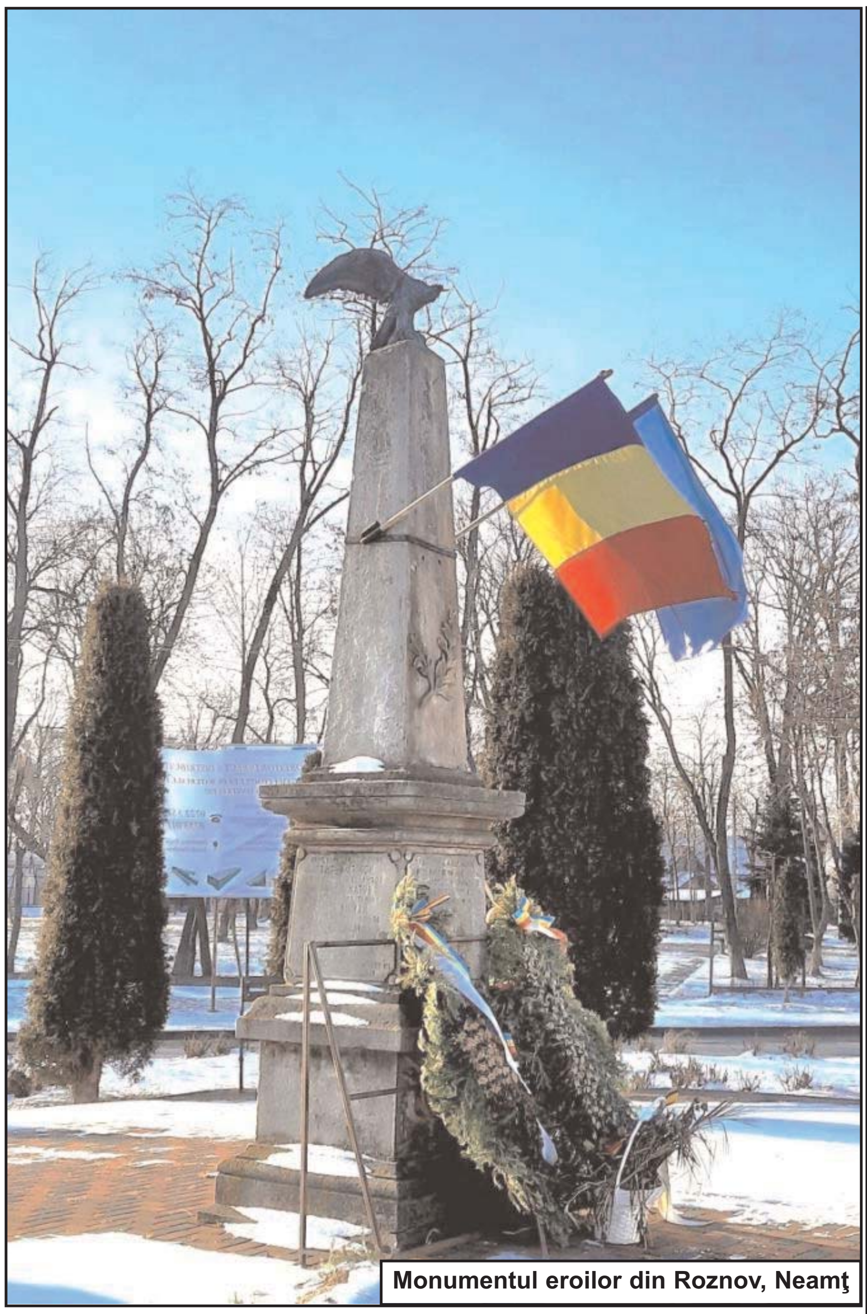
Curtea de la Argeş

Revistă de cultură

ORAŞ REGAL

Anul XV ■ Nr. 2 (159) ■ Februarie 2024

Monumentul eroilor din Roznov, Neamţ

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

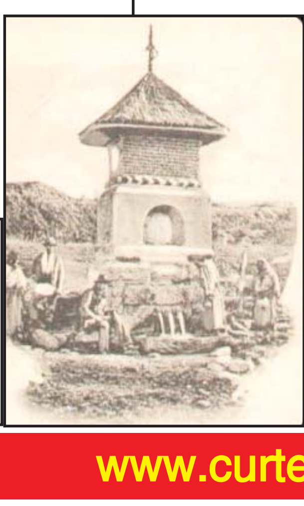
Dragul de FMI…

Gheorghe PĂUN

Îmi amintesc de anii ’90, cei ai *tranziţiei* dinspre „centralismul naţionalist” către „capitalismul globalist, de piaţă liberă” (ghilimelele relativizează cât şi ce e de relativizat…), îmi amintesc adesea cu detalii, de aceea mai nostalgic, dar şi cu mai multă jenă. Presupun că, la fel ca mine, mulţi alţi contemporani încearcă aceleaşi sentimente. Amerindieni care nu mai văzuseră cai şi armuri şi care au crezut că pe cai, în armuri, au coborât zeii pe Pământ… – am mai folosit comparaţia asta.

Pe de o parte, se pornise, chiar dinainte de revoluţia (mă rog…) din decembrie, formidabila maşinărie de spălat creiere (oricum prespălate de o parte din propaganda dinainte, cea de partid, la concurenţă cu cea a *agenturilor*), care ne spunea, ceas de ceas şi pe toate „canalele”, că suntem bicisnicii Europei, Occidentul este modelul şi scăparea noastră, în particular, că industria e „un morman de fiare vechi”, agricultura poluează, serviciile sunt înapoiate, educaţia învechită, ca şi cultura, ca şi…, pe de altă parte, dinspre Vest veneau şi salvatorii. Investitori li se zicea, aureolaţi de solarele instituţii FMI (oficial, Fondul Monetar International; a fost creat în 1945, în urma Conferinţei monetare şi financiare a Naţiunilor Unite de la Bretton Woods, SUA, cu trei funcţii principale: *supraveghere, creditare şi asistenţă tehnică* – informaţii Wikipedia, dar sublinierea celor trei „funcţii” îmi aparţine) şi BM (Banca Mondială) – ceva mai târziu li s-a adăugat, ba chiar le-a luat locul UE (Uniunea Europeană). Veneau, bine promovaţi în mass-media, comisii de *experţi* FMI, cu promisiunea unor „acorduri stand-by” salvatoare, finanţate de BM, dar şi cu „asistenţă tehnică”, de fapt, cu condiţii, precise şi imperative: privatizaţi atâta la sută, începând cu anume întreprinderi, închideţi cutare întreprinderi (poluatoare, nu-i aşa?), vindeţi pământ, resurse, servicii oricui şi de oriunde ar veni cumpărătorul. „Terapie de şoc” se numea – mai mult şoc decât terapie… I-am ascultat, pentru că altfel Paradisul se îndepărta, NATO şi UE nu mai stăteau de vorbă cu noi, altfel *experţii* plecau – şi chiar ar fi putut fi grav, pentru că ar fi plecat lăsând în urmă evaluări (confirmate sau deja anticipate de agenţiile de rating, alt „ciomag” asociat cu FMI şi BM, chiar dacă nu la vedere) care ne-ar fi făcut dificil/costisitor accesul la împrumuturi internaţionale. În paralel, sindicatele, cu mercenari în fruntea lor, azi se spune asta liber la TV, lucrau din greu spre falimentarea întreprinderilor (şi direct a ţării – vezi mineriadele).

Un sabotaj/şantaj profesionist, la scară largă şi nivel înalt, bine organizat şi bine finanţat, dar şi facilitat de, spuneam, naivitatea şi nepriceperea noastră în materie de libertate şi democraţie, reală nepriceperea, cu naivitatea mult indusă de către echipele de propagandişti antiromâneşti ai FMI et comp., ai Occidentului „civilizat” şi „civilizator”. Facilitat şi de calitatea scăzută, profesională şi morală, a unora/multora dintre cei care „au negociat” cu FMI et comp.

Şi aşa am ajuns unde am ajuns. O ţară vândută, prădată, derutată! Şi extrem de greu de „recuperat” – de *resuveranizat* (chiar dacă aceasta este tendinţa, în Europa mai ales, dar şi în lume).

Partea proastă, sursă de mirare şi de jenă, este că toate acestea s-au întâmplat la vedere, „legal” (după ce am adoptat legi în favoarea prădătorilor; exemplu tipic: vânzarea de pământ şi de alte resurse către străini), nu ne trebuia decât o brumă de luciditate, o brumă de demnitate să ne dumirim. Şi deschidere de minte, pentru că existau deja persoane care înţelegeau ce se întâmplă şi spuneau/scriau ceea ce înţelegeau. E adevărat, deloc popularizaţi, ba chiar dimpotrivă – oho!, cât de *dimpotrivă*.

Citez dintr-o carte apărută prima dată în 1998:

„Să nu uităm că la sfârşit de secol XX ne confruntăm cu cel mai aprig şi dureros război – lupta pentru pieţe de desfacere. Lovitura sub centură, pe la spate, face parte, ca ceva normal, din regulile de bază ale acestui război. Cine câştigă? Aproape întotdeauna ţările superindustrializate, căci au de partea lor puternicele corporaţii multinaţionale şi bineînţeles *organismele financiare internaţionale*.” (p. 136, subl. m.)

„Nu trebuie uitat pe cine reprezintă FMI, că acest organism este, în fond, o bancă ai cărei acţionari majoritari sunt marile puteri industrializate, care nu au şi nu vor avea niciodată interes să-şi creeze concurenţi pe anumite pieţe printre ţările în curs de dezvoltare.” (p. 245-246) „Programele FMI nu au dat rezultate în nicio ţară, cel puţin până la ora actuală. De altfel, în ultimii ani aceste organisme financiare internaţionale sunt supuse unor critici din ce în ce mai acerbe ale unor specialişti de marcă în probleme de economie mondială.” (p. 245)

Nu mai continui, nu ar ajunge revista pentru tot ce ar trebui reamintit, precizez cartea şi autorul: *România, Jocuri de interese. Cumplitele profeţii împlinite ale lui Nicolae Văcăroiu,* un amplu interviu (260 de pagini) luat fostului prim-ministru al Guvernului României de ziaristul Gheorghe Smeoreanu. Am în faţă ediţia apărută în 2021 la Editura Hoffman din Caracal. Spuneam, prima ediţie a apărut în 1998, deci destul de devreme ca să putem profita, aflând şi luminându-ne. Un specialist în ale economiei, cu mare experienţă, vorbind *din interior,* din miezul evenimentelor, provocat de un ziarist incisiv.

(Continuare la pag. 2)

Domnul Eminescu scris-a

Toate-s vechi şi nouă toate...

Avem sub ochi expunerea oficială a situaţiunii judeţelor ţării pe anul 1880. Impresiunea ce ne-a produs citirea acestei lucrări făcute de comitetele permanente este din cele mai dureroase. Cine mai păstrează încă iluziunea că guvernul dlui Brătianu a umplut ţara de fericiri n-are decât să-şi arunce privirea asupra acestor expuneri şi va vedea deosebirea enormă ce există în fapt între declamaţiunile ziarelor oficioase şi realitatea lucrurilor.

Bilanţul cu care se încheie situaţiunea fiecărui judeţ este mai pretutindeni acelaşi:

În prima linie, descreşterea populaţiunii, descreştere provocată de traiul mizerabil al locuitorilor şi de epidemiile variate ce-i bântuie periodic;

Scăderea avuţiei publice prin împuţinarea vitelor, care constituie principala avere a ţăranului român;

Nesiguranţa proprietăţii şi a averii cetăţenilor prin sporirea numărului făcătorilor de rele;

Părăsirea cultului, multe din biserici fiind văduve de servitori;

Instrucţiunea publică aflată în cea mai deplorabilă stare, din cauza condiţiunilor cu totul primitive ale localelor de şcoală acolo unde se găsesc şi a sorţii precare de care se bucură învăţătorii;

Căile de comunicaţie lăsate în plata lui Dumnezeu. În fine, administraţia comunelor încredinţată pe mâna unor oameni netrebnici, corupţi şi venali, a căror singură ţintă este de a se înavuţi pe nedrept din averea administraţilor lor.

Iată, în linii generale, binefacerile realizate pe socoteala ţării de regimul actual.

Cum vedem, decrepitudinea morală şi intelectuală de care suntem izbiţi merge în paralel cu degenerarea fizică; una serveşte de complement celeilalte.

Astfel, tot progresul de care ni se împuiază urechile există numai la suprafaţă; fundul este o adevărată mocirlă. Pe când droaia satisfăcuţilor şi a chivernisiţilor zilei se răsfaţă în onoruri şi se îngraşă din sinecuri, masa naţiunii suferă de toate neajunsurile fizice şi morale.

Hrana ţăranului este redusă astăzi la cea mai simplă expresie, pentru că toată munca lui de peste an nu ajunge să plătească nenumăratele biruri pe care stăpânirea părintească a dlui Ion Brătianu i le-a pus în spinare. Dacă el reuşeşte a-şi scăpa vita din bătătură din gheara teribilului perceptor, vine peste noapte hoţul şi i-o fură şi, oricum ar face, el este obligat să rămână tot sărac.

În asemenea condiţii este de toată evidenţa că ţara merge către o adevărată ruină. S-a zis, şi cu drept cuvânt, că ţăranul este temelia casei. Or, slăbindu-se necontenit această temelie, edificiul întreg al statului român poate să se prăvălească. Dacă aceia care au în mână soarta şi viitorul ţării nu văd primejdia, atât mai rău pentru ei, atât mai rău mai cu seamă pentru cetăţenii care-i sufăr încă în fruntea afacerilor publice.

Este un adevăr dureros astăzi că administraţia dlui Brătianu n-are altă preocupare, nu urmăreşte alt scop decât menţinerea sa la putere prin toate mijloacele putincioase, morale şi imorale. Aceasta explică pentru ce, de şase ani, asistăm la repetarea uneia şi aceleiaşi drame, care se numeşte decadenţa fizică şi intelectuală a României. Grija prefectului roşu nu este de a sili pe sătean să-şi trimită copiii la şcoală arătându-i foloasele instrucţiunii; nu este de a-l ajuta şi de a-l ocroti în vremuri de nevoie, de a-l învăţa principii de igienă casnică, de a-l îndemna să nu lase în părăsire biserica, de a-i inspira idei de patrie şi de solidaritate naţională; grija prefectului roşu este ca alegerile să se facă după chipul şi asemănarea guvernului. Aci se mărgineşte tot rolul său: încolo lucrurile vor merge cum va da Dumnezeu! Sub domnia acestor falşi patrioţi prefectul nu mai este mentorul şi părintele administraţilor săi; el este sicarul puterii centrale, asupritorul lor. Ce-i pasă acestei slugi credincioase, care, lipsită de orice valoare proprie, nu înseamnă ceva decât prin partidul din care face parte, ce-i pasă lui Chiriţopol, lui Anastasiu şi lui Stătescu, bunăoară, dacă numărul morţilor din judeţul său întrece pe al născuţilor, dacă epizootia decimează vitele locuitorilor, dacă tâlharii se înmulţesc, dacă siguranţa publică descreşte şi dacă belşugul de odinioară al satelor este înlocuit prin sărăcie lucie? Nu pentru îndreptarea acestor rele a fost numit el prefect; el are o misiune mai înaltă, mai nobilă şi mai demnă de dânsul: aceea de a asigura alegerea de deputat a unui Iepurescu, a unui Dimancea, a unui Pătărlăgeanu şi a atâtor alte talente distinse care onorează partidul său. Din momentul ce această grea sarcină este realizată, prefectul îşi freacă mâinile cu satisfacţie, căci rolul său a încetat.

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Cât timp, prin urmare, destinele ţării vor fi încredinţate pe mâinile unor astfel de oameni, pentru care cuvintele de patriotism şi de conservaţiune naţională nu sunt decât mijloace întrebuinţate pentru căpătuiala partidului, vom avea să înregistrăm cu durere bilanţul de care am vorbit mai sus şi care se traduce prin degenerarea fizică şi intelectuală a naţiunii.

(*Timpul,* 4 decembrie 1882)

(Urmare din pag. 1)

Nu ştiu ce scria pe coperta din spate a ediţiei din 1998, dar prezentarea de acum a cărţii chiar ar trebui să ne deschidă ochii, la propriu şi la figurat: „Nicolae Văcăroiu, fostul premier al României între 1993 şi 1996, face dezvăluiri incendiare despre presiunile infernale pe care Fondul Monetar Internaţional, Banca Mondială, dar şi Uniunea Europeană le fac asupra autorităţilor române de la cel mai înalt nivel pentru a le fi pusă România la picioare, despre mecanismul complex şi extrem de eficient prin care ţara ajunge o colonie dispusă să înghită orice, să rabde oricât. Vorbeşte şi despre trădare, iar printre rânduri pot fi identificate şi figurile sclivisite ale «gulerelor albe» şi ale politicienilor care stau la coadă să-şi trădeze neamul şi ţara."

Mai explicit nu se poate. (Atenţie la „detaliul" *dar şi Uniunea Europeană…*) Mai adaug totuşi ceva, dovadă că toate acestea se ştiu, inclusiv de către cei care se ocupă, cinic şi tenace, de… „România educată", de fapt, de *Deşcolarizarea României.* Sintagma de pe urmă este titlul unei cărţi masive şi extrem de documentate, de Mircea Platon, cu subtitlul *Scopurile, cârtiţele şi arhitecţii reformei învăţământului românesc,* care a apărut la Editura Ideea Europeană, Bucureşti, în 2020. Acelaşi mesaj: „reformele" finanţate şi consiliate de Banca Mondială au stricat sistemul de învăţământ peste tot în lume pe unde s-au înfăptuit, dar şi mai eficient/rapid la noi, graţie cozilor de topor din interior.

Vorba Poetului: „Eu, de-o singură-ntrebare, mă scârbesc şi mă mai mânii:/ Totuşi, unde-au fost românii? Totuşi, unde sunt românii?"

Mânie poetică, chiar dacă are noima ei: românii sunt doar o parte – a lumii, a Europei. Deloc *altfel,* nici în bine şi nici în rău. La fel de manipulabili, la fel de uşor de legat de podeaua piramidei lui Maslow a nevoilor umane, de obsesia supravieţuirii individuale, ca să le mai rămână energie şi discernământ pentru a se întreba care e costul supravieţuirii individuale. De un secol şi mai bine, Europa ştie că merge spre prăpastie, Occidentul ştie că e în declin, au spus-o filosofii, sociologii, teologii, scriitorii, locuitorii lucizi ai planetei… A spus-o şi… maica Tereza: „Dificultatea nu este să-i săturăm pe săracii planetei, ci să-i săturăm pe bogaţii planetei!" Care sunt tot mai bogaţi, tot mai nesătui, tot mai neruşinaţi. Pot întocmi o listă de zeci de titluri de cărţi relevante, impresionante, convingătoare. Şi, la ce ne folosesc aceste cărţi – nouă, Europei, lumii?!... Întrebare care, măcar într-un an electoral pe multe meridiane, cum e cel care tocmai a început, n-ar trebui să fie retorică… Dar, pesimist cum sunt (aş zice, doar realist bătrân), tare mă tem că chiar aşa va rămâne, retorică…

La fel ca întrebarea Poetului…

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu" (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş"

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş", CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Contractul social

Horia BĂDESCU

Democraţie fără libertate şi fără egalitate „care va să zică că nu există”, vorba lui nenea Iancu. Cu fraternitatea e ceva mai complicat, fiindcă şi pe continentul cu fundamente creştine numit Europa „frate, frate, dar brânza-i pe bani!” Numai că, dacă natura axiomatică a relaţiei dintre existenţa sus-zisei democraţii şi două dintre componentele sale exclude orice demonstraţie, întrebarea despre natura acestora, despre *ce va să zică libertate şi egalitate?,* nu poate fi ocolită.

Ce vrem a zice noi cu aceasta, ca să vorbim tot în limbajul marelui Caragiale, ai cărui nepoţi cu toţii suntem? Vrem a zice că libertatea, ca noţiune abstractă, nu există! Că libertatea mea începe sau se termină acolo unde se termină sau începe libertatea celuilalt şi asta nu doar din perspectivă sartriană. Că nu pot vorbi despre libertatea mea dacă nu o am în vedere pe aceea a aproapelui. Sigur că asta poate da naştere unui mic sau mare infern. Discutabil, desigur! Fără de care, însă, nici purgatoriul şi, cu atât mai vârtos, nici paradisul nu sunt de conceput. Fiindcă a fi liber nu înseamnă a face doar ceea ce vreau, ceea ce-mi place mie, ci, mai ales, ceea ce se cade, adică este consonant cu un sistem de reguli comun acceptate şi nu presupune nici cea mai mică atingere a libertăţii celorlalţi. Fiindcă nici bunul plac, nici libertinajul, nici anarhia n-au de-a face cu democraţia. De la Montesquieu încoace se vorbeşte despre alcătuirea societăţii pe bazele unui contract social. Un contract care, de altminteri, n-a fost inventat de iluminişti (care sunt altceva decât secta *iluminaţilor* din care descind globaliştii de astăzi!) şi nu vizează doar democraţia, ci, desigur în cu totul alţi termeni, şi sclavagismul şi feudalismul, ba chiar şi comuna primitivă, adică întreg modul de organizare socială a umanităţii de-a lungul istoriei.

Or, un contract presupune drepturi şi îndatoriri, raporturi precise între palierele sociale, clasele sociale cum s-a încetăţenit termenul în modernitate. Libertăţi şi condiţionări care n-au fost însă niciodată aceleaşi pentru toţi. Democraţia a căutat a impune libertatea pentru toţi membrii societăţii. Dar, paradoxal, contractul social democratic presupune libertatea şi, deopotrivă, limitarea aceleiaşi libertăţi în numele libertăţii însăşi. Presupune respectul celuilalt, coexistenţa, datoria faţă de celălalt. Datoria de a-l considera liber şi egal în drepturi cu mine însumi. Ceea ce vrea să zică disponibilitatea şi necesitatea de a ţine seamă de interesele aceluia. Nu numai de ale mele. De a ţine seamă, deci, de interesul, definit cu o formulă din lumea teatrului, general.

Dar libertatea nu e o chestiune de dictat, fie acesta personal sau de grup, ci de toleranţă şi înţelegere. Fiindcă ea are, precum scriam şi altădată, o natură ontologică, pe care nimic nu o poate eluda. Democraţia a înţeles, cel puţin teoretic, acest lucru, l-a acceptat şi, tot teoretic vorbind, a încercat să-l pună în practică. Asta până când practica i-a învăţat pe democraţii învestiţi cu gestiunea sus-zisului contract democratic prin voinţa poporului (Doamne, ce frumos sună, dar mă tem că se referă la alte vremuri, nu la zilele noastre!) că, nu-i aşa?, la vremi de restrişte, reale sau imaginate, acest drept inalienabil poate fi restrâns până unde şi când vrem noi, aleşii cei democratic aleşi. Adică până la cea mai serioasă dictatură, precum aceea din vremea recent glorioasei pandemii de Covid. Despre ale cărei grave erori numele ilustre care au declanşat isteria ei, de la atotştiutorul Fauci la şefa comisiei europene, *y compris* ghioceii de la Bucureşti, tac cu graţie sau se declară total nevinovaţi, adoptând preacunoscuta soluţie a vinei colective.

Cu egalitatea a fost şi mai greu. Palierele sociale, clasele, cum ziceam, păturile, sau mai ştiu eu ce alte învelişuri şi-au apropriat societatea, fiind greu de scos dintr-ale lor şi de convins a accepta aşezarea la acelaşi nivel al drepturilor şi îndatoririlor. Dar lucrurile au mers cum au mers până când democraţiile au descoperit că, totuşi, până şi în cea mai bună formă de guvernământ unii, sunt mai egali decât alţii în exersarea drepturilor şi îndatoririlor. Democraţie, democraţie, dar un pic de autocraţie nu strică! Ce mare dreptate avea dulăul Samson din fabula lui Grigore Alexandrescu *Câinele şi căţelul:* „Adevărat vorbeam/ Că nu iubesc mândria şi că urăsc pe lei,/ Că voi egalitate, dar nu pentru căţei./ Acestea între noi adesea o vedem/ Şi numai cu cei mari egalitate vrem.” Parcă-i auzi vorbind pe „înţelepţii” nucleului dur de la Bruxelles despre Europa cu mai multe viteze! Deşi de la Alexandrescu şi până astăzi se fac, mâine-poimâine, două sute de ani. De unde se vede că forma contractului social se schimbă, dar natura egalităţii, practic, niciodată! Ca să se spele pe mâini, Pilaţii vremurilor moderne au inventat egalitarismul, atât de uzitat de ideologiile mankurtizatoare, eludând faptul că egalitatea reală presupune doar aceeaşi

linie de start pentru toţi şi aceeaşi lungime a pistei, adică aceeaşi şansă. În rest... fiecare cu ceea ce ne-au dat părinţii şi Dumnezeu!

Cu fraternitatea, rămâne cum ne-am înţeles! N-avem cum să fim noi fraţi cu directorii marilor concerne bancare ori ai multinaţionalelor sau, mai degrabă, n-au ei cum să ne fie nouă fraţi. Ar fi de râsul curcilor! La o asemenea fraternitate s-ar duce naibii afacerile şi, fără afaceri... unde-am merge? „Ba nu, unde-am merge, boieri dumneavoastră?”, vorba pitorescului Sandu Napoilă.

Doar că nici libertatea pentru toţi, nici egalitatea tuturor n-au funcţionat decât în idealitatea demersului teoretic. Pentru relativitatea, ca să vorbim eufemistic, acestor concepte s-a găsit o scuză eficientă. Democraţia nu e perfectă, dar e cea mai puţin rea dintre toate formele de guvernare!

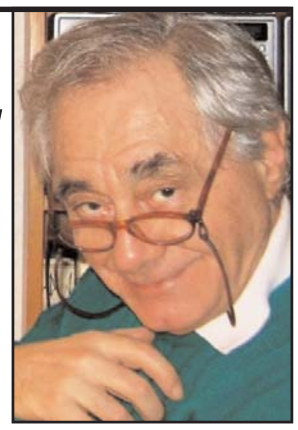
Însă problema celei mai puţin rele forme de guvernare nu e relativitatea ei, ci a duratei şi a imuabilităţii termenilor contractului social. În privinţa duratei putem discuta despre o constantă atemporală şi una contemporană. Pentru prima dintre acestea orice contract social care vrea să aibă o anume şansă de reuşită trebuie să-şi subsumeze cu necesitate definiţia lui Edmunde Burke: „O cultură şi o societate nu funcţionează în beneficiul celor aflaţi întâmplător în viaţă în momentul prezent, ci reprezintă un pact mai profund între cei morţi, cei vii şi cei nenăscuţi”, el trebuie, deci, să fie, deopotrivă, un păstrător, un prezervator şi un transmiţător de valori perene, necesare statuării însăşi condiţiei umane. Îndeplinesc această cerinţă contractele semnate astăzi între stat şi cetăţenii săi? O îndeplinesc guvernanţii noştri? Să fim serioşi! Cum am putea vorbi despre aceasta într-o societate în care istoria naţională este izgonită din programa şcolară dimpreună cu valorile spirituale fondatoare, pe motivul luptei împotriva naţionalismului (rău definit şi şi mai rău înţeles!), tartorul tuturor relelor, şi al unui europenism şi mai prost înţeles şi definit. Oferă Uniunea Europeană un contract social în sensul definiţiei amintite? A păstrat ea valorile fondatoare ale continentului, atunci când a devenit purtătoarea de stindard a unor ideologii dictatoriale, venite de aiurea, a unor valori existenţiale şi morale deviante? Cum scria într-unul dintre editorialele sale H.D. Hartman: „Am ajuns să credem că deviaţia, non natura, celula despicată de viruşi sunt doar produse volatile ale unei civilizaţii care (...) nu îşi va pierde busola. Şi am pierdut nu numai busola, dar şi drumul.” Incapabilă să se reformeze, să iasă din derapajele ultimului deceniu, UE a rămas aceeaşi asociaţie de negustori, aceeaşi Piaţă Comună de la începuturi, supusă nu intereselor naţiunilor, ci ale marii finanţe şi ale supranaţionalelor.

În ceea ce priveşte componenta contemporană, un contract social se validează prin supunerea îndeplinirii lui judecăţii cetăţenilor, exprimată prin alegeri libere, la termene stabilite. Şi mai ales, prin respectarea, *ad litteram* a principiului demografic, adică al deciziei majorităţii. Fiindcă, democraţia fără demografie este de neconceput. Despre jocurile care se fac, pentru ca această judecată să fie tot mai mult şi tot mai des viciată, manipulată, măsluită de jocurile marilor păpuşari, argumentele sunt la îndemână şi la tot pasul. Dar dacă, de ochii lumii, democraţiile contemporane n-au renunţat, încă, la acest lucru, în actul de guvernare dreptul minorităţilor de tot felul, care au infestat structurile de decizie, excede de multă vreme dreptul majorităţilor. Dincolo de aceasta rămâne întrebarea derulării acestui contract la nivelul UE, al decidentului guvernamental, Comisia europeană – structură nerezultată din alegeri şi organism prin care dar nu cu care s-a încheiat contractul social al statelor membre: în faţa cui răspund pentru erorile de gestiune sau afacerile dubioase comisarii şi comisăresele ori şefii acestora? În faţa nimănui şi niciodată! S-a tras preşul peste prestaţia de tristă amintire şi afacerile dlui Barroso, peste duplicităţile dlui Juncker, aşa cum se trage şi se va trage peste afacerea vaccinurilor Covid, despre care dna von der Leyen tace cu graţie.

Să facem însă o analiză a promisiunilor făcute în cadrul acestor contracte sociale. Ce am obţinut noi din toate promisiunile postrevoluţionare? O ţară şi o viaţă de bunăstare, de progres economic, de împlinire spirituală şi culturală? Nici vorbă, o ţară jefuită, vândută cu bucata, sărăcită cu bună ştiinţă, cu un îngrozitor exod de forţă de muncă, zilieri ai bogătanilor cu care ne-am asociat cu bună-credinţă şi cu entuziasm. Şi-apoi, la aderare, n-a vorbit nimeni şi nu e stipulat nicăieri că birocraţia bruxelleză, ieşită din pertractări politice şi nu din votul cetăţenilor europeni, poate să-mi impună ce să mănânc, ce să fac în curtea mea, cum să-mi numesc părinţii şi rudele, ce sărbători să ţin şi ce aiureli şi strâmbătăţi să accept ca lucruri fireşti pentru copiii mei. Ca să-l parafrazez şi să-i întorc cuvântului dlui Macron: Nu, aceste valori, care maimuţăresc valorile fondatoare ale continentului şi umanităţii, nu sunt valorile noastre! Iar voi, comisari sau nu, nu sunteţi stăpânii noştri! Încă nu! Şi nu uitaţi că pe-aici, pe malurile Danubiului, umblă o vorbă care vine din orizontul valorilor creştine, atât de dezagreabile dlui Macron *et alii:* „Când Dumnezeu vrea să piardă pe cineva, mai întâi îi ia minţile!”

A bon entendeur salut!

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Fulguraţii din şlagăre de mult uitate: *Lampagiu de altădată/ Haimanua nopţilor...* Sau: *Căsuţa noastră, cuibuşor de nebunii/ Te aşteaptă ca să vii...* Sau: *Astăzi e ziua ta,/ Zi frumoasă ca tine,/ Ţi-am trimis ghiocei/ Ca să-ţi murmure ei/ Cât de mult te iubesc...* Sau: *Fără tine e pustiu pământu-ntreg,/ Fără tine vis de unde să culeg. (!?)/ Spune-mi cui să-i plâng pe umăr/ Ca să-mi spună: Te-nţeleg...* Sau: *Maria La O, floare din Havai,/ Maria la O, spune-mi unde stai,/ În ce colţ de rai e căsuţa ta...* Sau: *Dumneata, Madam, eşti visul visurilor mele,/ În nopţi de mai cu mii de stele,/ Eşti viaţa mea, eşti tot ce am./ Dumneata nu ştii, că doar c-o singură privire/ Îmi dai atâta fericire, sau poate nici nu vrei să ştii...* Şi, în fine: *Să mergem la Maxim/ C-acolo-i mai intim...* (*Et caetera*...)

(august 2006)

A murit Henry Kissinger! La vârsta de 100 de ani. Multe omagii, dar şi critici pentru acest „bun prieten" – cum îl consideră chinezii. Trăiam în Franţa, la Paris, în perioada acelui aşa-numit „balet diplomatic" între America şi Vietnamul de Nord, în care masivul Kissinger era protagonistul. Da, cuvântul „masiv" i se potrivea. Aşa l-am văzut – pentru prima şi ultima oară, în carne şi oase – la acea conferinţă de presă, anunţată prin telexul de la Agenţia France Presse doar cu o oră mai devreme, din motive de securitate, desigur. Probabil din aceleaşi motive conferinţa a avut loc la o adresă anodină, într-un fel de amfiteatru studenţesc. Pe un podium, în spatele catedrei, Kissinger se apleca cu tot trupul spre auditoriu, avea ceva agresiv în dorinţa de a convinge, imagine la care contribuia şi prezenţa pe podium, de-o parte şi de alta a catedrei, a doi gealaţi din garda lui apropiată, care au stat în picioare, neclintiţi ca doi stâlpi, cu figuri împietrite, în tot timpul conferinţei.

(30 noiembrie 2023)

Am reluat, după 15-20 de ani, volumul lui Ionesco: *Présent passé, Passé présent,* apărut în 1968 la Gallimard. Ciudat, şi greu de crezut, evocă amintiri de la vârsta de... 2 ani. Amintiri vagi, desigur, umbre, culori şi toate legate de prezenţa tatălui, cu care a avut relaţii foarte dificile mai târziu în cursul vieţii. Din când în când salturi în 1967, anul în care scria aceste rânduri. Am citit aseară dintr-o răsuflare 40 de pagini, fără oboseală sau plictiseală.

Ciudată pentru mine această memorie atât de precoce: eu nu am amintiri cât de cât sigure nici de la 4 sau 5 ani. La vârsta asta eram deja destul de rău ca să o trag de păr pe Marieta, sora mea, care plângea şi venea după mine de-a buşilea. Deşi ar fi putut, prea bine, să mă pocnească. Era cu şase ani mai mare decât mine.

(13 mai 2016)

Laconica ştire a trecut, practic, neobservată: prinţul Daniel a fost oprit de poliţia rutieră şi amendat pentru viteză excesivă. Circulase cu viteza de 87 km pe o porţiune de şosea în care viteza admisă era de 80 km la oră... Prinţul Daniel nu e un prinţ oarecare. Este soţul viitoarei regine a Suediei, cu alte cuvinte, este prinţul consort, prinţul care va sta alături de regină în toate momentele importante ale ţării. Totuşi, acest titlu nu l-a scutit de o publicitate ruşinoasă, mai gravă decât amenda de 1.500 de coroane pe care a plătit-o.

Când în urmă cu mulţi ani am părăsit România emigrând în această necunoscută şi ciudată ţară scandinavă, n-am bănuit că voi trăi nu doar în altă ţară, nici pe alt continent, ci pe altă planetă.

(18 octombrie 2023)

Inteligenţa Artificială: Copil sau jucărie?

Florin Radu PINTEA

Am împlinit 67 de ani. Aniversarea a sosit cu o surpriză.

Nu mi-e teamă să recunosc: urâtă. Dacă până la 60 de ani mi se păruse numai, la 67 am devenit sigur. Nu mai făceam ce voiam, calculam sau gândeam sau simţeam eu, ci mi se impunea: „Fă asta!" „Nu fă asta!" „Du-te acolo!" „Fugi dincolo!" „Vezi *numai* postul ăsta TV!" „Postul *ăsta* TV trebuie să uiţi că există!"

Până şi cardul de pensie îmi fusese sechestrat de parcă brusc n-aş mai fi fost în stare să ţin minte PIN-ul – de administrarea minimalistei pensii, nici vorbă!

Soţia îmi spunea pe un ton an de an tot mai autoritar ce să fac în secunda doi, ce să *nu* fac în secunda trei, când să *da* şi când să *nu*, copiii îmi recomandau ce să-mi placă şi ce nu pe tonuri glissando spre f.f. ce îmi făceau pielea de găină.

Ca într-o conjuraţie antică de manual, nici căţeluşele nu mă mai ascultau, deşi le tratasem mereu cu blândeţe – exagerată poate.

Îmi era tot mai clar că ceva se întâmpla(se). Dar *ce?*

Încă bâjbâiam după un răspuns cât de cât mulţumitor la întrebarea (clasică) „De ce?" când mi-am dat seama că soţia, copiii şi căţeluşele aveau ceva în comun – un fel de cel mai mare divizor comun: toţi mă iubeau. Dar asta, evident, nu i-a împiedicat deloc să profite în solidar de noua mea situaţie (de pensionar) pentru a mă evacua brutal din centrul cercului decizional. Eram pe telecomandă. Şi nu zăream niciun semn că ea avea să slăbească ori, în timp, să se mai atenueze un pic. Dimpotrivă. Iar ceva din bagajul meu genetic ancestral trebuia să reacţioneze cumva la toate aceste „agresiuni" – nu mă sfiesc a le numi astfel.

Reacţia trebuia să fie autonomă, instantanee şi cel puţin la fel de dură.

Însă, altă surpriză! Reacţie, *ioc!* În loc de reacţie instantanee şi disproporţionată, iată-mă civilizat, echilibrat şi împăciuitor, gata să fac orice ca să fie bine.

Care „bine" nu mai venea. Dimpotrivă. Un rău în valuri.

Mi-au dat cataif (mie nu-mi place cataiful) – ca să nu-i supăr a trebuit să-l înfulec. Ba chiar să le confirm (de două ori plus zâmbet) că a fost f.f. gustos.

Mă iubeau. Soţia. Copiii. Căţeluşele. Dar asta nu i-a împiedicat *deloc* în a-mi impune puncte de vedere divergente, alegeri (uneori total) diferite, gusturi absolut conflictuale, opţiuni virtual ireconciliabile.

Şi totuşi mă iubeau....

Raţional, încă odată am început să mă întreb ce altceva mai aveau în comun soţia, copiii şi căţeluşele, pentru a găsi sursa acestei opoziţii vectoriale atât de viguroasă şi de ireductibilă.

Nu a fost tocmai uşor. Dar în cele din urmă, când eram cel mai istovit am aflat şi răspunsul. Era simplu. Ca toate lucrurile cu adevărat mari. Toţi erau mult mai tineri decât mine. Vârsta pură părea a fi sursa, vectorul, motorul, izvorul acestei vehemente, elementare opoziţii.

Odată însuşită lecţia, nu mi-a luat mult până la extrapolarea ei la scară mare – cea mai mare pe care şi-o poate exersa un părerolog ca mine.

Apelând la regula de trei simplă, am dedus că fix acelaşi lucru se întâmplă cu IA, ce începe (a început) să dea iama (una educată, desigur) în populaţie.

Odată cu epifania a intrat pe uşă întrebarea: ce e IA pentru noi, oamenii, inventatorii ei, „copilul" sau „jucăria"?

Dilema are tâlcul ei sever. Ce putem trece cu vederea unui copil (din iubire) nu se poate tolera unei forme de distracţie, chiar dacă există ispititoare valenţe utile prea abrupt invocate (că nu ştie şi nu poate stimula emoţii de iubire, fie ele şi hibride ori pur sintetice).

Categorial, jucăriile şi emoţiile sunt incompatibile la nivelul fundamental care contează.

Jucăria (sau jocul) e doar o repetiţie generală a ceva mult mai serios ce va urma, o instanţă virtuală ce premerge acţiunii sau obiectelor reale.

Ştire de ultimă oră: m-am obişnuit să mănânc destul de regulat cataif. M-am obişnuit şi să nu mai am controlul asupra cardului meu bancar – o grijă (mare) în minus şi (în plus) nici nu e chiar aşa de neplăcut să depinzi de cei pe care îi iubeşti şi care, la rândul lor, te iubesc, fiindcă nu ştiu cum s-ar putea altfel traduce „grija" faţă de „aproape".

Problema limitelor de toleranţă este însă mai serioasă. Şi fără soluţii în numere întregi. Îmi dă „cu virgulă" – azi.

Mâine nu m-ar mira să dea cu radical din minus 1. Aşadar, dacă aplic regula de trei simplă situaţiei pe care m-am străduit s-o lămuresc cât de cât în acest text, înseamnă că, indiferent cât de jenant ar trebui să se simtă inventatorii, ei – noi – trebuie să se hotărască la un moment dat asupra adevăratei categorii sau identităţi a inteligenţei artificiale. Deoarece foarte multe (dacă nu cumva chiar totul) depind sau curând vor depinde de corecta poziţionare a inventatorului (tatălui) faţă de jucăria (copilul) sa/său.

Prin recul, această odată decisă atitudine a creatorului faţă de creaţie va decide (lucru încă şi mai important) cum ne considerăm noi azi a fi când, oricum am întoarce-o, suntem toţi pe punctul de a o lua razna.

Suntem inventatorii unei noi jucării? Sau suntem taţii resemnaţi ai unui copil (precoce?) care ne va moşteni cu bunele şi relele şi cu păcate cu tot?

Diferenţa de azimut este enormă între cele două cazuri. Iar viteza foarte mare de navigaţie este cea care impune urgenţa luării unei decizii cu adevărat critice.

Fiindcă nu există nicio asemănare între un inventator oarecare faţă de jucăria lui şi un tată faţă de fiul său.

Cocteau ar fi spus cândva: „Părinţii sunt oasele pe care-şi încearcă colţii copiii." Sau Bernard Shaw să fi fost? Nu mai ştiu sigur cine, dar am simţit adevărul acesta pe oasele mele...

Dar... pentru a lua o decizie – orice decizie – e nevoie de o perspectivă.

Iar pentru a beneficia de luxul unei perspective e nevoie de luxul unui sistem de referinţă.

Iar pentru a te bucura de un sistem de referinţă e nevoie de un *punct* de referinţă.

Deocamdată singurul punct e cel de sub semnul întrebării cu privire la cine, de fapt, ne credem a fi.

De dizolvarea acestei nedumeriri depinde coagularea justei perspective, garant al unei juste decizii. Greu de luat în orice condiţii, dar mai ales în cele hibride multidimensional de azi, noiembrie 2023, când tot ce se poate ca IA să stabilească cine e cal şi cine măgar. Cu zoologia suspendată probabil pentru vecie.

Poate că şi ea a împlinit un fel de 67 de ani – civilizaţia, adică. O fi ieşit la pensie (ca şi mine) şi cineva/ceva tocmai e pe cale să-i ia din mâini butoanele de comandă.

Cine? Ce?

IA, *of course!*

(Continuare la pag. 8.)

Homo sapiens

Centenar Monica Lovinescu

Orizonturile Est/Etice ale exilului

Dan ANGHELESCU

Motto: *If certain forms of evil are not hated, then they have not been fully understood.* Leon Wieseltier

Monica Lovinescu este una dintre cele mai emblematice personalităţi ale publicisticii literare a exilului românesc. Revelatorul concept de *Est/Etică a neuitării* pe care l-a promovat deschidea un orizont singular de reflecţie asupra istoriei recente a românilor, subliniind că „trecutul este mai ocultat ca oricând”. (M. Lovinescu, *De vină este „interbelicul”…, România literară*, nr. 28, 2001)

Cu o nedezminţită luciditate, apreciată cândva de Camil Petrescu, inaugura o modalitate aparte în a analiza, a înţelege şi evalua tot ceea ce se întâmplase în ultima jumătate de veac. Apelul la *memorie* avea să fie esenţial, iar pentru generaţia exilului şi nu numai, *Est/Etica neuitării* se configura într-o veritabilă *forma mentis.*

Aşa se face că tot ceea ce s-a petrecut după decembrie ’89, ca şi tot ceea ce de atunci va fi imposibil să se mai întâmple, pentru Monica Lovinescu îşi găseau explicaţiile în istoria recentă, purtând idelebila amprentă a acesteia. Era o istorie pe care Occidentul *nu a trăit-o,* dar va refuza să o cunoască în determinaţiile ei. Asistând la „cea mai mare crimă a istoriei, Comunismul” (apud Bukovski), Vestul a acceptat aberaţiile unor disocieri evaluative între cele două totalitarisme criminale ale veacului XX. Astfel, intelighenţia (în special cea franceză) îşi accentua *hipermnezia* faţă de hitlerism, dar în paralel cultiva o – aproape totală – *amnezie* pentru mult mai numeroasele crime ale comunismului.

Din perspectiva *Est/Eticii neuitării* a devenit limpede că un *proces al Comunismului* devenise indezirabil. Cât despre *procesul de la Nürenberg,* dominat de sovietici (adică de iniţiatorii Gulagului), tocmai el a impus stalinismul în centrul şi estul european. Şi tot Nürenbergul, potrivit istoricului François Furet, oferise Rusiei Sovietice falsul certificat de onorabilitate democratică. Pe o astfel de realitate Monica Lovinescu dezvăluie sensul, mereu ocultat, al adevărurilor acestui timp. A înţeles şi că „al doilea Război Mondial a luat forma unui Tribunal al Istoriei”, edificând ceea ce François Furet va numi „scena ideologică”. Pe această sinistră scenă, *actorul principal* va deveni *antifascismul.* În numele lui au fost *impuse în lume* toate regimurile comuniste. De unde (subliniată în *Etica neuitării*) concluzia aceluiaşi François Furet că „sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial reprezintă victoria comunismului mai mult decât a ideii democratice».” (M. Lovinescu, *Etica neuitării,* Humanitas, Bucureşti, 2023: 399)

Privită astfel, istoria, involuntar, capătă şi accente hilare datorate adecvărilor impuse de limbajul politicului. De pildă, intelighenţia franceză (pentru care *anticomunismul românilor* devenise instantaneu fascism) îşi „adecva” exprimările în funcţie de vremuri: dacă înainte de 1939 spuneau că „URSS a invadat Polonia” după 1944 pretindeau „că a eliberat-o”.

Monica Lovinescu aparţine unei rarisime categorii (astăzi pe cale de dispariţie), aceea a *intelectualilor critici;* sunt cei ce nu se plasează *au-dessus de la mélée,* ci intră în acţiune.

De altfel, publicistica Monicăi Lovinescu iradiază un aflux de energie intelectuală lucidă, activă, deschizând orizonturi noi de gândire sub semnul *Neuitării* şi al acelui veritabil adagiu: *Să nu uităm! Să nu uităm împreună!* Era în fond o terapie mentală întemeiată pe ideea că „numai memoria este în măsură să redea unei societăţi peste care a domnit totalitarismul o respiraţie normală ori cvasi-normală”. (M. Lovinescu, *Seismograme,* Humanitas, Bucureşti, 1993: 60)

Scrierile ei trimit la ceea ce Paul Valéry, în fastuoasele lui exprimări, obişnuia să spună că devine *o serbare a intelectului.* Prin contrast, monstruoasa realitate totalitară ce a generat *paranteza* tragică a exilului (*o paranteză cât o existenţă!*), încarnează imaginea dezesperantă a celor mai grave *prăbuşiri ale intelectului,* ce amintesc de suprarealismul lui Breton.

În *Istoria critică a literaturii române,* Nicolae Manolescu afirma că Monica Lovinescu a constituit unul „din factorii esenţiali ai renaşterii literaturii noastre, pe fondul destalinizării Răsăritului”, iar implicarea ei morală „în afirmarea literaturii române din anii ’60-’80 este lucrul cel mai important”. Şi totuşi, recunoaşterea rămâne una de complezenţă, chiar dacă, după ea, se mai adaugă: „…Noi toţi am ascultat-o cu sfinţenie, vreme de treizeci de ani, de două ori pe săptămână, la Radio Europa Liberă”. (N. Manolescu, *Istoria critică a literaturii române,* Ed. Paralela 45, Piteşti, 2008: 1206)

Această laudatio rămâne din păcate formală şi neconvingătoare de vreme ce respectiva *Istorie* trecea sub tăcere faptul că autoarea *Seismogramelor* – prin tot ce a reuşit să fie – s-a vădit întâi de toate ca portavoce a exilului, a generaţiei de mare strălucire şi notorietate în literatura lumii din acel timp. Dar despre aşa ceva în *Istoria* (cât de adevărat?) *critică* a domnului Manolescu nu se scrie niciun rând. Şi, în esenţă, era vorba despre o experienţă tragică, despre (totuşi) o literatură întreagă şi o tulburătoare *cunoaştere* ce au aparţinut exilului, adică unor români jefuiţi de patrie. În masivul *opus* de care tocmai am amintit se tace la fel cum s-a tăcut şi înainte de ’89. El confirmă întru totul emblematica rostire a autoarei *Seismogramelor* că „…în România post-decembristă s-ar părea că uităm înainte de a ne fi adus aminte”.

Forţa clarviziunilor sale îşi dovedea eficienţa limpezitoare chiar în zilele de mari confuzii şi manipulări (ianuarie) ale controversatului an 1990. În mod lapidar, notaţiile sau rostirile *Doamnei de la Europa Liberă* aduceau într-o neiertătoare lumină faţa reală a întâmplărilor: „Comunismul nicăieri pus în cauză sau chestiune. Să aibă dreptate Doina Cornea şi să se încerce cu adevărat o «recuperare» a revoluţiei? /…/ Petre Roman, /…/ reflex tipic comunist, /…/ luat cu huo. /…/ Destul de repede după aceea, Ion Iliescu decretează punerea în ilegalitate a partidului comunist… /…/ „Strada” îşi menţine presiunea asupra unui front prea ostentativ compus din „foşti” deosebit de compromişi – nu atât Iliescu, nu doar Roman, care a mărturisit că a rupt cu comunismul doar cu două zile înainte de revoluţie, dar şi Celac de la Externe, şi mai ales Brucan, atât de notoriu fost stalinist. Şi nu sunt singurii. /…/ Brucan. /…/ Apucături staliniste, bate cu pumnul în masă. /…/ Structura piramidală de tip leninist; „Iliescu a revenit /…/ partidul comunist nu mai e declarat în afara legii”; „ideea lui Brucan, care mai are şi tupeul s-o revendice”; „Frontul din ce în ce mai suspect. Nu par a voi o schimbare de regim, ci doar de stil (un gorbaciovism care să nu se atingă de temelii)”; „…Chiar fără Armata Roşie, singurii din Est care să nu avem acces la democraţie, mulţumindu-ne cu un comunism moale /…/ şi aparenţe de democraţie”; „Pleşu /…/ minimalizând tactica neocomunistă a Frontului”; „…80 de scriitori şi artişti semnaseră pentru solidaritatea cu cei din Piaţa Universităţii /…/ Nu şi Dinescu. Marea noastră dezamăgire. /…/ I s-a dat şi o vilă. /…/ Uşoară Greaţă, vorba lui Daneliuc.” (M. Lovinescu, *Jurnal Esenţial,* Humanitas, Bucureşti, 2022: 255-258)

Corozivele comentarii cu care autoarea *Undelor scurte* întâmpina evenimentele din post-decembrism nu au generat entuziasmul unanim la care ne-am fi aşteptat, judecând după acel „Noi toţi am ascultat-o cu sfinţenie, vreme de treizeci de ani”. Ceea ce explică întrucâtva şi faptul că, încă din primele luni ale anului 1990, tandemul Monica Lovinescu – Virgil Ierunca devenise (şi nu numai pentru noua putere) indezirabil. Se pare că între primii, vizibil incomodaţi, s-au numărat (nu tocmai inocenţii) organizatori ai *marii adunări* a scriitorilor din aprilie 1990. Ei au găsit cu cale că prezenţa celor doi în mijlocul tagmei nu ar mai fi necesară. Se subînţelege că bla… bla-urile despre „factorii esenţiali ai renaşterii literaturii etc. etc.” fuseseră destinate să rămână uitate în cartea domnului Manolescu.

În legătură cu acest – mai mult decât jenant – episod, într-un interviu cu Al. Cistelecan (*Vatra,* decembrie 1990) Virgil Ierunca relatează: „N-am fost invitaţi nici chiar de Uniunea Scriitorilor, ci numai o simplă coincidenţă a făcut să asistăm la conferinţa lor. De altfel am stat mai mult pe culoarele Palatului Congresului – în sală se vorbea, după mai mult de un sfert de veac de totalitarism, despre drepturile de autor.”

Dar lămuritor pentru înţelegerea acelei întâmplări (?) va fi şi un fragment cuprins de Sanda Stolojan în memoriile sale: „La 7 martie 1990, scrie ea, François Mitterrand a înregistrat o întâlnire cu scriitorii români la Bucureşti. /…/ În emisiunea văzută la TV, /…/ intelectualii intervievaţi i-au ascuns rolul exilului parizian în timpul erei Ceauşescu. Au trecut sub tăcere pe Paul Goma, Monica Lovinescu, Virgil Ierunca şi alţii. Au uitat că la fiecare călătorie la Paris se duceau la Monica L. în secret, că emisiunile la Radio Europa Liberă (*Teze şi Antiteze la Paris*) au arbitrat reputaţia lor în România. Ani în şir, scriitorii români au visat să fie lăudaţi de postul Europa Liberă parizian.” (S. Stolojan, *Jurnal din exilul parizian 1990-1996,* Humanitas, Bucureşti, 1999:14)

Diagnoza (gravă!) a Monicăi Lovinescu despre intelectualitatea post-decembristă este că aceasta a rămas şi în continuare dispusă pentru trădare şi obedienţă. Evident, *la trahison des clercs* nu mai este o noutate. Uimitoare vor fi analizele şi mai ales premoniţiile ei asupra a ceea ce avea să se întâmple pe mai departe. „…Ne făceam iluzii – scrie ea – sperând într-o reînnoire morală a breslei scriitoriceşti. /…/ Scriitorii vor scăpa de cenzură, vor putea călători. Şi cam atât. Cucerirea răspunderii interioare, asumarea unei responsabilităţi colective – la care visează Paler – sau ucenicia reală a libertăţii par a rămâne de domeniul visului sau al… cehilor. Acolo preşedinte este un Havel, acolo, în primul său discurs, el, disidentul fără pată, recunoaşte şi propria lui responsabilitate, împreună cu a tuturor, în pasivitatea faţă de regimul totalitar. E astronomică distanţa între Praga şi Bucureşti.” (M. Lovinescu, *Jurnal Esenţial,* Humanitas, Bucureşti, 2022: 259)

Problema intelectualului *ca figură publică* continuă – şi după mai mult de trei decenii de la evenimentele din ’89 – să afecteze prezentul societăţii actuale, lăsând fără răspuns o întrebare gravă: „unde ne sunt intelectualii?” Corneliu Coposu vorbise atunci despre obligaţia *morală* a acestora. S-ar spune că ne ajung din urmă cuvintele lui Virgil Ierunca când afirma: suntem o „societate care întârzie să-şi vină în fire”.

Confuzia generalizată, lipsa de transparenţă a soluţiilor politice de după anii ’90, menţin existenţa unei triste continuităţi.

→

Contratimp

Maria CALLEYA

La ce serveşte noaptea, de nu cumva spre a da contur, forţă şi splendoare zilei ce se naşte în chiar alambicul ei. Am dormit nepermis de mult, dar şi în noaptea mea se coace o zi. Din frunzele adormite peste iarnă cresc muguri. Şi cântece.

Ramurile fine se îndoaie după vânt, murmurul lor abia poate fi auzit, dulcele suspin. Minunile nu pot fi oprite, iar acest lucru oamenii îl uită, preferă să creadă că nu există pentru că nu le pot stăpâni. Acestea se năpustesc, uneori, cu o forţă, pe cât de obscură, pe atât de evidentă. Sunt aici, par a spune, şi te înhaţă ele pe tine. În secunda aceea, timpul se sfarmă. Eşti altul.

Greoaie, suavă memorie,/ o sită cu ochiuri laxe/ prin care adie crivăţul/ ori se face întuneric,/ zumzăie supărător/ întrebări uitate într-o gară,/ la câte o schimbare de vânt,/ o aromă,/ licărul unei stele contestate,/ iar către capăt, necunoscut şi el,/ un motiv îmbrăţişat/ repetă/ cântecul atât de bine aşezat/ sub cer/ care e şi al tău.

Ceva din frumuseţea lumii continuă în fiecare fiinţă ce intră în viaţă, palpită şi se zbate să crească, să se arate, iat-o, aninată de codiţele unei fete, desfătându-se într-o petală de crin, pregăteşte-te să-i zâmbeşti şi înclină-te înaintea ei, ridică apoi privirea, mâinile şi salută cu încântare clipa ce ţi se oferă, recunoaşte atunci minunea, în starea ei cea mai pură. Şi plângi.

Niciun cuvânt. Secat-au rostirile, toate. Mereu, însă, mai rămâne ceva.

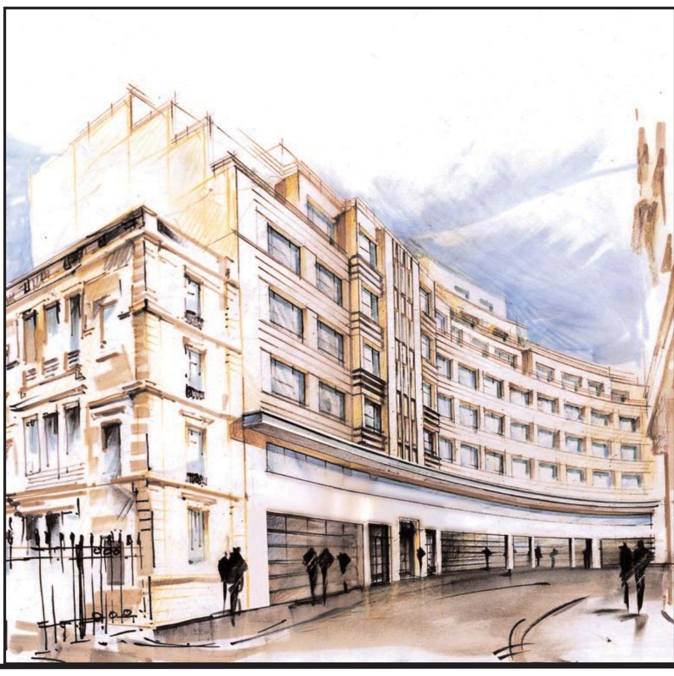
Mielul lui Dumnezeu, cel care ridică (spală) păcatele lumii, aria din *Missa în si minor* de Bach – fraţii mei cei mici, cu ochii deschişi larg şi cu urechile ciulite, cei care încep să desluşească ceva din frumuseţea/grozăvia/misterul/absurdul existenţei noastre pe pământ. Instrumente fine, proaspete simţiri şi uimiri ce înmuguresc pe tulpinile noi.

Mi se clatină piciorul şi somnul a devenit un geamăt; începem să uităm unii de alţii, aceasta, uitarea, devenind astfel încă un dar, oferit cu mărinimie, la momentul potrivit, atunci când povara anilor copleşeşte şi zdrobeşte sufletul. Chem visul, unul din cele ştiute, să-mi netezească trecerea cu incertele lui culori, foşnete şi cu străveziile chipuri, atât de familiare, dragi peste măsură. Noaptea acestui echinocţiu 2011; cinci ani de la plecarea Măriucăi, îi aud vocea, apoi pe aceea a lui Paul. Pare că nimic nu s-a schimbat. Noi, generaţia unui alt fel de aur, clătit şi spălat de multiple furtuni. O noapte apăsătoare. Roditoare, poate, în alte înfăţişări, în alt timp, pe alte meridiane. Noi, descoperiţii, în sfârşit, mai aproape, sub plapuma de granit a celor acoperiţi. Uniţi şi goi. În aceeaşi groapă.

Bucuriile mele, mici sau mari, vizibile sau nu, m-au costat viaţa. Puţin a mai rămas. Îmi pare mult. Tăcere şi credinţă. În ţara lui Sarastro ajungi doar după grele încercări. Şi numai dacă le învingi.

Un sunet prelung, o trenă de zăpezi peste zguri, o urmă albă a paşilor, acum şovăielnici, e tot ce se mai păstrează, o frântură de timp după o viaţă, oricare ar fi ea. Mereu avem de ales. Din fericire, într-o zi – bună zi – ajungem la capăt. Viaţa, ca şi moartea, o binefacere. Să ştii să recunoşti asta, ori să înveţi, cât timp trăieşti. Să nu te tulburi şi să rămâi, în ciuda a toate, tu însuţi.

Undeva, deja distanţele s-au lichefiat, cineva joacă zaruri, iar aici, în abaţia mea de nimeni ştiută, se iţesc zvonuri lesne de descifrat. Înfloreşte imediat un zâmbet secret, din spuma cafelei reci mă priveşte un ochi nedumerit, ar vrea să se topească într-al meu şi nu izbuteşte. Sorb cu nesaţ încă o gură, până dispare.

Cu niciun chip nu vor, nu ştiu, nu pot să privească în faţă iubirea. Marfă tabu. Embargo strict pentru o singură linie, cea mai subţire. Mai foloseşte cuiva o sonatină de Scarlatti? Da, celor pentru care un filigran valorează cât o viaţă de om.

Ce vor să-ţi mai ia, dincolo de viaţă, e tocmai sarea fiinţei, iar asta e, încă, imposibil.

Unde voi merge, de nu direct în pensiunea Paradis, acolo pregătirile sunt în toi, deşi oaspeţii întârzie. Fără motiv.

Impresiile de călătorie, după ce timp îndelungat şi greu ţi-ai colindat interioarele, devin superflue chiar şi pentru tine. Pur şi simplu te-ai rătăcit, ţi-ai rupt picioarele, ai aflat însă lucruri esenţiale şi ai de ce să fii recunoscător. Încă trăieşti.

Momente magice există în viaţă cu duiumul, ar trebui să ni se lase ceva timp să le retrăim, fie şi în aceeaşi grabă, pentru a pricepe, în sfârşit, că viaţa însăşi este, de fapt, o vrajă.

Uriaşa nevoie de a-i îmbrăţişa pe oameni ne este înscrisă pe frunte şi în sânge. Pe drumul, oricât de anevoios, aceasta continuă să pulseze viguros, fără şansa de a se epuiza vreodată. Cei mai aspri dintre eremiţi ştiu asta; la ei, alt mod, mai restrictiv, de a îmbrăţişa însuşi neamul nostru omenesc.

Ne cunoaştem de mult, dintr-o altă viaţă. Fulgerul ne-a traversat cu drumul lui scurt, strălucind şi secând totul în jur. Strania atingere a unei lumi colorate pup altfel. E seară şi se rostogoleşte lumina în noapte, acum ştii că toate sunt scrise. Cu cerneală invizibilă. Riguros. Implacabil. Măreţie copleşitoare.

Pretinsa despărţire de comunism nefiind decât o aparenţă în esenţa ei, explică de ce scrierile Monicăi Lovinescu, deşi s-au reeditat în câteva rânduri, nu au determinat nici reflecţiile şi nici dezbaterile pe care am fi fost îndreptăţiţi să le aşteptăm. Dimpotrivă. Date fiind realităţile din post-decembrism, ele sunt ţinute cât mai departe şi de public şi de orice demersuri educaţionale, incluse – evident cu metodă – *în acea istorie care nu trebuie să se mai înveţe la şcoală.* Se realizează astfel o conformare cu *tacitele convenţe* politice de la înaltele niveluri de decizie. Dintr-o carte a Crisulei Ştefănescu (*Interviuri la Radio Europa Liberă*, Ed. Aius, Craiova, 2023) aflăm că administraţia americană a Europei Libere, încă din iunie 1992, dispunea *încetarea contractelor de muncă pentru Monica Lovinescu şi Virgil Ierunca* (!?). Ştirea n-ar trebui să surprindă. Alături de alte strălucite personalităţi (Hannah Arendt, Jules Monnerot, sau Jeanne Hersch), celor doi li se va reproşa – desigur tacit – luciditatea şi anti-comunismul, brusc devenite indezirabile. Pentru cărţile şi personajele brusc devenite incomode, lumea postbelică ştia să instituie un foarte dens boicot al tăcerii. Post-decembrismul românesc va aplica aceeaşi metodă, atât asupra lor, cât şi asupra întregii literaturi a exilului, cu tot ce a însemnat ea: particularităţile identitare, culturale, lingvistice, estetice ca şi tragicele experienţe politice.

Despre un sfârşit al exilului nu se va mai putea vorbi de aici încolo. Excomunicarea culturii fără frontiere a românităţii se menţine, la fel ca şi înainte de '89, însă printr-o neîntreruptă tăcere. Realitatea post-decembrismului se transfigura nu într-un sfârşit (cum ar fi fost de aşteptat), ci, dimpotrivă, ca un *alt nou început al exilului: exilul de după exil.* Iar cei care (poate) ar mai fi sperat să se întoarcă din bejenii au înţeles situaţia în tragicul ei adevăr. De unde şi dezesperantele rostiri formulate de un Constantin Eretescu când scria: „…Politica românească, politica americană, reprezintă parte a exilului. /…/ Şi nu mai există niciun loc în care să mă mai simt acasă." (C. Eretescu, *Exilul ca metamorfoză – Articole politice şi literare,* Ed. Spandugino, Bucureşti, 2023: 306)

Deşi realităţile post-decembriste arătau cu claritate că nu mai era vorba de o *victorie a ideii democratice,* noua nomenclatură, ca şi cea veche, resimţea imperios deficitul de legitimitate în care se află. Americanizatul politolog Volodea Tismăneanu nu face nici el excepţie. Numirea în fruntea unei *Comisii destinate să judece crimele puterii comuniste* tocmai a progeniturii unui notoriu stalinist, Tismeniţki, era incontestabil o sfidare şi reacţiile au fost imediate. Pentru Nicolae Manolescu controversatul *Raport final* nu va fi decât *O carte indecentă* (v. *România literară*, nr. 32, din august 2008).

Scriitorul Radu Theodoru, fost general de aviaţie, într-o carte intitulată *România, Românii şi Comunismul* (Ed. Lucman, Bucureşti, 2009), consideră că *Raportul* nu e decât „o provocare antiromânească". Din Iaşi, regretatul prof. univ. Petru Ursache, în una dintre cele mai ample dintre cărţile lui testamentare, scria: „Autorul Raportului a excelat în măsluirea adevărului istoric prin diminuarea tragicului, răstălmăcirea evenimentelor şi deturnarea semnificaţiilor. /…/ Comunismul a ieşit ca la comandă, «cu faţă umană», spre satisfacţia noilor nomenclaturişti." (*Istorie, Genocid, Etnocid,* Ed. Eikon, Bucureşti, 2019: 474)

În prefaţa aceleiaşi cărţi, Magda Ursache sublinia o consecinţă directă şi gravă: „…şi din vina acestui Raport a fost discreditat procesul comunismului". Şi cita o observaţie esenţială a lui Dan Culcer: „Vl. Tismăneanu înlocuieşte predilect cuvântul comunism cu stalinism. Or, cuvântul acesta, comunism, trebuie folosit ca hârtia de turnesol. Nu ocolit, ba chiar negat. /…/ «Nu lăsa să se falsifice iarăşi şi iarăşi istoria»." (*Ibidem*, 19)

Despre ce legitimitate mai poate fi vorba când se falsifică adevărul? Şi totuşi, cu aroganţa specifică progeniturilor crescute în cartierul Primăverii, politologul abordează problema *Raportului* într-o antologie editată – se spune – *În memoria Monicăi Lovinescu* (intitulată *Etica Neuitării*) şi pe care a ţinut cu tot dinadinsul să o prefaţeze. Şi scrie acolo cât se poate de apăsat: „Ţin să amintesc aici că Monica Lovinescu a făcut parte, ca şi Virgil Ierunca, din Comisia Prezidenţială pentru Analiza Dictaturii Comuniste." După care prefaţatorul îşi îngăduie să pună în pagină o *afirmaţie absolut enormă*. Şi spunem *enormă* având în vedere că, pretinzând că a rescris *obiectiv* istoria recentă a românilor, el ridică în vizibil cu precădere numai etapa cretinoidă a epocii Ceauşescu; dar estompează, intenţionat, tocmai perioada cea mai *criminală* a comunismului, vremea dejisto-paukeristă, când tovarăşul Tismeniţki era în cea mai efervescentă activitate. Ştiind că tocmai atunci mama Monicăi Lovinescu a fost asasinată cu bestialitate, spunem că *afirmaţia* ce urmează devine *enormă* şi pentru că supralicitează: „Nu exagerez spunând că Raportul, ai cărui *coautori* au fost, *a fost ultima operă a Monicăi Lovinescu şi a lui Virgil Ierunca*." ??!! (V. Tismăneanu, *Hermeneutica libertăţii,* Ed. Humanitas, Bucureşti, 2023: 11)

Să pretinzi că cei doi ar fi putut fi de acord cu malversaţiile cuprinse în *Raportul* politologului, americanizat de azi pe mâine, este un mod prin care se insultă până şi cea mai insignifiantă urmă de inteligenţă.

Homo sapiens

Pamfil Şeicaru: Între camarilă şi *Dotla* asiatică (8)

Theodor CODREANU

Ofensiva lui Petru cel Mare

Dar să ne întoarcem la Pamfil Şeicaru. Nimeni n-a analizat mai lucid şi mai sever ca el actul capitulării de la 23 august 1944, act sărbătorit ca o mare izbândă până în zilele noastre.

Capitularzii trebuiau să ştie că, pentru România, Rusia a constituit nu doar o simplă ameninţare cu bolşevismul, întrucât „imperialism sovietic sau imperialism ţarist, este una şi aceeaşi ameninţare" (*Ibidem*, III, p. 264). Iar această ameninţare începe de la 1710, când Petru cel Mare încheie tratatul cu Dimitrie Cantemir, venind, apoi, la Iaşi cu mare pompă. Cantemir se afla sub fascinaţia teoriei sale despre imperii, crezând că imperiul avorton otoman va putea fi înfrânt de un imperiu creştin precum cel ortodox de la Moscova. Abia în Rusia Cantemir a trăit amare remuşcări. Nu doar el se înşelase, ci şi o parte dintre boieri sperase altă soartă şi chiar târgoveţii, cum atestă cronica lui Nicolae Mustea, care a scris despre vizita la Iaşi a ţarului. Tratatul lui Cantemir înlocuia suzeranitatea Constantinopolului cu suveranitatea Moscovei, premisă pentru o viitoare anexare. Cel care a înţeles pericolul a fost Axinte Uricarul, văzând clar: „Să cază nu numai la mai mare robie, dar şi la pieire desăvârşită" (*Apud ibidem*, p. 256). Mare noroc: înfrângerea de la Stănileşti, pe Prut, 1711.

După Petru cel Mare, politica expansionistă a Rusiei spre ţările române reîncepe sub Ecaterina a II-a, care se erijează în „ocrotitoare" a Principatelor. Şeicaru citează dintr-un raport al francezului Carra, care fusese secretar al domnului Moldovei: „De domnii Ţării Româneşti şi Moldovei ca de acei ai unor ţări care vor trebui odată alipite stăpânirii sale, apoi de Oceacof, pe urmă Bugeacul întreg, apoi Basarabia şi, în sfârşit, fiind stăpâna desăvârşită a Mării Negre şi a gurilor Dunării, ea va fi pe de o parte în stare să trimită escadre la Constantinopol, iar pe de alta să pornească trupele sale de uscat din acelaşi punct din care vor pleca acelea ale împăratului (german)" (23 august 1785).

Teribilă coincidenţă! Vladimir Potiomkin, autorul unei *Istorii a Diplomaţiei* în perioada sovietică, îl confirmă limpede pe diplomatul francez de la 1785 (*Ibidem*, p. 257). Ecaterina a II-a voia stăpânirea asupra Constantinopolului şi a tuturor provinciilor fostului Imperiu Bizantin, în care vechea Dacie trebuia să fie un stat tampon către Europa Occidentală. Şi Engels ştia de planul Rusiei de a face a treia capitală la Constantinopol, ca pas de supremaţie în toată Europa. Regele Daciei trebuia să fie Potiomkin, ceea ce devenise de notorietate. O spune şi Constantin Stamati într-un raport către guvernul francez, la 1791, în care se vorbeşte de trasarea noilor granițe de către Rusia şi Habsburgi. Europa Occidentală a început să priceapă această politică a Rusiei abia după 1853, când, la 23 iunie, ruşii au invadat Moldova şi se va declanşa războiul Crimeii. În 1856, Cavour înţelegea importanţa Unirii Principatelor pentru stabilitate în contra expansiunii ruseşti: „Cu o intuiţie genială – spune Şeicaru –, Cavour fixa coordonatele politicii europene faţă de Rusia şi rolul ce revenea poporului român, coordonate vitale la Teheran şi Yalta. Rezultatele acestei uitări se văd" (*Ibidem,* p. 259).

În 1877, ruşii voiau permanentizarea staţionării trupelor în Principatele Unite, incitând ţăranii la revoltă şi dezordine pentru a avea pretext de „a face ordine", de a declara război spre anexare. Dar atunci funcţionau diplomaţia lui Kogălniceanu şi hotărârea politică a lui Carol I, străine corupţiei unui Niculescu-Buzeşti, care se mândrea că joacă cartea rusească.

În judeţul Ilfov, la Copăcenii de Sus, soldaţii ruşi au incitat la răscoală, împrăştiind zvonul că România este încorporată în Rusia şi că domnitorul a fost înlocuit cu Marele Duce Nicolae spre a veni în ajutorul ţăranilor împilaţi, prin împroprietărire. Procurorul N.M. Stoianivitz, de la Parchetul Ilfov, constata în raportul său de anchetă că nu era vorba de un caz izolat, ci de propagandă în toate comunele.

Şeicaru şi Basarabia

Şeicaru despre bătălia morală pentru Basarabia, în 1950: „A nu evoca Basarabia, ar însemna o complicitate la un asasinat moral. A uita Basarabia, ar însemna o ratificare a unei uzurpări. A tăcea asupra răpirilor succesive din 1812, 1877, 1940 şi 1944 egalează o renegare naţională prin acceptarea tezei ruseşti" (*Ibidem,* p. 263). Nicio altă politică din Europa n-a fost mai consecventă în dominaţia ei decât Rusia. Spania, Franţa, Germania au avut doar perioade de dominare mondială. În schimb, între Poltava (1709) şi 1944, Rusia n-a abandonat nicio clipă expansionismul, acel mistificator *testament al lui Petru cel Mare,* perpetuând o barbarie pe care n-au putut-o contracara nici geniul lui Tolstoi şi Dostoievski.

Napoleon a înţeles politica expansionistă a Rusiei, căci avea în faţă propria patimă, dar n-a avut mijloacele militare şi diplomatice spre a-i pune capăt. Surprinzător, el s-a gândit la a organiza o armată moldo-valahă, dar a fost trădat de jalnicul dragoman fanariot Constantin Moruzi, care a transmis ruşilor intenţia, aceştia grăbind pacea de la Bucureşti, 1812, rupând Moldova în două, Alexandru I mulţumindu-se doar cu Basarabia, cu o populaţie de 340 000 de locuitori, majoritatea covârşitoare români. A urmat lunga perioadă de deznaţionalizare între 1812-1950.

Deznaţionalizarea a fost politica generală a Rusiei. Chiar şi pe slavii ucraineni i-a deznaţionalizat sistematic. Taras Sevcenko, citat de Şeicaru, mărturisea: „Nici să ne închinăm lui Dumnezeu în limba noastră, nu ne lasă împărăţia rusească". Se vede treaba că ucrainenii au avut ce învăţa de la ruşi, căci în artificiala ţară dobândită de pe urma destrămării URSS s-au grăbit să ducă la împlinire dispariţia băştinaşilor români.

Joseph Fronton (*Amintiri de la Marele Cartier General de la Dunăre, din 1806 la 1810,* vol. I, p. 37), citat de Şeicaru (*Ibidem,* p. 268-269): „Acest popor, românii, au trăsături complet distincte şi nu pot să-mi ascund ciuda privind harta, pentru că opt milioane de români, străini de rasa noastră slavă, se găsesc aici pe încântătoarele coline ale Carpaţilor, ca o săgeată înfiptă între naţiunile slave şi împiedică viitoarea lor unire. Dacă în loc ar fi fost sârbi sau bulgari, ce uşor s-ar fi soluţionat problema orientală sau, mai exact, slavă." La fel scrie, într-o istorie oficială, Leo Casso, ministrul instrucţiunii publice, la centenarul răpirii Basarabiei (*Rusia la Dunăre,* tradusă în româneşte abia în 1940): „Populaţia din ambele părţi, Moldova şi Basarabia, ca şi Valahia, pare destinată să separe pe slavii din nord şi cei din sud şi să împiedice frăţeasca lor unire" (*Apud ibidem,* p. 269).

Berdiaev despre bolşevism

Nicolai Berdiaev (*Les sources et le sens du communisme russe,* 1936): „Bolşevismul este a treia manifestare a atotputerniciei ruse, a imperialismului rus, prima fiind regatul moscovit şi a doua, imperiul lui Petru. Bolşevismul este o sinteză a lui Ivan cel Groaznic şi a lui Marx."

În ciuda politicii de rusificare a Basarabiei, în 1910, generalul A.N. Kuropatkin, fost ministru de război, scriitor, scria, în *Problemele armatei ruseşti,* că Basarabia a rămas ostilă Rusiei, prevăzând: „Într-un viitor apropiat, chiar printr-un sufragiu pacific sau în urma unui război, unirea poporului român este de neînlăturat" (*Apud ibidem*, p. 271).

Incredibila slăbiciune a diplomaţiei româneşti constă în aceea că în motivaţia războiului antisovietic nu a intrat ultimatumul din 22 iunie 1941, ca şi cum n-ar fi fost, dar care încălca grav Convenţia de Definire a Agresorului, semnată în 3 iulie 1932 de către Maxim Litvinov şi Nicolae Titulescu, la Londra. Perfidia Rusiei e că n-a permis referinţa, considerând *victima* ca fiind *agresorul!* Iar diplomaţia românească a acceptat prin capitularzii ei. Nici Gheorghe Tătărăscu, la Conferinţa de Pace de la Paris (1946), nu a menţionat *ultimatumul,* comportându-se ca simplu funcţionar în slujba ocupantului, aidoma lui Lucreţiu Pătrăşcanu, care nici el nu pomeneşte de agresiunea Uniunii Sovietice în *Sub cele trei dictaturi.* La fel au procedat autorii Memoriului *La Roumanie devant la Conférence de la paix,* Gr. Niculescu-Buzeşti, Al. Creţeanu şi C. Vişoianu, deşi aveau mandat de la Iuliu Maniu să pună problema Basarabiei şi a Bucovinei nordice. Mai mult, ei justificau Pactul semnat de Ribbentrop şi de Molotov, în 1939, în favoarea Rusiei. În faţa dramei, Şeicaru se încrede în dreptatea României: „Şi astăzi, ca şi în 1940, sunt convins că vom revedea din nou frontiera ţării la Nistru" (*Ibidem, Scrieri,* 3, p. 275).

Pentru încrederea lui în viitor, Şeicaru a fost primul condamnat la moarte de către autorităţile procomuniste (21 mai 1945), pentru „crime de război" *realizate cu pana sa de gazetar supus adevărului,* cu aceeaşi tărie ca a lui Eminescu. În exil, început la 9 august 1944, la Palma de Mallorca, cum precizează Victor Frunză în prefaţa la *Scrieri,* 4, 2005-2006, a fost un izolat, trădat de „democraţi", „demascat" autorităţilor franceze care i-au suprimat gazeta *Chemarea,* scoasă de el între 1949-1952.

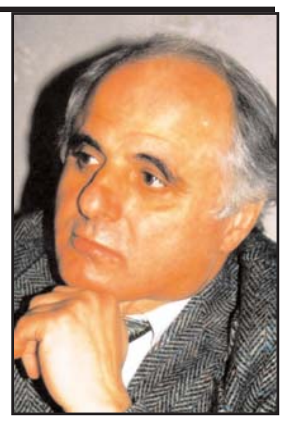
Scrisoarea către generalul Rădescu

În *Scrisoare adresată generalului Rădescu* (14 octombrie 1948), Şeicaru face radiografia critică a pseudorezistenţei naţionale din exil şi a actului de trădare naţională de la 23 august 1944, sintetizând argumentele sale din alte scrieri, între care şi *Pax americana sau pax sovietica,* terminată în 1946. El încă mai credea că statele democratice pot contracara cuceririle sovietice.

În 1877, Partidul Conservator se opunea războiului ruso-turc. În contra politicii partidului, Eminescu a elogiat trecerea Dunării de către armata română, ceea ce a scandalizat pe Alexandru Lahovary, căruia poetul i-a replicat (mărturie a lui Slavici): „Putoare grecească, tu nu poţi să simţi ceea ce eu simt ca român, când începem să trăim în istorie". Exemplul îi slujeşte lui Şeicaru spre a face comparaţie între România, care elogiază capitularea, şi Finlanda, pentru care armistiţiul e zi de doliu naţional: „Cunoaşteţi dumneavoastră, domnule general, în istorie, un popor care să se fălească, să manifeste o bucurie zgomotoasă pentru ziua înfrângerii?" (Pamfil Şeicaru, *Scrieri,* 4, p. 10). Autorii capitulării, sesizează Şeicaru, atribuie „meritul" armistiţiului ex-regelui Mihai, pentru a ascunde propria lor trădare, un mod viclean şi cinic de a fugi de responsabilitate în faţa istoriei, regele acceptând nelegiuirea: „Nu cunosc în istorie ca un rege să fie socotit erou pentru că nefericitul a capitulat" (*Ibidem*).

Generalul Nicolae Rădescu se zbătea de şapte luni să realizeze o unitate a exilului sub emblema Comitetului Naţional Român, dar era boicotat de camarila trădătoare care încercuia pe rege. Şeicaru, în luciditatea lui, considera că o conciliere cu capitularzii ar falsifica adevărul, ceea ce n-ar duce la nimic bun. Într-adevăr, ei îşi însuşeau fondurile destinate exilului, refuzând să le pună la dispoziţia CNR, fapt care l-a determinat pe general să-şi dea demisia, în 1950, la un an de la înfiinţare (10 mai 1949). Fondurile se aflau în mâna lui Constantin Vişoianu şi a lui Alexandru Creţeanu. Comitetul va fi condus până în 1975 de Vişoianu, când s-a autodizolvat. CNR n-a fost recunoscut de marile puteri ca posibil guvern în exil. (Tabloul istoric schiţat de publicistica lui Pamfil Şeicaru a fost confirmat, cu asupra de măsură, de către istoricul şi criticul literar *Nicolae Florescu* (1942-2013), odată cu noua serie a revistei călinesciene *Jurnalul literar* (8 ianuarie 1990) şi cu stăruitoarele cercetări concentrate în cărţi precum *Întoarcerea proscrişilor*, 1998; *Noi cei din pădure*, 2000; *Menirea pribegilor,* 2003.)

Pamfil Şeicaru graţiat de Nicolae Ceauşescu!

Tudor NEDELCEA

Da, este adevărat, chiar dacă pe unii informaţia îi deranjează. Dar, cum adevărul te eliberează, cum scrie şi-n *Biblie*, să-l scoatem la iveală.

Marele gazetar şi om politic Pamfil Şeicaru (1894-1980), „monstru sacru" al gazetăriei româneşti (alături de Eminescu, C.A. Rosetti, Iorga, Arghezi, Fănuş Neagu, Adrian Păunescu, Nicolae Dabija etc.) a fost judecat de Tribunalul Poporului, în mai-iunie 1945, şi condamnat la moarte, într-un lot de 12 ziarişti, acuzaţi de „crima de dezastrul ţării prin săvârşirea de crime de război". Este condamnat în contumacie, întrucât marele ziarist a plecat din ţară la 9 august 1944, la sugestia-ordin a mareşalului Ion Antonescu (cel fără de mormânt, cum poetizează Adrian Păunescu).

Istoricul, pe nedrept uitat, Gh. Buzatu, descoperă în arhivele CC al PCR Decretul 977/12 decembrie 1966, de graţiere a lui Pamfil Şeicaru (şi nu din 8 mai 1995, când scrie Victor Frunză că s-a produs graţierea). Expunerea de motive a fost întocmită şi semnată de ministrul de Interne din 1966, Cornel Onescu, care demontează, cu argumente juridice, decizia politică a Tribunalului Poporului din 1945. Preşedinte al Consiliului de Stat al R.S. România era în acea perioadă Chivu Stoica, dar, indiscutabil, actul de graţiere avea acordul noului prim-secretar al CC al PCR, Nicolae Ceauşescu.

După 10 ani de la graţiere, Pamfil Şeicaru vine în Ţara lui, în august 1976, urmând să aibă o întrevedere cu Nicolae Ceauşescu, dar, din câte ştim, această întrevedere nu s-a realizat.

Fără alte comentarii (inutile, de altfel), vom transcrie cele două documente ţinute încă strict secret sau nevehiculate. Ele sunt tipărite de Gh. Buzatu în lucrarea sa, *Nicolae Ceauşescu. Biografii paralele. Stenograme şi cuvântări secrete. Dosare inedite. „Procesul" şi execuţia,* Iaşi, TipoMoldova, 2011, p. 427-429.

Lectură plăcută şi instructivă!

Expunere de motive

În baza Legii nr. 312/1945 pentru urmărirea şi sancţionarea celor vinovaţi de dezastrul ţării sau de crime de război, Pamfil Şeicaru, ziarist, fostul director al ziarului *Curentul,* a fost condamnat în lipsă de Tribunalul Poporului, prin Hotărârea nr. 2 din 4 iunie 1945, la pedeapsa cu moartea, pentru crima de dezastrul ţării prin săvârşirea de crime de război, constând în faptul că a părăsit teritoriul naţional şi s-a pus în slujba hitlerismului şi fascismului şi, fugind la Viena, a luat contact cu aşa-zisul guvern naţional român prezidat de Horia Sima, punându-se în slujba sa şi atacând România şi guvernanţii săi care au organizat actul istoric de la 23 August 1944, atacare făcută prin viu grai la Conferinţa ce a ţinut-o la posturile de radio germane la data de 1 februarie 1945.

Prin aceeaşi hotărâre, Pamfil Şeicaru a fost condamnat pentru crima de dezastrul ţării prin săvârşirea crimei de război constând în faptul că s-a pus în slujba hitlerismului şi fascismului, contribuind prin activitatea sa ca redactor şi director al ziarului *Curentul* la realizarea scopurilor lor politice, cât şi la aservirea vieţii politico-economice a ţării, în detrimentul poporului român, la pedeapsa detenţiunii grele pe viaţă şi degradare civică pe timp de 10 ani, urmând a executa pedeapsa cea mai gravă, în conformitate cu dispoziţiile art. 101 Cod Penal.

Legislaţia penală internă prevede prescripţia pedepsei cu moartea şi a pedepsei cu munca silnică prin 20 ani. Potrivit prevederilor Codului Penal (art. 168), pedeapsa la care a fost condamnat Pamfil Şeicaru s-a prescris.

În dreptul internaţional penal însă, pentru crimele contra păcii, contra umanităţii şi pentru crimele de război, instituirea prescripţiei nu-şi găseşte aplicarea. Niciun act internaţional privind urmărirea şi pedepsirea criminalilor de război, adoptat în cursul şi după cel de Al Doilea Război Mondial, nu prevede o limită de timp în această privinţă.

Inexistenţa prescripţiei în dreptul internaţional pentru crimele de război, precum şi poziţia ţării noastre pe plan extern în această materie duc la concluzia că pe plan intern legislaţia penală trebuie să aplice acelaşi sistem al imprescriptibilităţii pentru asemenea infracţiuni.

Menţionăm că Legea nr. 312/1945 care prevedea pedeapsa cu moartea pentru criminalii de război a fost înlocuită în anul 1947 cu Legea nr. 291 care nu mai prevedea pedeapsa cu moartea, iar în anul 1955, prin Decretul nr. 421, cei condamnaţi pentru săvârşirea de crime de război la pedepse mai mari de zece ani, dacă nu au săvârşit din proprie iniţiativă omoruri, au fost graţiaţi.

În prezent, Pamfil Şeicaru, ca emigrant, are o atitudine corespunzătoare şi desfăşoară în străinătate, prin scris, o activitate utilă ţării noastre. (sublinierea noastră, T.N.)

Întrucât Pamfil Şeicaru a fost condamnat la pedeapsa capitală, nu a beneficiat de prevederile Decretului nr. 421/1955. Pe de altă parte, având în vedere poziţia ţării noastre cu privire la prescrierea crimelor de război, cât şi imperfecţiunea Legii noastre penale în această materie, consider că este indicat a elabora un decret pentru graţierea de pedeapsa la care a fost condamnat Pamfil Şeicaru.

Faţă de cele de mai sus, am întocmit alăturatul proiect de decret, pe care vă rog să binevoiţi a-l aproba.

Ministerul Afacerilor Interne
Cornel Onescu

CONSILIUL DE STAT AL REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

DECRET
PENTRU GRAŢIEREA DE PEDEAPSĂ A LUI PAMFIL ŞEICARU

Consiliul de Stat al Republicii Socialiste România
Decretează:

Art. unic. – Se graţiază de pedeapsă Pamfil Şeicaru, ziarist, fost director al ziarului *Curentul,* cu ultimul domiciliu în ţară, în Bucureşti, str. General Angelescu, nr. 93, condamnat prin hotărârea nr. 2 din 4 iunie 1945 a Tribunalului Poporului – Completul de judecată din Bucureşti, pentru crima de dezastrul ţării prin săvârşirea de crime de război, constând în faptul că a părăsit teritoriul naţional şi s-a pus în slujba hitlerismului şi fascismului şi fugind la Viena a luat contact cu aşa-zisul guvern naţional român prezidat de Horia Sima, punându-se în slujba sa şi atacând România şi guvernanţii săi care au organizat actul istoric de la 23 August 1944, atacare făcută prin viu grai la Conferinţa ce a ţinut-o la posturile de radio germane la data de 1 februarie 1945, fapte prevăzute în art. 2, alin. J şi pedepsite de art. III, alin. 2 din Legea nr. 312/1945, la pedeapsa cu moartea, iar pentru crima de dezastrul ţării prin săvârşirea crimei de război, constând în faptul că s-a pus în slujba hitlerismului şi fascismului, contribuind prin activitatea sa ca redactor şi director al ziarului *Curentul* la realizarea scopurilor lor politice, cât şi la aservirea vieţii politice-economice a ţării în detrimentul interesului poporului român, fapt prevăzut în art. 2 şi pedepsit de art. 3, alin. 1 din Legea nr. 312/1945 la pedeapsa detenţiunii grele pe viaţă şi degradaţiunea civică pe timp de 10 ani, urmând a executa pedeapsa cea mai gravă, în conformitate cu dispoziţiunile art. 101 Cod Penal.

Preşedintele Consiliului de Stat,
SS/Indescifrabil
Bucureşti, 12 decembrie 1966
Nr. 977

(Urmare din pag. 4)

O fi copil? O fi jucărie? Cine poate şti? Cine poate spune *exact* ce rasă o mai fi fiind şi asta care ne sufocă tot mai mult cu binefacerile, cu ajutorul şi mai ales cu deşteptăciunea ei de neegalat. La cât de deşteaptă şi cât de puternică e, mi-e tot mai teamă de ziua când va rescrie doar ea de una singură noul cod juridic al erei transumane ce tocmai s-a rostogolit peste noi şi ne-a sedus în masă cu belşugul irezistibil, năvalnic şi nesfârşit al Reţelei Mondiale, complet pregătită pentru legarea prin IoT (*Internet of Things*) a tuturor lucrurilor, aparatelor şi fiinţelor ce încă se mai încăpăţânează să mişune pe scoarţa terestră. Încotro? Încă mai cred sincer că o face fiecare de capul lui. Curând acest sentiment va deveni tot mai straniu şi mai rar întâlnit. Pentru ca apoi să se estompeze până la a pieri cu totul în iarna IA care, sub repetate şi succesive straturi suprapuse de software şi hardware depuse unul peste altul, se vor consolida (în percepţia generală) într-o adevărată „calotă", amintind tulburător de bine de marile glaciaţiuni din vremurile de demult. Niciun supravieţuitor din acele vremuri nici măcar din pură curiozitate nu se va mai întreba dacă IA este copilul sau jucăria defunctei civilizaţii. „Civilizaţie" în sensul ei de dinaintea Erei Digitale nu va mai exista. Nici măcar ca fosilă.

Trăim tot mai mult şi mai intens într-o lume de ficţiuni cu imagini tot mai clare, uneori halucinant de clare, dar tot mai puţin comprehensibilă de cetăţeanul de pe stradă.

Ficţiunea, visarea, planificarea, programarea umplu vieţile cu tot mai multe şi mai abstracte valori digitale a căror semnificaţie adâncă scapă celor mai mulţi dintre noi (indiferent de nivelul educaţiei sau inteligenţei naturale) în ciuda uşurinţei tot mai mari a manipulării lor de către orice om care are cel puţin un deget.

Plimbarea lui în sus şi-n jos, la dreapta sau la stânga pe ecranul tactil al telefoanelor inteligente rezolvă sau în orice caz pare a rezolva miraculos şi miraculos de uşor orice problemă de orice natură.

Într-o muţenie absolută, pietonii îşi fac „temele" din mers – la propriu.

Şi pentru că e vorba de IA, pentru că ne gândim la ea fie din curiozitate, fie din raţiuni profane ori profesionale, fiindcă, în fine, ne preocupă pe toţi şi fiindcă deja nu doar pare, dar chiar se impune tot mai simţit cu fiecare zi, poate că a sosit momentul să o băgăm în sertarul cuvenit, dând răspuns (neechivoc) la o singură întrebare:

IA e un „copil" al civilizaţiei, ori doar o „jucărie" a ei? Asta pentru a putea reflecta în perspectivă la modul de a o trata. Dacă nu o facem cât mai curând, s-ar putea să ne „trateze" ea pe noi toţi. Iar tratamentul ei s-ar putea să fie unul extrem de inteligent (asta fără nicio îndoială), dar nu ştiu dacă vor mai exista supravieţuitori (bio vreau să zic) care să continue, să laude şi aplaude realizarea.

Copil sau jucărie? Acesta-i întrebarea.

Imersiunea în tehnologie, intermitentă sau continuă, a fiinţelor umane de fracţie umedă, este de natură a radicaliza comportamentul social al acestora, împingându-l tot mai brutal spre digital. Cu consecinţe comportamentale imprevizibile, dar greu de înghiţit de generaţiile adulte.

Istoria de lângă noi

Originea traco-dacă a limbii române

Constantin LUPEANU

Dicţionarele unei limbi, cum sunt cele explicative şi cele etimologice, sunt îndrumătorii oamenilor, mai cu seamă în perioadele de formare. Este cunoscut cazul unui mare scriitor american care consulta dicţionarul, alcătuind fişe de cuvinte. Este adesea citat Anatole France, care numeşte dicţionarul a fi tot universul şi încă în ordine alfabetică! Cu dicţionarele ne formăm un vocabular bogat şi cult, ne sporim abilitatea folosirii limbii, ele ne ajută să descoperim toate înţelesurile unor cuvinte şi să aflăm cum şi de unde au apărut cuvintele în limba noastră de fiecare zi.

Astăzi, la apariţia unui dicţionar atotcuprinzător semnat de prof. dr. Mihai Vinereanu, se cuvine să recunoaştem că ne este de-a dreptul teamă să consultăm vreun dicţionar al limbii române, fiindcă întâlnim explicaţii etimologice care ne îngrozesc.

După dicţionarele noastre, limba română mai că nu exista înainte ca Traian şi oştile Imperiului Roman să atace Dacia, înainte să se aşeze jur-împrejurul graniţelor Daciei mai multe triburi slave venite de la răsărit, înainte să apară de la capăt de lume hunii şi mai apoi ungurii şi să nu mai părăsească partea de nord-vest, Câmpia Panonică.

Ajungem să credem că noi, românii, nu avem strămoşi. Pentru mulţi, traco-dacii nu aveau scriere, pentru că ei comunicau onomatopeic, nu ştiau să vorbească! Cu toate acestea, strămoşii traco-daci au fascinat cele mai mari personalităţi ale neamului românesc, în mod special pe Mihai Eminescu, Mihail Kogălniceanu, Bogdan Petriceicu Hasdeu şi mai ales pe Nicolae Densuşianu, care, acum o sută şi ceva de ani, a avut curajul să deschidă drumul cercetărilor în istoria noastră străveche. Prin cartea pe care a scris-o, *Dacia Preistorică*, a extins cu mii de ani istoria neamului nostru, cu mult dincolo de stavila anilor 105-106. Din păcate, exemplul său nu i-a stârnit pe urmaşi să cerceteze la rândul lor, să adeverească, să corecteze. Tăcerea în faţa noului îi ucide tocmai pe ei, pe cei care tac, din ignoranţă sau invidie.

La un moment dat, ne povăţuiesc lingviştii şi istoricii noştri, strămoşii s-au apucat să împrumute de le vecini câteva vorbe de colo, alte câteva de dincolo, şi aşa s-a născut limba română, precum cozonacul, care are în el de toate!

Numai că somnul raţiunii în care ne complacem noi e răscolit de ani buni de prof. dr. Mihai Vinereanu, care a lansat o cale modernă de cercetare, iar recent a tipărit o nouă lucrare de ţinută, *Dicţionarul Etimologic al Limbii Române,* în două volume, cu 6100 de cuvinte, Editura Uranus din Bucureşti, 2023.

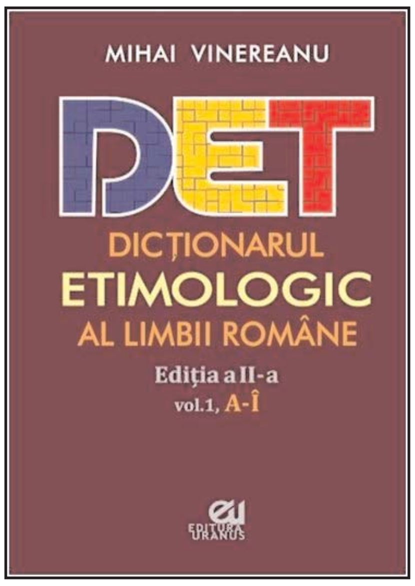
Cine este profesorul Mihai Vinereanu? Născut în 1954 în Vâlcea, după studii universitare la Iaşi, pasionat de lingvistică, a plecat în SUA, în 1985. Urmează masteratul la City University of New York, devine profesor la aceeaşi universitate şi face cercetări în domeniul lingvisticii comparativ-istorice, acumulează o avere nouă, la nivelul mondial cel mai înalt, pe principii indo-europenistice. După anul 2000, revine în ţară, obţine doctoratul la Universitatea Bucureşti şi începe să-şi publice lucrările, articole şi cărţi. Cele mai importante ar fi: *Dicţionar etimologic al limbii române pe baza cercetărilor de indo-europenistică*, 935 pagini, Editura Alcor Edimpex, Bucureşti, 2008; *Rădăcini nostratice în limba română,* ediţie bilingvă română-engleză, 193 pagini, Editura Alco-Edimpex, Bucureşti, 2010; *Adevăruri incomode despre limba română,* 301 pagini, Editura Uranus, 2018; *Fondul lexical principal al limbii române,* 600 pagini, Editura Uranus, 2020.

Prin *Dicţionarul Etimologic al Limbii Române,* în două volume, cu 6100 de cuvinte, Mihai Vinereanu dovedeşte originea traco-dacă a limbii române. El subliniază pe bună dreptate că „ipoteza romanizării dacilor este un mit, o poveste pur şi simplu” şi pledează pentru „restabilirea unui adevăr istoric”. Înţelegem astfel că limba română este limba dacă modernizată, dicţionarul adeverind idei exprimate în ultimii aproape două sute de ani de intelectuali români de marcă.

Vă invit să-l consultaţi înainte de a-l respinge! Îi rog pe specialişti, profesori, lingvişti, istorici, cărturari în toate sferele culturii, îi rog pe toţi cei care se consideră români să studieze acest dicţionar etimologic şi apoi să se pronunţe pro sau contra, să se exprime în scris, să-şi publice opiniile. Chem la o dezbatere serioasă, care să antreneze toată naţiunea!

Cum nu am o pregătire specifică în domeniul lingvisticii, preiau de la autor un exemplu; citez:

Astfel verbul românesc *a grăi*, împreună cu ar. *grai* „cuvânt”, ar. *grescu* „vorbesc”, mgl. *gres* „id” ar proveni, după Miklosich (Slaw. Elem., 20) din verbul sârbo-croat *grajati* „a orăcăi, a croncăni, a face gălăgie”, nici mai mult nici mai puţin. Miklosich era sloven şi nu i-a păsat, probabil, că aduce o mare ofensă limbii române. Dar nici lingviştilor români precum Ovid Densuşianu, în faimoasa sa *Histoire de la langue roumaine* (la pagina 267), şi Alejandro Cioranescu, în dicţionarul său (la intrarea 3856). Amândoi susţin aceeaşi aberaţie jignitoare. În plus, subst. *grai* (alături de ar. *grai, grei,* mgl. *grei*) are o cu totul altă origine, ne spune acelaşi Miklosich, urmat de lingvistul bulgar Conev, din nou susţinuţi de Cioranescu. Ei ne spun că provine din bg. *grai* „cântec”. Este posibil aşa ceva?? Desigur că nu. În primul rând cele două forme româneşti nu pot avea origini diferite. Ele provin din PIE *gh_2r-, geh_2r* „a chema, a striga” şi au o mulţime de cognaţi în diverse limbi indo-europene: cf. skt. *ati-gur* „a striga”, *ud–guri* „a ridica vocea”, gr. *γῆρυς*, gr. (dor.) *γάρυς* „voce, grai”, lat. *garrio* „a vorbi, a cleveti”, lat. *garrulus* „vorbăreţ”, v.ir. *gar* „a chema”, *ad–gair* „a se plânge, a face o plângere”, cymr. *gair* „cuvânt”, lituan. *giriu, girti* „a lăuda, a slăvi”. Prin urmare, radicalul se regăseşte în mai multe grupuri de limbi indo-europene, fără ca cineva să fi observat acest lucru. Vedem că nu foarte departe, ci chiar în latină, există cognaţii *garrio* şi *garrulus.* Dacă distinşii lingvişti s-ar fi uitat doar la limba latină şi ar fi văzut aceste elemente lexicale latineşti, s-ar fi gândit ceva mai mult înainte de a spune bazaconiile care au străbătut peste un secol şi jumătate. Să nu mai vorbim de formele greceşti, celtice, baltice şi cele din îndepărtata sanskrită. Nimeni nu a văzut nimic. [Citat închis.]

Aşa sunt analizate şi explicate toate cele peste şase mii de cuvinte.

Preluăm câteva date din studiul ştiinţific introductiv, impresionant, de circa 120 de pagini, intitulat *Argument.* Aflăm astfel că fondul pre-latin, traco-dac al limbii noastre reprezintă 4360 de cuvinte din cele 6100 analizate, totalizând peste 72%. Dicţionarul demonstrează că elementele lexical esenţiale ale limbii noastre provin din proto-indo-europeană prin traco-dacă, fiind exclusă practica notării împrumutului de aiurea. Dacă adăugăm cuvintele a căror origine încă nu este foarte evidentă, se poate ajunge probabil la 80% cuvinte curat dacice.

Câteva subcapitole ale studiului: Teorii privind originea indo-europenilor; Natura centum a limbii traco-dace; Locul acesteia în grupul de limbi centum; Relaţiile dintre traco-dacă şi grupul balto-slav; Raporturile cu limba albaneză; Limba venetă ca dialect al limbii traco-ilire; Raporturile dintre limba română şi limba burushaski; Mic dicţionar etimologic al limbii burushaski – de fapt, o amplă trecere în revistă a trăsăturilor acesteia; Relaţia dintre traco-dacă şi română; Caracteristicile fonetice ale limbii traco-dace.

Chiar această simplă enumerare grăieşte îndeajuns despre demersurile de nezdruncinat ale cercetătorului, iar parcurgerea demonstraţiilor aduce o revelaţie după alta în ceea ce priveşte originea adevărată a cuvintelor limbii române.

La o asemenea stare de lucruri, ne mai interesează influenţele slave, latine etc.?

Pentru amatorii de statistici, preluăm calculele Vinereanu: 72% fondul traco-dac; 7.5% elemente comune cu latina; 5% elemente slave; 4,5% turceşti; 3,6% greceşti, iar 1,6% din lexic are origini incerte. El notează că nu a analizat neologismele intrate în limba română în epoca modernă, începând din secolul 19. Foarte firesc!

Tot pentru doritorii evidenţelor numerice şi deopotrivă pentru cei indiferenţi, pentru cei plini de zavistie, răutate şi ură, amintim că primul dicţionar etimologic al limbii române publicat în a doua parte a secolului 19 de Al. Cihac, susţine că limba română nu conţine nici un cuvânt de origine dacică, 20% fiind elemente latine, 40% slave, 20% turceşti, 20% alte origini.

Nu se revoltă nimeni? Cihac nu s-a adresat românilor! Cihac a dorit să spună lumii – dicţionarul a fost tipărit în Franţa şi în Germania – că românii sunt un popor tânăr, de nici o mie de ani, tributar vecinilor şi tuturor popoarelor europene.

În secolul următor, mai aproape de zilele noastre, în anul 1958, Al. Ciorănescu, profesor în Tenerife, tipăreşte în Spania un dicţionar etimologic complet, însă îl urmează îndeaproape pe Cihac, nu recunoaşte nici el niciun cuvânt de origine traco-dacă. În ce scop a apărut prin anul 2000 o ediţie românească, Saeculum I.O.?

Dicţionarele oficiale de astăzi, inclusiv *DEX online*, adesea folosit, stipulează că „limba română este o limbă romanică, din grupul italic al familiei de limbi indo-europene, prezentând multe similarităţi cu limbile franceză, italiană, spaniolă, portugheză, catalană şi reto-romană”. Dicţionarul notează cuvinte „traco-dace de substrat 0,96%! Ni se inoculează ideea că predomină elementele romanice 71,66%, din care cele latineşti moştenite ar fi 30,33%, slave 14,17%, germane 2,47%, greceşti 1,7% şi altele.

Pretutindeni în lume au apărut mai din vreme ori mai târziu felurite dicţionare de limbă. În China, s-au alcătuit cărţi pe familii de cuvinte cu multe sute de ani î.Hr., iar în anul 100 cărturarul Xu Shen 許慎 a încheiat un prim dicţionar cu explicarea caracterelor chinezeşti şi analizarea graficii, numit *Shuo Wen Jie Zi*” 說文解字. În Europa, după 1455, odată cu apariţia tiparului, se tipăresc cărţi, inclusiv dicţionare. Secolul 19 a fost prielnic din acest punct de vedere şi pentru români. Din păcate, autorii au preluat cumva automat teoriile originii latine a limbii române şi a dispariţiei limbii strămoşilor daco-geţi, a dezagregării dacilor lui Burebista, a dispariţiei din istorie a celui ce fusese cel mai numeros popor european, inventând, fără studiu şi analize, teorii bizare, adesea hilare. Cum de nimeni nu s-a întrebat dacă nu cumva temeiuri de alt gen i-a condus pe autorii dicţionarelor pe calea deriziunii?

Este inexplicabil cum sunt copiate astăzi dicţionarele de la sfârşitul secolului 19, care probabil au avut ca origine raţiuni politice şi de aceea toate păcătuiesc la capitolul provenienţei cuvintelor.

Actualul *Dicţionar Etimologic* Vinereanu *al Limbii Române* este cel mai cuprinzător şi se află de fapt la a doua ediţie, după dicţionarul din 2008 cu numai circa 4000 de cuvinte diagnosticate.

Dar cu atât mai mult se cuvine apreciată şi susţinută munca uriaşă a unui singur om, Mihai Vinereanu. Lucrarea de proporţii, în două volume format academic de câte peste 800 de pagini, impresionează şi convinge, iar ceea ce este mai important, repune în drepturi limba română, năpăstuită şi batjocorită inexplicabil în istorie.

(De la Valea Brazilor, 6 Decembrie 2023)

Bătălia pentru Limba Română în Basarabia, 1986-1989 (I)

Valeriu MATEI

Articolul se referă la perioada 1986–1989 în istoria contemporană a Basarabiei (Republicii Moldova), aflată atunci în componenţa Imperiului Sovietic, şi abordează lupta intelectualităţii şi a majorităţii populaţiei pentru oficializarea limbii române şi revenirea acesteia la alfabetul latin (interzis de puterea comunistă sovietică în ianuarie 1941). Autorul evidenţiază patru etape ale acestei lupte, aducând pentru fiecare dintre acestea multe date inedite, referitoare la evenimentele la care a fost martor şi participant. (Discurs ţinut în cadrul şedinţei comune a Academiei Române şi a Academiei de Ştiinţe a Moldovei, 31 August 2023 – Ziua Limbii Române.)

Pentru mine e, deopotrivă, şi simplu şi greu să vorbesc despre bătălia din anii 1986–1989 pentru legiferarea limbii române şi a alfabetului latin în Basarabia: simplu, fiindcă am fost martor şi participant la evenimentele din acei ani, devenite deja istorie, şi, totodată greu, fiindcă o investigaţie istorică presupune distanţare şi detaşare, întru a le reda cu maximum de obiectivitate. Cu atât mai mult cu cât fenomenul nu a fost abordat de istorici decât parţial, pentru perioade limitate de timp (1).

Iată de ce, voi evidenţia patru etape în istoria acelor ani, de la Congresul Scriitorilor din mai 1986 până la 31 august 1989, ziua legiferării limbii române şi a alfabetului latin, având ca temei evenimente de referinţă care au dus la amplificarea Mişcării Democratice de Renaştere şi Eliberare Naţională:

- perioada mai 1986, Congresul al VII-lea al Scriitorilor – 19-20 mai 1987, Adunarea Generală extraordinară a Scriitorilor;
- intervalul 20 mai 1987 – 27 mai 1988, zi în care scriitorii, întruniţi într-o nouă Adunare Generală, au exprimat vot de neîncredere întregii conduceri comuniste a RSSM;
- perioada iunie 1988 – decembrie 1988, perioadă de confruntări, încheiată cu adoptarea de către conducerea comunistă de la Chişinău a faimoaselor *Teze* prin care erau respinse revendicările democratice; şi
- ultima etapă, decembrie 1988 – 31 august 1989, perioada manifestărilor stradale de amploare, încheiată cu cea dintâi Mare Adunare Naţională din 27 august 1989 şi cu Sesiunea Sovietului Suprem al RSSM din 29 august – 1 septembrie 1989, care a aprobat deciziile de legiferare a limbii române şi de revenire la alfabetul latin.

Cea dintâi etapă, din mai 1986 până în mai 1987, e marcată de acumularea nemulţumirilor scriitorilor faţă de cele întâmplate la Congresul al VII-lea al breslei din mai 1986, eveniment de care mulţi dintre scriitori îşi legaseră speranţele lor de democratizare a societăţii sau, cel puţin, a vieţii literare. Uniunea Scriitorilor era un organism mort – unii o botezaseră „locul unde nu se întâmplă nimic" – fiind condusă de aproape douăzeci şi doi de ani de aceleaşi persoane: Pavel Boţu, în calitate de prim-secretar, Aureliu Busuioc, în calitate de secretar doi, Arhip Cibotaru, secretar şi redactor-şef al revistei *Nistru,* şi de echipele de scriitori favorizaţi de regim, unite în jurul acestora. Partidul unic conducea breasla, făcea ierarhii literare, acorda premii şi distincţii. Literatura şi cultura, în general, erau pentru partidul unic încă o dovadă a statutului Moldovei sovietice de colonie comunistă „înfloritoare", un ţinut al vinurilor şi fructelor, unde nu existau probleme de niciun fel şi unde se cânta şi se dansa mereu, dar, mai ales, în faţa delegaţiilor străine şi a celor venite de la Moscova.

În realitate, situaţia era tot mai dramatică: experienţele agricole au dus la distrugerea şi otrăvirea solurilor şi a apelor, tăierea necontrolată a pădurilor, a luncilor râurilor, secarea bălţilor, au provocat eroziuni masive, extinderea sărăturilor, dispariţia a peste 1500 de râuri şi râuleţe, fenomenul deşertificării câmpurilor lua amploare, cultivarea intensă a tutunului şi chimizarea excesivă au cauzat îmbolnăvirea a sute de mii de oameni şi, mai ales, a zeci de mii de copii. Limba română, limba majorităţii populaţiei, era izgonită din viaţa societăţii, subcultura de tip sovietic era stimulată pentru a înlătura tradiţiile şi obiceiurile moştenite din moşi-strămoşi, valorile culturale autentice erau marginalizate, iar istoria naţională interzisă. Erau probleme şi teme pe care mai mulţi scriitori ar fi vrut să le ia în discuţie la Congresul breslei, însă, conducerea comunistă şi cea a Uniunii Scriitorilor au reuşit, prin manevre de culise şi intimidări, să organizeze un congres amorf, cu oratori aleşi pe sprânceană şi discursuri ticluite în birourile de la CC, de fapt, o demonstraţie de forţă a partidului unic şi a executorilor docili ai acestuia din rândul vechii nomenclaturi comuniste scriitoriceşti. Puţinele voci care au încercat să pună în discuţie probleme reale din societate şi cultură au fost acoperite de strigătele şi replicile isterice ale veleitarilor pregătiţi la CC, care răstălmăceau orice spusă a oponenţilor puterii, astfel că sintagma „literatură excesiv ideologizată", rostită critic de Serafim Saka, a devenit în gura Elizei Botezatu, exponentă a „pepinierei" comuniste de la Bălţi, „literatură excesiv partinizată", prilej de a sări în apărarea partidului comunist şi a idolului Lenin.

La acest „congres al marilor decepţii" a fost ales un nou consiliu, în care predominau vechii ştabi ai partidului unic şi un secretariat în care, pe lângă eternii secretari – P. Boţu, A. Busuioc şi A. Cibotaru – li *s-a făcut loc* şi propagandistului de la CC al PCM, Gh. Ciocoi, şi istericei apărătoare a partinităţii literaturii sovietice moldoveneşti, E. Botezatu, adusă de la Bălţi „pe aripile vântului" dirijat de P.P. Petric, secretarul pentru ideologie al CC al PCM.

Deşi, în aparenţă, conducerea unor publicaţii literare a fost schimbată, în presa din RSSM, în 1986, n-a apărut niciun articol care să abordeze probleme reale din societate şi care să nu fi fost pe placul autorităţilor comuniste. În RSSM şi la Uniunea Scriitorilor era, în 1986, o „linişte de mormânt".

Nici revolta unor tineri scriitori, muzicieni şi artişti plastici, participanţi la reuniunea de creaţie a tinerilor de la Ivancea, Orhei, în vara anului 1986, nu i-a deranjat pe cei ce conduceau uniunile profesionale de creaţie respective. Cele spuse de tinerii scriitori, muzicieni şi artişti plastici în cadrul unei mese rotunde (după ce au părăsit reuniunea respectivă în semn de protest faţă de discursurile proletcultiste ale Elizei Botezatu, secretar al Uniunii Scriitorilor, Viaceslav Obuh, secretar al Uniunii Artiştilor Plastici, şi al stăpânului acestora, P.P. Petric, secretar al CC al PCM), au fost publicate trunchiat şi denaturat în săptămânalul *Literatura şi arta*.

Nemulţumirea creştea şi în rândul unui grup de scriitori care nu erau membri ai partidului comunist (S. Saka, M. Cimpoi, L. Lari şi subsemnatul) şi care, în toamna anului 1986, s-au întrunit pentru a discuta ce-i de făcut. Cercul s-a lărgit treptat (cu participarea lui A. Marinat, D. Matcovschi, I. Gheorghiţă, Iu. Grecov, E. Kondratov ş.a.), discuţiile purtate pornind de la necesitatea abordării unor probleme importante pentru societate: starea limbii materne, revenirea la alfabetul latin, distrugerea solurilor, a pădurilor şi apelor, schimbarea stării de lucruri la Uniunea Scriitorilor, abolirea moştenirii bodiuliste şi democratizarea societăţii.

Primele articole privind starea reală de lucruri din RSSM au apărut în ziarul *Literaturnaia gazeta* (*Gazeta literară*), publicaţie a Uniunii Scriitorilor din URSS, graţie susţinerii din partea a doi redactori, Capitolina Kojevnikova, care în anii '50 – '70 ai secolului trecut a activat în presa de la Chişinău şi a fost nevoită să plece din cauza unor conflicte cu conducerea comunistă de atunci, şi Iurii Bughelskii, tânăr ziarist, coordonator al secţiei de publicistică.

În decembrie 1986 apărea articolul lui Serafim Saka *Mecenaţi şi imitatori*, despre politica de cadre, simularea „permanentei înfloriri" a economiei, starea jalnică a literaturii şi culturii din RSSM, iar la 4 februarie 1987, în aceeaşi *Literaturnaia gazeta,* era publicat articolul lui Dumitru Matcovschi *Hoţ în rezervaţie,* în care autorul vorbea despre exploatarea copiilor pe imensele plantaţii de tutun, despre foametea din anii 1946 – 1947 şi despre cauzele subiective ale acesteia, despre felul cum autorităţile comuniste căutau „chiaburi" chiar şi în anii de după foamete, despre seceta spirituală din RSSM, cadrele de conducere din cultură şi derapajele de la ultimul Congres al scriitorilor din mai 1986.

Articolele în cauză au stârnit indignarea conducerii comuniste din RSSM, dar şi a secretariatului Uniunii Scriitorilor, ales în mai 1986. Membrii secretariatului (P. Boţu, A. Busuioc, A. Cibotaru, E. Botezatu, A. Lupan, H. Corbu, K. Şişkan, I.C. Ciobanu, N. Dabija) au scris o scrisoare colectivă şi, fiecare dintre ei, scrisori individuale (evidenţiindu-se, prin limbajul agresiv-calomnios, A. Cibotaru, şi, la polul opus, mai „toleranţi", I.C. Ciobanu şi N. Dabija) către CC al PCUS şi secretariatul Uniunii Scriitorilor din URSS, calificând articolele scriitorilor S. Saka şi D. Matcovschi drept calomnioase şi cerând aplicarea de măsuri de pedeapsă faţă de ziarul *Literaturnaia gazeta.* De la CC al PCUS scrisorile din Moldova au fost readresate secretariatului Uniunii Scriitorilor din URSS, unde s-a decis ca secretarul responsabil de literaturile naţionale, criticul literar Iurii Surovţev, să le răspundă petiţionarilor. Acesta din urmă l-a invitat pentru consultări pe fostul reprezentant al Uniunii Scriitorilor din Moldova la secretariatul Uniunii Scriitorilor din URSS, Nicolae Romanenco. Scrisorile au ajuns, în mai multe copii, înapoi la Chişinău, declanşând revolta în rândul scriitorilor. Se redactează o petiţie prin care se cere convocarea unui nou congres scriitoricesc.

La 24 februarie 1987 Pavel Boţu, prim-secretar al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor, chestionat de autorităţile moscovite în procesul intentat lui V. Vâşcu, prim vicepreşedinte al Consiliului de Miniştri din RSSM, se sinucide. Conducerea comunistă din RSSM şi cea a Uniunii Scriitorilor de la Chişinău, deşi cunoşteau cauzele reale ale sinuciderii lui P. Boţu (unul din secretarii promovaţi de P. Boţu era chiar turnătorul acestuia la KGB, informaţii care au stat la baza implicării primului secretar al Uniunii Scriitorilor în „procesul Vâşcu"), au încercat să dea vina pe scriitorii care publicaseră articole critice privind situaţia generală din RSSM şi cea din cadrul breslei scriitoriceşti. Cât de cinic suna, în context, fraza lui Aureliu Busuioc: „E vremea să ne păzim, să ne ocrotim unii pe alţii", din articolul *Pavel,* publicat în *Literatura şi arta* la 26 februarie 1987.

Şi după aceste evenimente, majoritatea publicaţiilor de la Chişinău continuau să fie obediente regimului, chiar şi *Literatura şi arta* insera numeroase materiale dedicate împlinirii, la 16 mai 1987, a 175 de ani de la anexarea Moldovei dintre Prut şi Nistru de către Imperiul Rus, prezentată de unii istorici-propagandişti ai regimului sovietic drept „act de unire" a Basarabiei cu Rusia.

→

Istoria de lângă noi

Până la mijlocul lunii mai 1987, mai mult de jumătate dintre membrii Uniunii Scriitorilor din Moldova semnaseră petiţia de convocare a unui nou Congres al scriitorilor, astfel că pentru 19 mai 1987 a fost convocată o Adunare Generală a Scriitorilor, dar, cu o zi înainte, vechea conducere a încercat să deturneze acest eveniment prin convocarea unei adunări de partid a Uniunii Scriitorilor, care trebuia să condamne „grupările" care au dus la convocarea Adunării Generale. În prezenţa reprezentanţilor puterii comuniste de la Chişinău, iniţiatorii adunării de partid au suferit un eşec răsunător, majoritatea scriitorilor, membri de partid comunist, susţinând dezideratele grupului de iniţiativă pentru convocarea Adunării Generale. Adunarea Generală a Scriitorilor a început la ora 10.00, în ziua de 19 mai, şi s-a încheiat spre dimineaţa zilei de 20 mai 1987. În cadrul acesteia, în dezbateri incendiare, în prezenţa secretarului Uniunii Scriitorilor din URSS, Iurii Gribov, şi a secretarului pentru probleme de ideologie al CC al PCM, Nicolai F. Bondarciuc, şi împotriva dorinţei acestora, vechea conducere a Uniunii Scriitorilor din Moldova a fost demisă, doar doi dintre vechii secretari, I.C. Ciobanu şi N. Dabija, care în cadrul Adunării Generale au susţinut revendicările democratice, au supravieţuit. Se va „schimba la faţă", începând cu luna mai 1987, şi săptămânalul *Literatura şi arta.*

În cadrul acestei Adunări Generale au fost formulate mai multe revendicări: oficializarea limbii române, revenirea la alfabetul latin şi la istoria naţională, exclusă din învăţământul de toate nivelurile, abolirea cenzurii şi libertatea presei, a radioului şi televiziunii publice, protecţia mediului ambiant ş.a., susţinute de majoritatea scriitorilor.

Era începutul unei noi etape în Mişcarea Democratică de Renaştere şi Eliberare Naţională din Basarabia, care va dura mai bine de un an de zile, până la o nouă Adunare Generală a Scriitorilor, cea din 27 mai 1988. Era începutul confruntării directe dintre scriitori şi CC al PCM.

La 29 mai 1987, CC al PCM trece la atac, calificându-i pe scriitori, într-un articol de fond, nesemnat, în oficiosul CC al PCM *Sovietskaia Moldavia,* drept „cămile care se uită peste Prut", „reziduuri încă nedistruse ale ţărăniştilor şi liberalilor români", „demagogi străini de interesele poporului". Atacurile devin şi mai virulente la plenara din iulie 1987 a CC al PCM, în cadrul căreia, atât prim-secretarul CC al PCM, S.K. Grossu, dar mai ales Aleksandr Jucenko, preşedintele Academiei de Ştiinţe a RSSM, Fiodor Angheli, directorul Agenţiei de Ştiri (ATEM), Stepan Lozan, preşedintele Companiei de Stat de Radioteleviziune, Dmitrii Zidu, ministrul învăţământului, Vladimir Ţaranov, istoric oficial al regimului, şi Gheorghii Nechit, prim-secretar de partid la Taraclia, au lansat, în stil tipic stalinist, acuzaţii grave în adresa scriitorilor, cerând să se ia măsuri de pedepsire a acestora.

Scriitorii răspund prin articole argumentate, vizând starea de lucruri deplorabilă de la Academia de Ştiinţe (2), de la Radioteleviziune, iar Consiliul de Conducere al Uniunii Scriitorilor le răspunde punctual atacatorilor. La 23 iulie 1987, Consiliul Uniunii Scriitorilor îl exclude din rândurile breslei, pentru plagiat demonstrat, pe Vasile Stati, şef-adjunct al secţiei de propagandă a CC al PCM.

Pentru „a drege busuiocul", la 28 iulie 1987, S.K. Grossu, prim-secretar al CC al PCM, se întâlneşte cu scriitorii, cerându-le să-şi revizuiască revendicările, dar scriitorii îl înfruntă şi fiecare dintre părţi rămâne pe poziţiile sale. Două zile mai târziu, în presa comunistă de la Chişinău apare un nou articol de fond, tot anonim, *Democratia presupune o înaltă răspundere,* în care sunt atacaţi scriitorii care „critică orânduirea de stat sovietică, vor să revizuiască istoria" (sunt vizate articolele care abordau problema foametei organizate din 1946 – 1947), dar şi revista *Orizontul,* publicaţie a Uniunii Scriitorilor, pentru simplul fapt că a publicat materiale despre formaţia *The Beatles.*

La 29 iulie 1987, în ziarul *Literaturnaia Gazeta* apăreau, deodată, două articole ample despre situaţia din Moldova. Cel dintâi, *Pământul, apa şi virgulele,* îi aparţinea lui Ion Druţă, care, iritat de discursurile la plenara din iulie a CC al PCM, s-a decis să se implice în luptă. El reia un şir de probleme abordate de scriitori: otrăvirea pământurilor Basarabiei, a apelor, cauzele secetei, lipsa simţului măsurii la cei din administraţia comunistă (despotismul bodiulist), dezechilibrul ecologic, reglarea debitelor râurilor şi distrugerea acestora, tragedia fluviului Nistru, otrăvit în câteva rânduri prin deversări de la uzinele din Ucraina, distrugerea tradiţiilor, a obiceiurilor şi a principiilor morale, represaliile împotriva intelectualităţii, fabricarea de etichete, distrugerea unor destine, a iniţiativelor bune, „furia distrugerii sub steagul făuririi", folosirea abuzivă a pesticidelor şi a altor chimicale în agricultură şi distrugerea sănătăţii populaţiei Basarabiei, mai ales a copiilor (existau mai mult de 50 de şcoli pentru copiii cu handicap mental) ş.a. „Schimonosirea limbii materne, degradarea limbii", scria Ion Druţă, era legată nu doar de politicile abuzive, ci şi „de starea de sănătate a oamenilor otrăviţi cu chimicale".

În cel de-al doilea articol, *Durerea pământului,* Capitolina Kojevnikova, pe care am menţionat-o mai sus, se referea la experienţele din agricultura Basarabiei pe timpul „domniei" de peste 20 de ani a prim-secretarului comunist Ivan Bodiul, la proiectele gigantice, dar falimentare, realizate atunci – livezi uriaşe, aşa-zisele fabrici de lapte şi carne, fermele uriaşe, asociaţiile agroindustriale inter-gospodăreşti, dar şi la rapoartele economice false trimise Moscovei de aparatul birocratic comunist din RSSM, imens, incompetent şi ineficient. Referindu-se la prezent,

ea menţiona: „Nu e nicio restructurare în Moldova. S-a produs doar o anumită mutare la etajul de sus. Doar fotoliile îndrăgite au fost mutate dintr-un loc într-altul" (3).

În şedinţa Consiliului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din 30 octombrie 1987, la care au participat majoritatea scriitorilor, în raportul prezentat de scriitorul Ion Hadârcă şi în discursurile multor scriitori, li s-a răspuns din nou tuturor celor care au atacat scriitorii la plenara din iulie a CC al PCM.

Conducerea comunistă de la Chişinău încerca să blocheze orice activitate a Uniunii Scriitorilor. La începutul anului 1988, CC al PCM a încercat să interzică intrarea în RSSM a scriitorilor Ioan Alexandru, Mircea Tomuş şi Arcadie Donos, îngrijitorii antologiei de poezie basarabeană *Constelaţia lirei,* invitaţi la Chişinău să prezinte această apariţie editorială. Doar după intervenţia poetului Robert Rojdestvenskii, secretar al Uniunii Scriitorilor din URSS, responsabil de relaţiile internaţionale, care i-a cerit lui Alexandr Iakovlev, secretar al CC al PCUS să intervină, problema a fost soluţionată. Înainte de aceasta R. Rojdestvenskii, pe care-l sesizasem, încercase să soluţioneze problema, telefonându-i la Chişinău lui N. Bondarciuc, secretar al CC al PCM. Acesta din urmă a fost brutal şi nerespectuos, fapt care l-a enervat pe R. Rojdestvenskii, acesta telefonându-i imediat lui A. Iakovlev şi numindu-l pe N. Bondarciuc „grobian şi incult".

La 26 februarie 1988, în ziua când se împlineau 150 ani de la naşterea lui B.P. Hasdeu, la Casa Scriitorilor din Chişinău a avut loc lansarea antologiei *Constelaţia lirei,* cu prezenţa celor trei scriitori români.

Autorităţile comuniste de la Chişinău au oprit, la începutul lunii aprilie 1987, apariţia nr. 4 al revistei *Nistru,* publicaţie a Uniunii Scriitorilor, din cauza articolului lingvistului şi publicistului Valentin Mândâcanu *Veşmântul fiinţei noastre,* în care se aduceau dovezi de netăgăduit ale necesităţii revenirii la alfabetul latin. Şi din nou, doar după intervenţia lui Alexandr Iakovlev, secretar al CC al PCUS, care i-a telefonat lui S.K. Grossu, prim-secretar al CC al PCM, problema apariţiei revistei a fost soluţionată.

În perioada ianuarie – mai 1988, publicaţiile oficiale ale CC al PCM, *Moldova Socialistă* şi *Sovietskaia Moldavia,* precum şi organul de presă al CC al komsomolului, *Molodeji Moldavii*, au publicat numeroase articole denigratoare în adresa scriitorilor şi a breslei scriitoriceşti.

În aceste condiţii, la 27 mai 1988, este convocată o nouă Adunare Generală a Scriitorilor, în cadrul căreia este adoptat un *Apel către Conferinţa a XIX-a unională a PCUS* prin care scriitorii „exprimă neîncredere actualei conduceri a republicii şi consideră incompetentă delegaţia moldovenească desemnată pentru Conferinţa a XIX-a unională de partid şi-l roagă pe Mihail Gorbaciov să reprezinte la Conferinţa de partid interesele intelectualităţii de creaţie din RSSM, precum şi ale tuturor forţelor din republică ce aderă la restructurare". Gorbaciov mai era rugat să îi invite la Conferinţă pe scriitorii Ion Hadârcă şi Dumitru Matcovschi pentru a vorbi despre situaţia din RSSM.

Era un caz unic în tot Imperiul Sovietic, ca o uniune de creaţie să-i dea vot de blam conducerii comuniste a unei republici unionale.

Apelul scriitorilor din Moldova impresionează Moscova. Intelectualii cu vederi democratice admiră curajul celor de la Chişinău, dar unii secretari ai Comitetului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din URSS, între care şi Iurii Surovţev, responsabil pentru literaturile din republicile unionale, sunt iritaţi, considerând că scriitorii din Moldova îşi permit prea multe. Astfel, este convocată, pentru 7 iunie 1988, şedinţa secretariatului Consiliului de Conducere al Uniunii Scriitorilor din URSS, care urma să ia în discuţie situaţia din Moldova şi activitatea Uniunii Scriitorilor din Moldova. Iurii Vercenko, secretarul II al Uniunii Scriitorilor din URSS, un scriitor fără operă, dar cu înalt grad în KGB, Iurii Surovţev şi adjunctul acestuia, Serghei Kolov, alt scriitor fără operă, dar cu grade în KGB, pregăteau o şedinţă în care să fie condamnată Uniunea Scriitorilor din Moldova, scop în care ei căutau vorbitori printre ruşii şovini, gen V. Osipov de la *Literaturnaia Rossia,* care publicase articole denigratoare despre scriitorii basarabeni, sau scriitori din alte republici unionale (în special din Ucraina), care să critice activitatea Uniunii Scriitorilor din Moldova şi revendicările scriitorilor ca fiind naţionaliste şi antisovietice. Iurii Surovţev pregătise proiectul unei rezoluţii în acest sens, ce trebuia adoptată în această şedinţă. Ei făceau tot posibilul ca secretarii incomozi – Andrei Voznesenskii, Valentin Rasputin, Cinghiz Aitmatov, Vitalii Korotici, Evghenii Evtuşenco, Serghei Baruzdin ş.a. – să nu fie informaţi în timp util şi să nu participe la şedinţă.

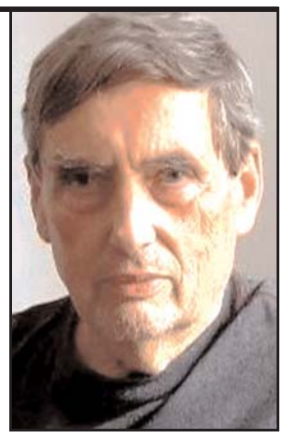
Aflând de intenţiile acestor secretari, am pregătit un amplu material privind situaţia din RSSM şi activitatea, în aceste condiţii, a Uniunii Scriitorilor din Moldova şi am avut întrevederi cu A. Voznesenskii, R. Rojdestvenskii, C. Aitmatov, V. Korotici, E. Evtuşenco, S. Baruzdin ş.a., informându-i asupra realităţilor din Moldova. I-am invitat la şedinţă, informându-i asupra situaţiei create, şi pe membrii Consiliului pentru literatura din Moldova, Vladimir Gusev, Zoia B. Boguslavskaia (soţia lui A. Voznesenskii), Iurii Kojevnikov, Kiril Kovalgi, şi pe alţi scriitori care erau interesaţi de situaţia din Moldova: Pavel Uliaşov (autorul unor articole critice despre conducerea bodiulistă de la Chişinău şi despre plagiatorul V. Stati, apărute în ziarul *Izvestia*), Iosif Gerasimov (soţul Capitolinei Kojevnikova, autorul primei nuvele despre deportările în Siberia a basarabenilor, *Bătăi în uşă*), Feodosie Vidraşcu, Valentin Oskoţkii, A. Iakubov, secretar al Uniunii Scriitorilor din Uzbekistan ş.a. I-am trimis două exemplare ale materialelor elaborate şi lui V.K. Egorov, fost rector al Institutului de Literatură, atunci şef-adjunct al secţiei de propagandă a CC al PCUS (un exemplar pentru A. Iakovlev, secretar al CC al PCUS pentru probleme de ideologie).

Note

1. I. Dumeniuc, N. Mătcaş, *Coloana infinită a graiului matern. File din marea bătălie pentru limbă,* Ed. Hiperion, Chişinău, 1990; Elena Negru. *Bătălia pentru limbă şi alfabet din RSSM în anul 1989*, în *Revista de istorie a Moldovei,* nr. 3–4 (119–120), 2019.
2. S. Saka, *Tragic aerostat,* în *Literatura şi arta* din 16 iulie 1987.
3. Traducerea în limba română a articolului, în *Literatura şi arta*, 20 august 1987.

(Va urma.)

Calculatorul MECIPT-1

Dan D. FARCAŞ

În 1957, pe când eram student la Facultatea de Matematică şi Fizică de la Timişoara, asistentul universitar Samoilă Abraham (ulterior somitate în domeniul lingvisticii matematice, creatorul gramaticilor matriciale), cu care m-am aflat mult timp în relaţii prieteneşti, mi-a împrumutat, în urma unor discuţii pe această temă, cartea de logică matematică scrisă de David Hilbert şi W. Ackermann. Nu peste multă vreme, mi-a cerut-o imperios înapoi, întrucât – mi-a spus – Iosif Kaufmann, doctor în matematici şi, pe atunci, lector la disciplina de analiză matematică în facultatea noastră, avea nevoie urgentă de ea, fiind preocupat de crearea unui calculator electronic.

În 1961 a devenit cunoscut că acest calculator fusese terminat şi pus în funcţiune, numindu-se MECIPT-1, prescurtare pentru „Maşina Electronică de Calcul a Institutului Politehnic Timişoara". Calculatorul se afla la etajul întâi în aripa sudică a clădirii care găzduia Facultatea de Electrotehnică, clădire care fusese până în 1948 liceul piariştilor iar actualmente, din 1992, găzduieşte Liceul teologic romano-catolic „Gerhardinum".

Primul calculator electronic digital, de generaţia întâi, construit în România (pe atunci existau şi calculatoare electronice analogice), a fost CIFA-1 (Calculatorul Institutului de Fizică Atomică) de la Măgurele, terminat în 1957 şi urmat de CIFA-2, în 1959, ambele sub conducerea inginerului Victor Toma (1922–2008), membru de onoare al Academiei Române (1993). Aceste echipamente însă nu puteau lucra decât cu numere subunitare de 9 cifre. MECIPT-1, tot de generaţia întâi, deci cu tuburi electronice, a fost primul calculator electronic construit în România „în provincie" şi primul capabil să tipărească rezultatele cu oricâte cifre înainte şi după virgulă, dar mai ales a fost primul capabil să prelucreze şi texte, cu alte cuvinte, a fost primul calculator alfanumeric românesc. MECIPT-1 a fost şi primul calculator care a funcţionat într-o instituţie de învăţământ superior de la noi, contribuind la formarea primelor generaţii de specialişti în domeniu.

MECIPT-1 fusese proiectat şi construit de Iosif Kaufmann împreună cu inginerul Wilhelm Löwenfeld. Iosif Kaufmann (1921-2016) era născut la Arad, iar tatăl său era văr primar cu Wilhelm Löwenfeld (1922–2004), născut în Caransebeş. Cei doi au fost ajutaţi de un mic colectiv de tehnicieni, în primul rând de Herbert Hartmann, din cadrul Facultăţii de Electrotehnică. În 1961, Vasile Baltac (n. 1940, Ploieşti), student eminent aflat în ultimul an al acestei facultăţi, a fost invitat de Kaufmann să se alăture la finalizarea MECIPT-1. Pe 1 septembrie 1962, Baltac va fi şi angajat aici, ca inginer.

În primăvara anului 1962 am aflat neoficial că s-a aprobat un prim post de matematician-programator pe lângă calculatorul MECIPT-1 şi m-am grăbit să candidez pentru acel post, convins fiind că ar fi de departe cea mai bună opţiune pentru cariera mea viitoare. Am fost îndrumat să mă adresez profesorului Alexandru Rogojan (1914–1984), şeful catedrei de electronică şi fost rector, care m-a ajutat să obţin mulţimea de aprobări şi derogări, între altele, de la Ministerul Învăţământului şi de la Comitetul Regional de Partid, astfel că pe 15 septembrie 1962 eram angajat aici.

Aşa cum se ştia şi aşa cum a declarat şi Kaufmann într-un interviu din 2002, el fusese proiectantul maşinii, cel ce a gândit arhitectura şi logica sa, ba chiar şi cel ce a realizat practic prototipurile circuitelor electronice având o concepţie originală. Tot el recunoştea însă că fără talentul managerial al lui Löwenfeld calculatorul nu s-ar fi putut construi niciodată. Din discuţiile avute cu constructorii, după angajarea mea, am aflat că activitatea lor a fost sprijinită prea puţin de conducerea institutului politehnic şi s-a finalizat numai datorită tenacităţii echipei. Majoritatea materialelor necesare, de la tuburile electronice până la tolele pentru transformatoare, au fost procurate, prin transfer la politehnică, în baza unor relaţii la diferite întreprinderi timişorene, fiind cărate nu odată în cârcă până la destinaţie chiar de constructori.

Löwenfeld era un adevărat geniu în realizarea unor relaţii interumane, care se dovedeau apoi folositoare scopurilor urmărite. Abia când diferitele componente au început să funcţioneze, dovedind fără niciun dubiu că pot deveni un calculator viabil, conducerea politehnicii a aprobat finanţarea unui proiect pentru terminarea lucrărilor. Löwenfeld ne-a spus că aceşti bani au ajuns, de fapt, numai pentru dulapuri, pupitre şi alte accesorii care ţineau mai mult de aspectul exterior.

Până la finalizarea calculatorului, echipa de constructori fusese subordonată catedrei de electrotehnică, de care ţinea Löwenfeld, ca şef de lucrări, catedră patronată spiritual de legendarul profesor Plauţius Andronescu (1893–1975), la vremea aceea deja profesor consultant. Absolvent al politehnicii federale din oraşul său natal, Zürich, se spunea că el a introdus pentru prima dată în România, în 1925, la Timişoara, notaţiile moderne de electrotehnică (rotor, divergenţă, nabla etc.), care au ajuns apoi la Bucureşti prin elevul său, academicianul Remus

Răduleţ. După ce MECIPT-ul funcţiona deja din plin, profesorul Andronescu venea din când în când să ne viziteze şi îi făcea plăcere să ne ia la întrebări pe cei mai tineri şi să ne dea sfaturi, ca pentru a se asigura că lucrurile rămân pe mâini bune.

MECIPT-ul ocupa o cameră de mărime mijlocie. Componenta principală (azi am zice „unitatea centrală" sau UCP) era închisă într-un dulap metalic de vreo cinci metri lungime şi vreo doi şi ceva înălţime, cu partea din faţă vitrine de sticlă, prin care se vedeau cele circa 2100 de tuburi electronice (numite pe atunci şi „lămpi de radio"), înşirate pe mai multe rânduri orizontale, despre care am învăţat rapid că erau de fapt registrele care serveau, între altele, la realizarea operaţiilor aritmetice şi logice, „în regim paralel". În partea din spate, de regulă ascunse vizitatorilor, erau 20000 de rezistenţe şi condensatoare, interconectate prin peste 30 de kilometri de cabluri şi peste 100000 de lipituri cu cositor, efectuate desigur manual. Deci modulele nu puteau fi schimbate decât cu ciocanul de lipit, ceea ce însă nu a fost o problemă, întrucât – prin construcţie – ele erau extrem de fiabile.

Toată instalaţia consuma cam zece kilowaţi. Vara, când toate aceste „lămpi" se încingeau tare, se punea în funcţiune un ventilator, de alţi zece kilowaţi, care sugea aerul din cel mai răcoros colţ din curtea clădirii şi-l sufla zgomotos prin dulap, evacuându-l apoi în stradă. În ciuda acestui efort, temperatura în încăpere se ridica uneori, în lunile călduroase, şi la 40-42 de grade, conform unui termometru aflat permanent pe perete. În asemenea condiţii, dacă eram doar eu la calculator, lucram la bustul gol şi cu uşa încuiată, pentru a nu fi luat prin surprindere de o vizită simandicoasă inopinată.

În faţa dulapului principal, era un pupitru de comandă, din trei segmente. Cel din mijloc conţinea aparate de măsură. Partea din stânga servea unor operaţii de depanare, de aici putându-se comanda paşii microprogramaţi ai fiecărei instrucţiuni. De fapt, calculatorul nu ştia decât să adune (în doi paşi: adunare bit cu bit şi adăugarea „transferului"); celelalte operaţii aritmetice: scăderea, înmulţirea şi împărţirea se realizau prin microprogramare, plecând de la adunare. Pentru operaţiile de înmulţire şi împărţire registrul căpăta, prin construcţie, o lungime dublă. Soluţia utilizării microprogramelor a fost printre puţinele idei preluate din literatura de specialitate, mai exact de la calculatorul EDSAC al profesorului Maurice Wilkes, de la Universitatea din Cambridge.

A treia parte a pupitrului de comandă, aflată la dreapta, era cea mai importantă (cel puţin pentru mine). Ea conţinea imaginea registrelor calculatorului, sub forma unor şiruri de beculeţe, dublate de butoane. Un bec aprins însemna cifra „1", iar un bec stins cifra „0", cu alte cuvinte, o cifră binară (sau *bit*). Un registru avea 31 de cifre binare, ceea ce azi pare neobişnuit. El putea conţine fie două instrucţiuni a 15 biţi (5 pentru codul operaţiei şi 10 pentru adresă), fie şase litere a cinci biţi, fie un număr de 30 de biţi plus o cifră de semn. Prin construcţie, numerele erau subunitare, dar asta nu ne deranja, iar atunci când se tipărea rezultatul calculelor, virgula apărea la locul potrivit.

Prin butoanele de la pupitrul de comandă se puteau introduce, cu mâna, instrucţiuni (de regulă corecturi) sau numere, în anumite locaţii de memorie. Şi azi mai ţin minte unele constante periodice, pe care le introduceam astfel, de obicei la testări. De pildă 0,1 se scria în binar 0,000110011... sau 1/3 era 0,01010101... Întrucât la MECIPT lucram convenţional cu grupe de câte trei biţi (adică cu cifre octale) operaţia se realiza folosind concomitent trei degete, aşezate în diferite configuraţii, ceea ce aducea cu cântatul la pian.

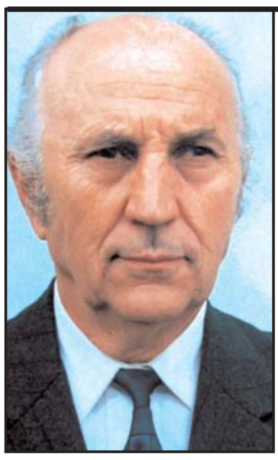
Citirea programelor şi a datelor în memorie, tipărirea rezultatelor, ca şi conversia zecimal binară şi invers, se realiza cu ajutorul unui rudiment de sistem de operare (un fel de „I/O management"). Nucleul acestuia era format dintr-un mic număr de instrucţiuni care se introduceau manual. Restul informaţiilor se citea de pe o bandă de hârtie, cu găuri pe cinci canale, sistem folosit pe atunci la telex. De altfel, de la telex provenea atât dispozitivul de citire, cât şi cel de perforare a benzilor.

Rezultatele activităţii calculatorului se scoteau, un rând după celălalt, cu ajutorul unei maşini electrice obişnuite de scris. Deasupra fiecărei clape importante – cifre, litere şi semne tipografice – era aşezat câte un mic electromagnet, care acţiona ca un deget, lovind clapa corespunzătoare, în ordinea comandată de maşină. La nevoie, maşina de scris putea fi scoasă de sub acest dispozitiv şi înlocuită cu alta similară. Un dezavantaj era că trebuia să schimbi în permanenţă hârtia A4 sau A3, exact ca la orice maşină de scris. Soluţiile de mai sus erau dictate, desigur, şi de precaritatea fondurilor pe care politehnica le putea pune la dispoziţia constructorilor şi de imposibilitatea de a importa aparatură adecvată din occident.

Calculatorul avea un singur tip de memorie – cea operativă (azi i-am spune RAM). Numai că această memorie se găsea pe un tambur magnetic, care se rotea la distanţa de un micron de 31 de capete de scriere-citire aşezate jur-împrejur. Istoria memoriei merită o mică paranteză. În 1960, în cadrul colaborării dintre academiile de ştiinţă din România şi Ungaria, vizând înfiinţarea unor centre de calcul, profesorul Grigore C. Moisil a menţionat lui Aczél István, directorul Institutului de Cercetări în Cibernetică din Ungaria, faptul că la un calculator care se construieşte la Timişoara, nu s-a găsit încă soluţia pentru dispozitivul de memorie. La întâlnirile care au urmat, ungurii, care dispuneau în acel moment de mai multe memorii pe tambur magnetic, realizate pe baza licenţei calculatorului sovietic M-3, s-au oferit să ne livreze unul, cu titlu gratuit. Instalaţia, cât un dulăpior, a fost expediată la Timişoara, piesele mai delicate fiind aduse cu automobilul, în poalele tehnicienilor care urmau să le monteze.

Această memorie putea înmagazina 1024 de „cuvinte" a câte 31 de biţi (echivalentul aproximativ al unui neverosimil 4-6K pe un calculator actual). În acest spaţiu trebuiau introduse toate programele, inclusiv rudimentul de sistem de operare, ca şi datele de calcul: iniţiale, intermediare şi finale. În perioadele în care totul mergea bine, această memorie „ţinea minte" informaţia din ea între deconectare şi reconectarea de a doua zi, deşi au fost şi episoade neplăcute, când – datorită unor erori misterioase – la deconectare se ştergea totul.

Istoria de lângă noi

Fundăţeanca, *moşioara* legendarului muzician Dinu Lipatti (I)

Vasile VASILE

Muzicologul Eugen Pricope propunea pentru Tescani denumirea de *sat idee,* sintagmă datorată lui Lucian Blaga, din *Elogiul satului românesc.* Ca şi Ipoteşti, Humuleşti, Hobiţa, Hordou şi altele – intrate în harta spirituală a românilor ca locuri de descindere a unor personalităţi reprezentative ale acesteia – sau Tescani şi Ciucea ca locuri care i-au adoptat pe Enescu şi pe Goga, Fundăţeanca intră în categoria locurilor emblemă nu numai ale Argeşului, dar şi ale culturii româneşti, prin climatul natural şi spiritual prielnic activităţii pianistice şi componistice desfăşurată aici de Dinu Lipatti. Fundăţeanca nu este doar un cătun al satului Ciolceşti, din comuna Leordeni, cum încerca să mă convingă un diletant cultural, care propunea chiar schimbarea denumirii casei după cea a satului, ignorând faptul că denumirea este consacrată de aproape un secol: *conacul Fundăţeanca.*

Prin Dinu Lipatti, Fundăţeanca a căpătat o certă aură culturală, devenind o emblemă a culturii româneşti. Numele de Fundăţeanca, derivat de la unul dintre vechii proprietari ai moşiilor, Fundăţeanu, este scris de genialul artist pe partituri care circulă astăzi în toată lumea, aşa cum voi demonstra cu acte convingătoare şi cu fotografiile cu oamenii şi locurile vetrei, confirmând peste decenii faptul că aici era „raiul" artistului, şi ele relevă relaţiile muzicianului cu sătenii. De altfel, la vremea construirii conacului, Fundăţeanca făcea parte din comuna Glâmbocata, judeţul Dâmboviţa, consemnându-se faptul că în 1945, prin reforma agrară, din moşia lui Theodor Lipatti se expropriau 21 de hectare. Până atunci, purta numele de Moşia Fundăţeanca. Dinu Lipatti o numea „moşioara".

Sper că nu forţez dicţionarele explicative, tocmai pentru că le am în vedere, ca să încerc să proiectez o redefinire a noţiunii de *topos,* necesară pentru a defini asemenea „loc". Ea nu trebuie limitată doar la cea actuală de „loc comun într-o creaţie literară, într-o literatură etc.; idee, temă, modalitate de tratare comună mai multor creaţii literare aparţinând aceluiaşi gen, aceleiaşi sau mai multor literaturi" – cum o defineşte *Dex online* – sau la limitarea la geometrie şi logică geometrică. Aş fi mândru să fiu considerat lansatorul termenului care să expliciteze legăturile funciare ale lui Creangă cu Humuleştii, ale lui Brâncuşi cu Hobiţa, ale lui Coşbuc cu Năsăudul şi nu-l pot plasa pe Creangă sau pe Coşbuc în ţinutul Hobiţei şi exemplele ar putea continua. Oare Sadoveanu sau Calistrat Hogaş pot fi proiectaţi în climatul oltean sau bănăţean? Eminescu sau Enescu ar putea fi proiectaţi în alt spaţiu – *topos* – decât în cel din al cărui orizont descind? Oare, în spaţiul lui Ion Creangă s-ar fi putut afirma Panait Istrati? În concluzie, cred că *noţiunea de topos ar trebui să aibă în vedere şi contextul geografico–spiritual* din care descind şi pe care-l reprezintă însemnaţi creatori de valori spirituale.

Pentru cititorii revistei *Curtea de la Argeş* mi se pare important a mă opri asupra câtorva dintre toposurile argeşene, înţelegând prin acestea locuri argeşene care au proiectat în eternitatea etnică valori ce depăşesc secolul şi spaţiul românesc. Îi rog pe ce care se simt deranjaţi de sintagma „toposuri argeşene" să o înlocuiască cu „locuri emblematice muzicale argeşene". Cu această observaţie îmi pot permite să vorbesc în continuare despre *toposul Fundăţeanca*, unde genialul muzician, unul din marii pianişti ai epocii, Dinu Lipatti, a trăit şi a imortalizat momente devenite perene, atât în unele creaţii muzicale, dar mai ales în cele de artă fotografică. Insistenţa asupra subiectului Fundăţeanca–Lipatti este determinată de dorinţa reîntregirii datelor legăturilor muzicianului cu spaţiul românesc, cu oamenii săi, cu spiritualitatea vetrei şi pentru a întări statutul acesteia de *topos cultural românesc* ce-şi justifică acest drept. Autorul acestei pledoarii este născut în Borleşti, dar nu e vorba despre satul argeşean omonim şi nici despre cel din judeţul Satu Mare, ci din Neamţ, şi deci nu poate fi suspectat de accese de patriotism local în pledoaria sa.

Primele prezentări ale muzicianului semnate de pianistul Dragoş Tănăsescu (*Dinu Lipatti, Viaţa în imagini,* Bucureşti, Editura Muzicală, 1962, şi *Dinu Lipatti, Album,* Bucureşti, Editura Meridiane, 1965), acordă prea puţină atenţie legăturilor lui Dinu Lipatti cu Fundăţeanca, preocupările pentru conacul lui Lipatti, documentele de familie (inclusiv cele mai multe fotografii legate de Fundăţeanca) şi pianul *Bechstein* fiind „descoperiri" ulterioare, unele abordate ulterior de autorii monografiei lipattiene.

Nici noua monografie, semnată împreună cu Grigore Bârgăoanu (Dragoş Tănăsescu, Grigore Bârgăoanu, *Dinu Lipatti,* Bucureşti, Editura Muzicală, 1971) – pasionaţi cercetători ai vieţii şi activităţii interpretative şi creatoare a lui Dinu Lipatti – nu a dovedit o preocupare pentru detalierea acestor aspecte, unele dintre ele fiind şi consecinţe ale restricţiilor impuse de ideologia comunistă a vremii. Reeditările din 1991 (Lausanne, Editura Payot), premiată de Uniunea Compozitorilor şi Muzicologilor, apoi cea din 2000 (Editura Muzicală) şi cea din 2017, în limba română (Editura Grafoart), urmată de cea în limba franceză (Ed. Grafoart), acordă mai multă atenţie legăturilor pianistului genial cu mediul geografic şi spiritual al Fundăţencei şi voi apela la ele.

Se simte astfel nevoia investigării profunde a legăturilor muzicianului cu „liniştitul sătuc al Fundăţencei", care „era visul cel mult dorit pentru temperamentul său sobru şi concentrat" (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.*, 1971, p. 84), în care muzicianul s-a dovedit a fi dublat de un „gospodar" care a plănuit şi a contribuit la construcţia propriului conac, fiind triplat de un *fotograf* deschis spre frumuseţile naturale şi spirituale ale locului, ele confirmând ataşamentul său pentru locurile şi oamenii zonei.

Voi reţine din aceste prime investigaţii ale universului lipattian câteva dintre aprecierile personalităţii lui Dinu Lipatti aparţinând unor autorităţi autentice ale domeniilor. În *Prefaţa* monografiei din 1971, Henri Gagnebin (în Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.*, p. 5), directorul Conservatorului din Geneva în perioada în care Dinu Lipatti a ţinut cursul său de o excepţională importanţă, îl numeşte „o apariţie luminoasă în lumea muzicii. Interpret admirabil, compozitor de înaltă perspectivă, om de o puritate angelică, el părea destinat să domine arta epocii noastre."

În mărturisirile sale făcute cu ocazia celei de-a XIII-a ediţii a Festivalului *George Enescu*, lordul şi violonistul Yehudi Menuhin declara: „Dinu Lipatti a fost un fel de fiu pentru George Enescu, ca şi mine de altfel. Şi eu sunt un fiu al sufletului său. Cred că amândoi am moştenit o concepţie asupra muzicii, o concepţie despre interpretare apropiată de a lui Enescu, pentru că el reda întotdeauna adevărul conţinutului marilor opere." (Yehudi Menuhin, în Florica Gheorghescu, Olga Grigorescu, *Dinu Lipatti născut pentru a fi nemuritor,* Bucureşti, TVRMedia, 2008, p. 101)

În prefaţa volumului publicat la Lausanne, în 1991, eminentul pianist Nikita Magaloff enunţa o judecată excepţională ce ajută la stabilirea locului lui Dinu Lipatti în viaţa muzicală şi în activitatea creatoare naţională şi europeană: „Cariera rapidă şi fulgerătoare (…) nu ne-a permis să cunoaştem punctul maxim al evoluţiei sale", dar „ne-a lăsat o mărturie preţioasă – discografia competentului Walter Legge", deşi se ştie că înregistrările au reţinut doar o mică parte din interpretările lipattiene, dintre care merită a fi amintite: *Clavecinul bine temperat,* sonatele şi concertele lui Mozart, sonatele de Beethoven, integrala valsurilor lui Chopin, preludiile şi studiile lui Debussy şi altele, confirmând dezideratul formulat chiar de el, „muzica să trăiască sub degetele noastre".

Faptul că în conac a fost adus un pian *Bechstein* confirmă importanţa pe care muzicianul o dădea locului şi există mărturii că el însuşi a participat activ la construirea casei în care a fost instalat pianul şi al cărei proiect îl alcătuise. „O dată cu închiderea stagiunii muzicale (1940–1941, nota îmi aparţine) Lipatti îşi reia activitatea în liniştea de la Fundăţeanca. (…) Ca un refugiu, Dinu Lipatti ia iniţiativa construirii unei case cu un studio de concert la care se gândise mai de mult, ca loc de odihnă, de creaţie." (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.*, 1971, pp. 84 – 85)

La 28 august 1941, „gospodarul" Lipatti scria Floricăi Musicescu, din Fundăţeanca: „Am făcut 30.000 de cărămizi. (…) Mă rog lui Dumnezeu să nu plouă şi să-mi strice cărămizile, pe care le voi arde în 14 septembrie (…) Tata habar nu are de activitatea mea." (*Idem,* p. 85)

La 2 iunie 1940 îi scria profesorului bucureştean Mihail Jora: „Sunt instalat relativ bine, însă mai sunt multe de făcut la conacul acesta atât de neglijat în ultimul timp". (Carmen Păsculescu-Florian, *Vocaţie şi destin. Dinu Lipatti,* Bucureşti, Editura Muzicală, 1986, p. 118)

Primii săi biografi reţin că „gospodarul" de la Fundăţeanca „din proprie iniţiativă plantează pogoane întregi cu pomi fructiferi" şi faptul că „secretul de familie" trebuia ţinut pentru a nu fi împiedicat în aceste activităţi gospodăreşti care-i dădeau atâta echilibru". (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.,* 1971, p. 85)

Amănunte despre activităţile gospodăreşti ale entuziastului Dinu Lipatti la Fundăţeanca am găsit şi în paginile epistolare din volumul al III-lea al lui George Breazul. „Vă anunţ că sunt un gospodar cl. I şi că s-a dezlănţuit în mine o nouă pasiune: agricultura" – îi scria lui Corneliu Bediţeanu, secretar particular al lui George Enescu, plecat din ţară împreună cu el, în 1946. La 23 august 1941, muzicianul îi scria din nou, din Fundăţeanca: „Aici rămân, nu mă mai prindeţi prin Bucureşti de acum. Mai întâi fac cărămidă; în momentul în care vă scriu am deja 7.000 de bucăţi şi până la 15 septembrie sper în 25 sau 30.000. Apoi, după o minuţioasă şi prealabilă consultaţie cu Conu Nelou, vreau să închiriez de la Camera agricolă un tractor pentru cele 100 pogoane arabile, care, din lipsă de lucru, s-au sărăcit. Apoi, curăţ 80 pogoane pruni (omizi). Apoi, desfund o vie şi plantez 10 pogoane cireşi băşicaţi. (…) Veniţi pe la noi, vă aşteaptă ţuica de Funda şi toată afecţiunea noastră." (Scrisoarea se păstrează în fondul *George Breazul* din cadrul Bibliotecii Uniunii Compozitorilor şi Muzicologilor – *Scrisori,* Registrul XVII, nr. 3068. Ea a fost publicată de Titus Moisescu în *George Breazul, Scrisori şi documente*, vol. III, Ediţie îngrijită de Titus Moisescu, Bucureşti, Editura Muzicală, 1997, p. 58. Ca şi celelalte epistole, aceasta fusese tradusă în limba engleză şi publicată de Titus Moisescu în revista *Muzica*, An IV, nr. 1 (13), ianuarie – martie 1993, pp. 76-88: *The promotion of Dinu Lipatti's musical creation.*)

Textul acestei scrisori a fost republicat de Viorel Cosma într-un studiu consacrat corespondenţei lui Lipatti cu Achim Stoia şi cu juristul Corneliu Bediţeanu. (Viorel Cosma, *Muzicieni români în texte şi documente (XIV), Dinu Lipatti* (I), publicat în revista *Muzica,* Bucureşti, An XXI, nr. 3(83), iulie-septembrie 2010, pp. 146-158)

→

Istoria de lângă noi

Despre gospodărirea conacului de la Fundăţeanca îi scria şi dirijorului George Georgescu la 28 septembrie 1942: „De patru luni sunt în frigurile şi responsabilităţile unei clădiri costisitoare, o adorabilă vilă românească, cuib unic aici la moşie unde am de gând să mă retrag «la pensie» chiar de la terminarea sa. Am întâmpinat greutăţi fantastice şi, de n-ar fi costul la care se ridică, aş putea spune că mi-au servit de minune chiar dificultăţile, pregătindu-mă cu ale vieţii multe şi încurcate. Acum sunt la parter, am trei planşee de beton şi sper s-o termin la roşu până la 1-10 Noiembrie. Credeam s-o scot cu patru milioane gata şi constat că numai de roşu va trece de trei. În schimb ce chefuri vom trage în ea numai Dumnezeu ştie şi cu prietenii mei.” Epistola nu omite activitatea creatoare: „Cum se înserează redeviu ceea ce eram şi, precum liliecii fâlfâiesc în jurul optimilor şi a tuşelor negre. Curăţ de rugină *Concertul* de Grieg pentru 11 Octombrie şi prepar un recital pentru Noiembrie. Compoziţia din păcate m-a lăsat pentru că o las, forţat de viaţa ce duc. Toată ziua sunt la Găeşti, Târgovişte, Piteşti etc. pentru aprovizionarea cu materiale, am în medie 1500 km pe săptămână de alergături.” (*Dirijorul George Georgescu, Mărturii în contemporaneitate, Texte şi documente,* Ediţie îngrijită de Viorel Cosma, Bucureşti, Editura Muzicală, 1987, p. 139)

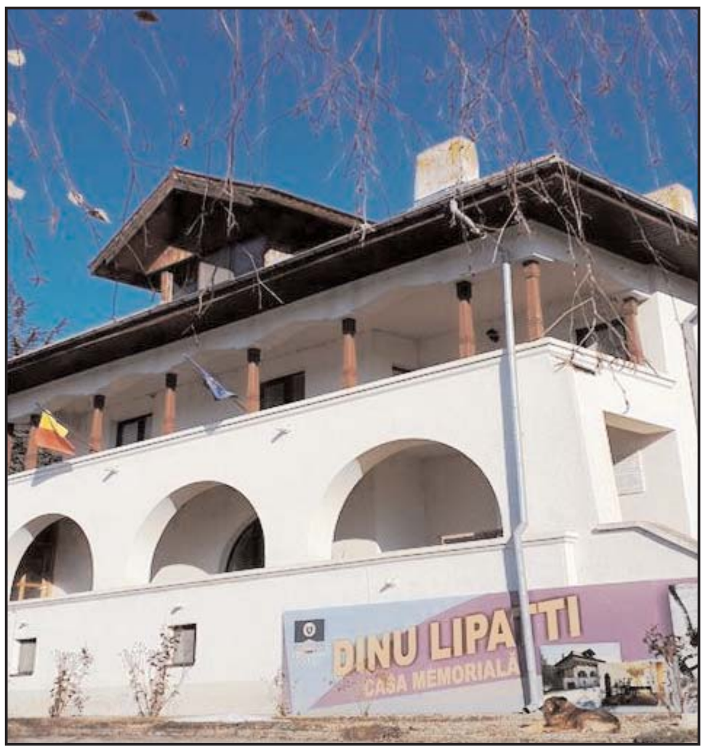
În primăvara anului 1943 era entuziasmat de timpul paradiziac şi de faptul că toţi pomii pe care-i sădise s-au prins, luându-şi întreaga răspundere pentru administrarea moşiei.

Participarea efectivă a lui Dinu la construirea conacului a rămas în memoria localnicilor, aşa cum mi-a confirmat Mitică Tănase, fiul administratorului casei, şi custodele casei memoriale, Aurora Pănescu. Mama ei s-a numărat printre angajaţii conacului şi de la ea ştia despre bucuria micului Dinu provocată de distracţiile „la moşioară”, cum se exprima el însuşi. Printre acestea se număra înălţarea zmeului. Mitică Tănase a oferit detalii despre devastarea casei de „mânia proletară”, cea care determinase arderea în curtea conacului de la Tescani a ediţiei princeps a operelor lui Voltaire. Erau considerate rămăşiţe ale „putreziciunii burghezo-moşiereşti”.

Fundăţeanca nu este numai locul unde Lipatti se simţea în lumea lui, cutreierând coclaurile zonei, imortalizând momente memorabile din viaţa comunităţii, dar şi cel al gestaţiei şi elaborării unor creaţii care au însemnate pe ele numele toposului de edituri europene de prestigiu, precum Salabert, cea care-i tipăreşte cele *Două dansuri româneşti pentru două piane.* Deoarece există confuzii între această piesă şi cea intitulată *Trei dansuri româneşti,* apelez la explicaţiile pianistului Miron Şoarece (*Prietenul meu Dinu Lipatti,* Bucureşti, Editura Muzicală, 1981, p. 91): „Una dintre aceste lucrări, *Trei dansuri româneşti,* scrisă iniţial pentru două piane, a reluat-o (în 1945), în versiunea pentru pian cu acompaniament de orchestră”.

Asemenea partituri ale creaţiilor sale ilustrează legăturile lui Dinu Lipatti cu spaţiul geografic în care a fost construit conacul, în stil neoromânesc, dublate de fotografiile pe care le-a realizat şi care s-au păstrat în fondul Muzeului de Istorie al judeţului Argeş. Este posibil ca pasiunii sale pentru fotografie să se datoreze şi salvarea celor nefăcute de el, care au fost păstrate, ajungând în acelaşi fond al Muzeului de Istorie piteştean, instituţie care găzduieşte fotografiile originale ce fac obiectul prezentului studiu şi a publicat amintirile mamei pianistului. (Ana Lipatti, *Viaţa pianistului Dinu Lipatti povestită de mama sa,* Traducere de Ileana Corilă, *Cuvânt înainte* de Florentina Cojocaru, Piteşti, Muzeul Judeţean Argeş, Editura Ordessos, 2017, varianta în limba română a cărţii Anna Lipatti, *La vie du pianiste Dinu Lipatti écrite par sa mère,* Paris, La Colombe, 1954) O parte a fotografiilor sunt redate în copii în această carte, o altă parte, tot în copii, este expusă în casa memorială ce-i poartă numele din Fundăţeanca şi în cea din Bucureşti (Casa Artelor), au făcut obiectul unei antologii alcătuite de Ştefan Costache şi Monica Isăcescu (*Dinu Lipatti Muzicianul în imagini – The Musician in Pictures,* Bucureşti, Editura I.C.R., 2021), restul păstrându-se în fondul special al Muzeului Judeţean de Istorie Argeş şi în Casa Artelor „Dinu Lipatti” din Bucureşti. Datorez mulţumirile cele mai sincere Domnului Director al instituţiei, Cornel Popescu, pentru aprobarea şi ajutorul acordat pentru publicarea acestor preţioase mărturii de viaţă ale marelui muzician şi ale ambianţei argeşene în care a trăit. Mulţumiri asemănătoare datorez celei care gestionează documentele fotografice – peste 400 – şi fotografului instituţiei care a scanat fotografiile ce vor fi prezentate în numărul următor al revistei *Curtea de la Argeş*.

Preocuparea pentru fotografie a lui Dinu Lipatti a intrat în unele monografii ce i-au fost închinate (în care apar şi unele copii) şi a făcut obiectul unor expoziţii şi referiri vagi, la fel cum au fost consemnate şi anumite date referitoare la legăturile muzicianului cu Fundăţeanca şi spaţiul argeşean.

Viorel Cosma (*Muzicieni din România, Lexicon biobibliografic*, vol. 5 (K – M), Bucureşti, Editura Muzicală, 2002, p. 175) reţine că Dinu Lipatti „a fost un remarcabil artist-fotograf”. Asociaţia Artiştilor din România a organizat o expoziţie retrospectivă la Bucureşti în anul 1989 şi alte expoziţii au fost prezentate în diferite centre europene.

Înainte de a detalia legăturile lui Lipatti cu Fundăţeanca, atât cât ne îngăduie probele, în special fotografiile, consider necesară o reconstituire a antecedentelor acestora şi a cadrului în care evoluează această activitate.

Mama lui Dinu, Ana Racoviceanu, era născută la Slatina şi şcolită la Craiova, unde a studiat pianul, ceea ce-i va îngădui să-l acompanieze frecvent pe soţul ei care cânta la vioară.

Diplomat de carieră, Theodor Lipatti (1872 – 1947) studiase la Bucureşti cu Robert Klenck şi Carl Flesch şi la Paris, cu Sarasate. „Astăzi d-l Th. Lipatti este unul din bunii noştri violonişti şi un erudit în ale muzicii cum nu prea avem mulţi”, reţine presa timpului (Juarez Movilă, *Interwievul maestrului George Enescu din Iaşi,* în *Curierul artelor,* Bucureşti, An V, nr. 79–84 (29–34), mai – iulie, 1921, p. 11).

Mama Anei „venea şi ea vara la noi, la ţară. Adora pe Dinu şi el de asemenea o iubea, pentru că-i povestea basme şi amintiri despre strămoşii noştri.” (Ana Lipatti, *Op. cit*., 2017, p. 31)

Fratele Anei, Ioan Racoviceanu, a locuit la Slatina, unde avea o casă frumoasă, care l-a avut deseori oaspete pe micul Dinu, aşa cum a arătat Jean Lupu, profesorul care a obţinut acceptul traducerii şi tipăririi cărţii mamei genialului Lipatti, *Viaţa pianistului Dinu Lipatti povestită de mama sa,* 1975, retipărită în 2017 (Muzeul de Istorie Argeş).

Tatăl a vrut ca fiul său, Dinu, să devină violonist, dar copilul s-a arătat atras de pian şi a rugat-o pe mama sa să-l iniţieze în tainele instrumentului. „Grija mamei pentru copilul firav a făcut-o să treacă peste suferinţele proprii cauzate de o naştere grea, ajungând la adevărate obsesii în temerile ei. De aceea, lui Dinu îi va fi menit ca toată copilăria să poarte o fundă roşie «contra deochiului»” – cum consemnează biografii săi. (Tănăsescu, Bârgăoanu, *Op. cit.,* 1971, p. 12)

Cel de-al doilea nume de botez, de fapt, cel înscris pe certificatul de naştere – Constantin – este cel al bunicului său, moşier, posesor al pământurilor şi pădurilor moşierului Fundăţeanu, dar şi un bun interpret la flaut şi la chitară.

Arătam în cele două studii, din 1996 (Vasile Vasile, *Personalitatea lui Dinu Lipatti reflectată în scrisul lui George Breazul*; în *Dinu Lipatti – contemporanul nostru, Bucureşti,* 1996, pp. 70–73) şi din 2012 (Vasile Vasile, *Dinu Lipatti în viziunea criticilor vremii: Emanoil Ciomac, Constantin Brăiloiu şi George Breazul*; în *In memoriam Dinu Lipatti – 60*, Editor şi coordonator Alin Ionescu, Bucureşti, Editura Muzicală, 2012, pp. 38–44), consacrate muzicianului complex Dinu Lipatti, că situaţia materială a părinţilor micului Dinu–Constantin Lipatti îi permiteau să se ocupe doar de muzică, devenind o personalitate de primă mărime a muzicii româneşti, aşa cum îl va prezenta muzicologul George Breazul în cele două enciclopedii europene din 1960 (*Lipatti, Dinu;* în *Die Musik in Geschichte und Gegenwart,* Kasel Barenreiter, Basel, London, New York, band VIIII, 1960, p. 925) şi 1961 (*Lipatti, Dinu*; în *Encyclopédie de la Musique*, tome III, Paris, Ed. Fasquelle, 1961, p. 79).

La numai 4 ani, violonistul Dinu Lipatti cântă lui George Enescu un menuet de Mozart.

Pe fotografia reprezentându-l pe violonistul Enescu, Theodor Lipatti scrie: „Astăzi 12 iunie 1921, Dinu Th. Lipatti a primit o dată cu botezul religios şi botezul artei din partea naşului său, marele maestru G. Enescu”. Pe fotografia dedicată momentului, „naşul” scria: „Mult drăgălaşului meu fin, Dinu Lipatti, minte, sănătate şi reuşită! George Enescu, Bucureşti, 12 iunie 1921”.

Fundăţeanca este moşia moştenită de la părinţii muzicianului, care se extindea pe câteva sute de hectare, adăugându-se pădurea, şi unde familia Lipatti îşi petrecea vacanţele. Există mărturii, unele amintite, despre fericirea pe care o simţea Dinu în acest mediu şi al dorinţei de a reveni aici mereu. „Acolo, în minunatul peisaj deluros, el îşi găseşte liniştea atât de necesară studiului şi meditaţiei – scria în 1962 pianistul Dragoş Tănăsescu (*Dinu Lipatti, Viaţa în imagini*…, 1962, p. 9). „Pentru acelaşi motiv, Lipatti luă hotărârea ca în viitor să se stabilească definitiv la Fundăţeanca şi în acest scop începu construirea unei case după un plan propriu.” (*Ibidem*)

Fondul Dinu Lipatti din cadrul Muzeului Judeţean de Istorie din Piteşti păstrează planurile casei (nr. 218), planul moşiei Fundăţeanca (nr. 144), casa veche din Glâmbocata şi mai multe facturi ale casei (nr. 215, 217).

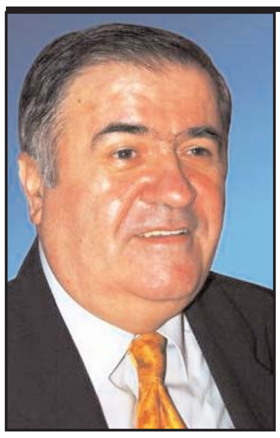
Atracţia micului Dinu pentru cadrul excepţional oferit de Fundăţeanca este surprinsă de amintirile mamei sale: „Vara următoare plecarăm toţi la ţară, printre păduri, vii şi livezi. Acolo am petrecut cu copiii noştri ani fericiţi. Casele fuseseră construite de părinţii soţului meu, Constantin şi Elena Lipatti, şi parcul şi arborii datau din timpul lor. Mult iubitul meu Dinu nu se bucura niciodată atât ca atunci când i se anunţa plecarea la Fundăţeanca. Ce ţinut frumos! Un parc bine amenajat, arbori, coline, mii de hectare de pădure. Toate acestea făceau ca aerul să fie curat şi-l ozonizau; seara, spre apusul soarelui, era răcoros şi uscat; nu era niciodată umezeală ca în munţii înalţi ai României. Dinu alerga peste tot. Când spre seară se întorceau animalele de la păscut, lui Dinu îi plăcea să asculte clinchetul tălăngilor pe care le purtau vacile la gât. Plecam uneori la plimbare cu trăsura în satele vecine şi lui Dinu îi făcea plăcere să privească la caii înhămaţi, mergând la trap. În aceste sate cunoşteam aproape pe toţi locuitorii, ne plăcea să ne salutăm şi uneori ne opream să stăm de vorbă. Copiii veneau în număr mare să-l vadă pe micul Dinu. Toată preocuparea mea era Dinu cel adorat şi dulce. Am fost fotografiaţi amândoi la ţară, la Fundăţeanca, fiecare în costum naţional. Purta şi el o frumoasă cămaşă brodată.” (Ana Lipatti, *Op. cit*., 2017, pp. 23–24; textul apare şi în ediţia din 1975, pp. 24–25)

În cea de-a doua ediţie a monografiei Bârgăoanu, Tănăsescu, *Dinu Lipatti*…, 2000 (p. 17), autorii reţin faptul că „Anna Lipatti îşi ducea destul de des copilul la Fundăţeanca, una dintre moşiile soţului. (…) Aici îşi va petrece Dinu vacanţele pentru a se odihni, pentru a sta de vorbă cu ţăranii şi copiii satului sau pentru a compune. Aici florile aveau un suflet şi îi inspirau melodii diferite în funcţie de culorile şi parfumul lor. Aici va păstra pentru totdeauna cele mai frumoase amintiri din copilărie şi din prima sa tinereţe.”

→

Istoria de lângă noi

Preumblare pe potecile... cultural-istorice ale Sibiului

Mihai SPORIŞ

O toamnă de septembrie cu un soare blând, privindu-ne albastru, ne porneşte la vremea unei amiezi spre galonata capitală culturală a... ditai Europa, şi ea o înstelare albastră. Invitaţi de astrul cerului, am poposit în buricul *capitalei,* recunoscând în apariţia ASTREI, prin *23 octombrie 1861,* la Sibiu, un eveniment istoric de importanţă capitală. Salutăm în Piaţa Mare pe Samuel von Brukenthal, pus bronz de serviciu la poarta Muzeului, dar şi pe Gheorghe Lazăr, şi el în bronz, privind către Avrig şi spre Valahia de peste munţii din faţă. În latura sudică a pieţei, o placă a lui Gojdu priveşte spre tezaurul făcut dar Budapestei. Forumul German, Biserica Evanghelică – cu slujire în multe graiuri!, Primăria, galeria UAP-ului, librăriile şi atâtea altele ilustrează multi/culturalitatea, vădită aici în Piaţa Mare. Prezentul cosmopolit, cu amestecul graiurilor într-un zumzet paşnic, arată o comuniune care respiră pacea momentului, şi el astral, cel de la 1 ianuarie 2007! Lume multă, aşezată la taifasul multicolor sub umbririle conturului, pare a nu observa invitaţia Astrului... la o preumblare pe căile bătătorite de vreme, acum cu un farmec special.

Părăsim centrul pe strada Nicolae Bălcescu, să apucăm spre o... dumbravă cu adevărat minunată. Salutăm pe Împăratul Romanilor – are şi numele consemnat în germană! Cum altfel în Herman/stadt?! Dar să uităm că... *herman,* dincolo de numele propriu, însemnă *frate*? Că Sibiul a fost un secular burg săsesc, pe malul Cibinului şi el cu latinia lui? Cum să nu observăm sediul istoric al Consiliului Dirigent, prezidat de Iuliu Maniu, chemat să pună în aplicare hotărârile Marelui Plebiscit de la 1 Decembrie 1918 de la Alba Iulia? De aici se punea în fapt voinţa Transilvaniei de emancipare naţională a românilor. Nu pentru acest lucru profetica viziune a elitei intelectualităţii româneşti înfiinţase ASTRA? Adică ASociaţia TRAnsilvană, instituţie legitimă, adică aprobată de Împărăţia Vienei şi condusă de episcopul Andrei Şaguna.

Andrei Şaguna, cel prezent şi la Adunarea de la Blaj din 1848 (inspiraţie divină pentru graţia împărăţiei!), îşi va fi ales locul înseninat şi cu verdeaţă al veşniciei în Răşinari, de unde vor răsări Goga, Cioran şi atâţia patrioţi necesari cauzei emancipării, din rasa înrădăcinată a Mărginimii, cu pastoralul ancestral! Calea Dumbrăvii, ca un loc al înveşnicirii înspre Apus, duce spre locul atâtor tezaurizări, din care trebuie să ne împărtăşim permanent. Pe calea asta, una spre înaltul cerului pipăibil de la Păltiniş cu paşii, amirosind răşina şi cetina verdelui viu, cugetând precum Noica adâncimea rostuirilor din cuvintele sfintele, putem să ne lămurim asupra rosturilor noastre printr-o lărgire a orizonturilor, dar şi printr-o aplecare specială asupra celor lăsate de zestre.

La Drum! Zi superbă, cu soarele însoţindu-ne, se arată minunata Cale a Dumbrăvii. Lăsăm caii putere, încălţaţi în opinci de... cauciuc, într-o herghelie dintr-o parcare plină ochi, intraţi cu noroc, după ce am pândit o plecare. După parcul ASTRA din cetate, trebuia să-l cercetăm şi pe cel aşezat cu rostuirea lui rurală în sânul mamei Natura. La drumul mare, o poartă de lemn cu incrustaţii solare ne invită în curtea cea mare a Complexului Naţional Muzeal ASTRA. De fapt, ne atrage atenţia Pădurea, care promite între arborii ei un lac şi de-a împrejurul lui, rostuiri ale satului, specifice întregului rural românesc. Suntem atenţionaţi asupra cuprinderii arealului cu vreo 400 de construcţii şi o colecţie de peste 200.000 de obiecte. Un plan de ansamblu încearcă să ne uşureze vreo căutare specială, iar indicatoare pot da sugestii utile. Pornim pe alei/uliţe/poteci/cărări, fără grabă şi vreo anume cercetare programată. Vrem să respirăm tihna locului şi să-i simţim rostuirea în armonia tocmită de priceperea unor oameni dăruiţi citirii tainelor. Să ne minunăm cu propria rezonanţă şi să ne purtăm paşii acolo unde simţurile ne duc. Să trăim pe cont propriu... naturalitatea, ar fi spus-o mai altfel marele Brâncuşi, chiar el atins de demiurgul inspirat al facerilor ingenioase. Păşim împreună, pentru că labirintul aleilor şi potecilor este un adevărat urdiniş, prin complexa amenajare pusă-n operă cu pricepere pentru cuminecarea noastră, a oaspeţilor de ocazie,

fiecare cu o tresărire de clopoţel la redescoperirea unui acasă al natalităţii proprii. Cărări umbrite de stejari seculari, de arini răcoroşi în vecinătatea lacului cu maluri împăpurite; luminişuri înierbate cu otava toamnei, cu privirile violete ale brânduşelor ne însoţesc preumblarea prin sinteza ruralului românesc, povestind vieţuirea oamenilor pe toate plaiurile, ca o comprimare atemporală cu sugestia veşniciei. Totul are viaţă. Pisici domesticite pe prispele caselor, raţe, gâşte, lebede..., grădini de zarzavaturi, cu păpuşimămui de speriat răpitoarele înaripate, cârciumi/hanuri cu patina timpului, lângă chioşcuri respirând societatea de consum... cu consumatori *in actu*. Un măgăruş paşte-n voia lui, un tăuraş priveşte fără stres la carele povestind doar cărăuşia de demult. Caii, văcuţele... aici trăiesc o libertatea ne/improzonată, altfel decât suratele lor din fauna lumii, sălăşluite la grădina zoo din vecinătate. Nişte pini, ca nişte pămătufuri verzi, uriaşe, parcă au alungat norii. Cerul este senin-sticlă. Ori, poate, ruga slobozită de bisericile de lemn, care se înţeapă în înalt, să fi înduplecat... regizorul cel mare? Ziua se arată specială. Însorirea ne oferă citirea ceasului solar pe alee. Măcinăm cu gândul seminţele timpului în ingenioasele instalaţii ale colecţiei de mori de apă, de vânt. Strivim în teascuri, sub ciocane, în înşurubări, să scurgem sevele: leacurile însetării, ale ungerii. Pive, joagăre, vâltori, războaie de ţesut şi câte alte acareturi ne atrag privirea la tot pasul. Case înalte, ori scunde, cu acoperişuri din paie, şiţă, stuf, cu pereţii văruiţi într-un colorit prietenos, ocrotite de curţi cu toate acareturile dau imaginea aşezării săteşti, a socialului în armonia naturii.

Soare pe cer, dar şi pe porţile de lemn ale curţilor te invită în gospodăria ţărănească adusă ca amprentă a locului de provenienţă. Inventarul lucrurilor, chipul exterior al casei, gardului, poziţionarea faţă de uliţă, fac din acest întreg o autentificare fără greş. Pastoralul, podgoria, lucrătorul ţarinii/ţăran generic (meşteşugurile, instituţiile tradiţionale: şcoală, biserică) îşi află în acest proiect, ca un atestat în artefacte, incontestabilele cărţi de identitate. Soare..., efigii pe crucile de piatră, pe troiţele din peisaj, pe străchinile ceramicii hurezene, expuse ademenitor lângă cocoşii şi ei trâmbiţând în înalt trăirea, alături de clopotniţele rugătoare să ne sporească lumina sunt la locurile lor, parcă ivite din natură. Interioarele, împodobite cu macate, icoane şi hainele de sărbătoare recomandă inconfundabil zona etnofolclorică, dar şi traiul în multi/etnicitate. Vreo cumpănă, vreun loc de potcovit cu fierăria alături, poduri mobile de trecut râurile, morile de apă şi vânt, pivele de bătut abaua, atelajele şi câte altele îşi găsesc în peisaj maxima atragere a atenţiei. Toate adeveresc, în fericita şi inspirata lor adunare priceperea omenească şi spiritul tehnic, propriu civilizaţiei lemnului şi trăirii ruralităţii în graţia naturii prielnice când este luată părtaşă cu energiile ei îndumnezeite. Fiecare obiect, o slovă; mai multe la un loc în slujirea faptei, un cuvânt; toate la un loc, marea poveste a civilizaţiei ca un mix al atâtor straturi culturale tezaurizate... continuitate dinspre rădăcinile adânci care înfrunzesc armindenii fiecărei primăveri. Un tezaur, poate o scriptură ce trebuie mereu citită de cei ce trebuie să-şi cunoască obârşiile. O carte de vizită pentru cei ce doresc să te cunoască, atunci când zodiile cele noi ne-au împrietenit necesar. Am simţit în preumblarea prin muzeul parc, aşezare vie, că rostul acestui ansamblu se vădeşte la tot pasul. O lecţie necesară urmaşilor era un fapt la vedere. Aleile erau pline de şotroane colorate, de provocări la jocuri ademenitoare pentru copiii veniţi în acasa străbunicilor. Grupuri de tineri zăboveau curioşi, în faţa unor lucruri care făceau explicit un meşteşug, ca nişte laboratoare speciale, aici deloc sofisticate. Da, am văzut copiii, tinerii, dar şi tihna mai vârstnicilor aşezaţi într-o contemplaţie anume, în locurile cu largă privelişte, ori hrănind vreo pisicuţă, ori vreun căţel adoptat al parcului. Loc de alergare pe aleile umbrite şi cu aerul îmbietor unor respiraţii accelerate. Feţe înroşite şi transpirate ne-au intersectat vesele traiectoriile, fără să ne stânjenească cu viteza lor, reglată permanent de privirile cercetând ceasul! Indicatoarele plasate pentru orientarea în geografia parcului îşi arată utilitatea. Vorbind şi în limba tuturor, slujesc zumzetul globalismului, şi toţi cercetătorii civilizaţiei ruralului românesc, europeni identificaţi (francezi, englezi, spanioli, nemţi, unguri – dintre cei întâlniţi) se dumiresc şi prin inspiratele desluşiri puse la dispoziţie.

→

Tot de la mama lui Dinu aflăm amănunte privind descinderile la Techirghiol (de fapt, la Eforie Sud, cum se numea la acea vreme staţiunea) imortalizate şi în fotografii: „Anul următor, când Dinu împlinea trei ani, am plecat pentru două luni la mare, el să respire aerul marin şi eu să urmez cura miraculoaselor băi de la Techirghiol. (…) Când ne-am întors la Fundăţeanca, pentru două luni, Dinu avea o înfăţişare strălucitoare. Într-una din aleile însorite ale frumosului parc aranjasem o mică plajă pe nisip. Într-o dimineaţă, pe această plajă, luă două lemnişoare şi le fixă în pământ, ajutat de bonă. Apoi le înconjură de mai multe ori cu o sfoară şi le făcu să vibreze cu degetele lui. Nu era mulţumit şi când m-am dus spre el, mă rugă să-i aduc un cui mare cu care să facă să vibreze mai bine coardele lui; reuşi cu un creion de lemn.” (*Idem*, p. 24)

La Techirghiol – Movilă, cum s-a numit la început staţiunea Eforie Sud (moşierul moldovean Ioan Movilă, descendent al Movileştilor, cumpărase în 1890 terenul dintre lac şi mare, a chemat medici şi biochimişti de la Viena, care au confirmat proprietăţile terapeutice miraculoase ale nămolului, punând temeliile staţiunii), Ana Lipatti avea un dublu motiv să-şi petreacă o parte din verile copilăriei micului Dinu în această staţiune: sănătatea precară a copilului şi a ei, afectată după naşterea lui. „În 1922, Dinu avea cinci ani. Eram din nou vara la Techirghiol. Aici se organiză, cu concursul tuturor vizitatorilor muzicieni, o serbare de binefacere pentru a veni în ajutorul orbilor care erau la tratament în această staţiune. Soţul meu cântă câteva bucăţi, iar micul Dinu se prezentă în calitate de compozitor, cât şi de improvizator. Veniseră mulţi din micii săi prieteni de pe plajă, iar micuţul meu Dinu fu punctul de atracţie al serbării. Cât era de curajos! Nu ştia încă ce-i «tracul», ca mai târziu. Concertul a avut loc în sala mare a Hotelului *Movilă;* asista acolo o mulţime imensă. Dinu era îmbrăcat tot în alb, cu un nod de panglică roşie pe umăr. Îşi anunţa singur, cu vocea lui de păsărică, bucăţile ce urma să le cânte. Pentru această operă de binefacere încasările au fost enorme. Locuiam la un hotel pe ţărmul Mării Negre şi cum proprietara, Lia Hîrjeu, era o prietenă a familiei, dădu o recepţie în onoarea micului pianist.” (*Idem*, p. 26)

(Va urma.)

Schengen. Fragment de analiză de stat-major

Georgel RUSU

Notorietatea localităţii Schengen se datorează mai puţin viticulturii practicate în zonă şi mai mult faptului că pe 14 iunie 1985 geografia locală găzduia semnarea Tratatului de la Schengen. Probabil că cei aproape două mii de locuitori ai satului Schengen, situat la întretăierea graniţelor dintre Franţa, Germania şi Luxembourg, nu şi-au imaginat numărul de pomeniri în arealul geografic românesc, mai ales după aderarea României la Uniunea Europeană.

Despre binefacerile de natură economică şi nu numai ale libertăţii de mişcare în baza celor convenite prin acel tratat s-a scris mult. Faptul că în prezent România, alături de ţările nou-venite la acest cadru, face eforturi pentru a fi admisă denotă nu doar atractivitatea, ci nevoia de a ajunge la acel „liman al recunoaşterii", al coincidenţei teoriei cu practica apartenenţei la spaţiul european.

Însă, pe măsură ce ne apropiem prin eforturi proprii sau cu sprijin camaraderesc de momentul aderării, intrarea ne este refuzată. Demonizarea unor persoane, partide, formaţiuni politice ori ţări care „nu ne vor" în spaţiul mirajului antrenează energii şi imaginaţia la cele mai diferite niveluri. Ştim bine că este posibil ca unele dintre realizările „tehnice şi tehnologice dedicate frontierei" pe care le prezentăm în faţa controalelor de la Bruxelles să nu fie tocmai cum trebuie. Şi asta pentru că tehnica e mânuită de oameni. La frontiere mai sunt angajate şi persoane care au „obligaţii", au „derapaje comportamentale", pot fi şantajate în diverse moduri etc. Deh, oameni sunt!

Asta dacă am căuta vina numai în curtea noastră.

Dar, dacă mai e şi altceva?! Dacă am încerca să facem analize şi să emitem judecăţi care să găsească substraturi ale refuzului pe care îl întâlnim? Dacă motivele care ni se pun înainte nu sunt cele mai importante?

Ne aflăm în apropierea unui spaţiu pe care în limbaj militar (şi nu numai) l-am putea numi *buffer zone,* adică o zonă tampon.

Proximitatea războiului din Ucraina ne schimbă statutul de securitate pe care îl aveam înainte de eveniment. Nu ca membru NATO, nu ca membru al UE, ci probabil ca percepţie a unora dintre europeni privind un potenţial loc de unde să plece spre Europa migraţii de populaţie cauzate de o eventuală extindere a războiului.

Istoria ne arată că uneori războaiele s-au extins şi în alte areale decât în cele în care au început. În cursul secolului XX, două războaie au izbucnit pe continentul european şi s-au extins apoi în toată lumea. Aşadar, apropierea de o zonă cu război în desfăşurare constituie un risc, iar efectele colaterale (migraţie de populaţii, scurtcircuitarea rutelor de transport etc.) înseamnă pierderi pentru toată lumea şi nu numai pentru beligeranţi. Faptul că refugiaţi de război din Ucraina tranzitează sau se stabilesc, fie şi temporar, în diverse ţări, în special europene, nu înseamnă ceva comod nici pentru ei, nici pentru cei care îi găzduiesc. Iar perturbarea vieţii sociale nu şi-o doreşte nimeni.

Când cineva îşi imaginează o *buffer zone*, poate să aibă în vedere mai mult decât arealul geografic dintre combatanţi, areal aflat de regulă sub posibilitatea loviturilor cinetice. Vorbim despre o extensie asupra vecinătăţilor în care se „varsă" din plin manevrele şi „loviturile noncinetice", dar care poate oricând să fie lovită şi cinetic.

Calcule obiective (ale specialiştilor militari şi civili) bazate pe aprecieri felurite (unele de natură politică) nu ar putea să îndepărteze subiectivismele unei părţi a populaţiei, mai ales a celei ancorate în subiectivismul politic.

Războiul însuşi este o manifestare dusă la paroxism de subiectivismul politic.

Privind aderarea noastră la spaţiul Schengen, părţile interesate îşi pot menţine poziţia din perspective proprii. Astfel, ţările care şi-au exprimat veto-ul au probabil în vedere şi limitarea sau împiedicarea pătrunderii cu uşurinţă în spaţiul Schengen a unor noi valuri de populaţii în eventualitatea extinderii războiului.

Trebuie însă să luăm în calcul şi posibilitatea ca la un moment dat una dintre ele să „cedeze" tocmai în ideea de a fi de folos Rusiei prin „sufocarea" U.E. cu valuri de refugiaţi.

Până atunci însă realitatea ne pune în faţa întâmplărilor de genul suferit de unii turişti europeni care se aleg cu dosare penale pătrunzând pe teritoriul României convinşi fiind că se află în spaţiul Schengen...

Webgrafie

Istoria construcţiei europene, https://op.europa.eu/webpub/com/europe-better-together/ro/EUROPE_Building_together.html,

Manualul NATO, afas.ro, https://www.google.com/search?q=directiva+politico+militara&rlz= 1C1GCEA_enRO880RO880&ei=u5_SZJCyHJfmkgW 3oaKQBQ&start=30&sa=N&ved=2ahUKEwjQ-8ju7c2AAxUXs6QKHbeQCFI4FBDy0wN6BAgFEAk&biw=994&bih=431&dpr=1.38

Izabela Zaharia, *Ce au făcut doi turişti germani care au crezut că România este în Schengen. Fapta care le-a adus dosar penal*, https://www.digi24.ro/stiri/ce-au-facut-doi-turisti-germani-care-au-crezut-ca-romania-este-in-schengen-fapta-care-le-a-adus-dosar-penal-2455237

Da, prin marele sat românesc, adunat din toate regiunile istorice, un amestec european ne arăta în atenţia lumii, în acel caleidoscop al globalismului şi ne bucura într-un anume fel că în asaltul tehnologiilor de azi, ca supralicitare a inteligenţei artificiale, mai sunt căutători ai izvoarelor din adânc, tocmai prin *acasa* noastră românească.

Să ne amintim aici, cu fiecare trecere a noastră pentru reîmprospătarea memoriei, că numele de azi al acestui *complex muzeal... naţional,* ASTRA, inspirat de muze „inteligenţiilor româneşti ardelene" fusese ales de elita strămoşilor noştri transilvăneni „din dorinţa fierbinte să fim o singură naţiune", idee născută în efervescenţa paşoptistă a autodeterminării naţiunilor.

Aici în Ardeal/Transilvania, conflictul religios şi ciocnirea puterilor regale, imperiale, marginalizaseră românii, majoritari numericeşte. Încă din secolul al XV-lea nu erau recunoscuţi între „naţiunile recepte" din considerentul apartenenţei la altă orientare confesională creştină (vezi 1437, după marea răscoală, şi *Unio Trium Nationum,* a conlocuitorilor: unguri, saşi, secui!). ASTRA, ca asociaţie transilvană a românilor, fusese tolerată de „bunul împărat", doar ca afirmare/emancipare cultural-spirituală, în acel an de graţie 1861. La Sibiu, veniţi din toate părţile Transilvaniei, cei 212 fondatori vizionari, în frunte cu Andrei Şaguna, între care şi vizionarii, şcoliţi în toate ştiinţele, inclusiv cea necesară justiţiei pentru lupta necesară emancipării neamului, nu doar cultural-spirituală, ci şi politică (ţel atins în amintitul plebiscit din 1918 şi recunoscut internaţional de Trianon 1920) au instituţionalizat, pe altă treaptă a dobândirii conştiinţei de sine – vezi începuturile „şcolii ardelene" –, o misiune specială a românilor, în marele fenomen al veacului naţiunilor, ca o foaie de parcurs/program, necesară transformării mentale, prin regăsirea de sine a celor asemenea *după vorbă, după port şi neamuri pe deasupra*, dar în comuniune cu celelalte neamuri trăitoare de veacuri împreună.

ASTRA îşi are în scriptura ei, azi în moda tri şi multidimensională!, uneori doar virtuală, nu doar scriptura bibliotecilor, privind împlinirea golgotei naţionale a readunării neamului risipit în aceeaşi vatră, ci şi tezaurul, mărturisindu-i trăirea fără sfârşit, adunat dovadă pipăibilă celor ce nu se pot încredinţa altfel.

Complexul Muzeal Naţional ASTRA, din Pădurea Dumbrava, leagă Piaţa Mare a capitalei culturale europene, Sibiu, cu cerul înseninat al Păltinişului, trecând prin satul cu aromele de răşină şi emblematicii oameni, înalt gânditori, iviţi ori sălăşluiţi aici, la margini de cetăţi, unde veşnicia este acasă, este veriga necesară descifrării urcuşului spre înalt şi de adâncire spre izvoare tăinuite. M-am preumblat într-o zi cu soare să-mi amintesc şi de un prieten plecat, ducând strămoşilor numele bucuriei din sine. L-am simţit lângă mine, precum Dante în Paradis însoţit de Beatrice, pe Corneliu Bucur, unul dintre mulţii truditori şi slujitori, ca sacerdoţii în altare, ai neasemuitului loc al înseninărilor, celor în căutarea iluminărilor de sine. În faţa crucilor cu efigia soarelui, i-am revăzut ochii albaştri, părul şi barba albe reamintindu-mi de clocotul lui entuziast şi siguranţa cu care îmi arăta ce se va mai ivi în peisaj. Îi pot spune că, de la plecarea lui, multe sunt aievea, şi chiar gata de renaştere sunt multe alte colete care se vor adăuga viziunii sale, aidoma celei a primilor profeţi ai ASTREI, acum şi cu o altă misiune importantă: să ne arătăm lumii într-un concert al celor egali şi fără asumarea umbririlor celor ce se interpun însoririlor noastre.

Sibiul îşi are în sine profeticul spirit al înainte/mergătorului. Este iradiere de lumini din adâncimi. Este izvor permanent de frumos, o confluenţă a diversităţii. Trecutul cu vâlvele comorilor sale inspiră strălucirea viitoare şi o răsare proaspătă în fiecare zi. O mare scenă vie, amintind de teatrul care experimenta trăirea dintotdeauna, Sibiul este arena lumii unde se adună modelele trăirii actoriceşti, unde festivalurile propun permanenta sărbătoare întru cinstirea vieţii. Sibiul are însămânţarea de idei a ASTREI, în burgul multicultural al fostului imperiu romano-german, în care Vechea Romă îşi pusese gardieni spre răsărit (invocăm aici pledoaria lui Vasile Goldiş, în susţinerea revendicărilor *plebiscitului,* din însorita zi a zilelor, în acel an al mântuirii, 1918, ocazionată de o Alba... iuliană şi... carolină, a înnoitului imperiu, recurent, al acelei romanităţii – canonizată universal). Sibiul, cetate întărită, îşi are de-a împrejur întregul românesc adunat semnificant să rostească ruralitatea cu altfel de hieroglife (scriere sacră!) şi rostindu-se simţirii rezonante, fără tălmaci speciali. Complexul din Pădurea Dumbrava este un posibil loc de cuminecare al identităţii, altfel adunată de la mai lărgime, să exprime duhul esenţei. De la lume adunate – lume trăitoare a geografiei spaţiului matricial/mioritic/carpato-danubian! –, să fie iar la lume date, mai lărgimii fără hotare, care să ne descopere adâncimea izvoarelor. Sibiul, cu blazonul unui *caput mundi,* trebuie cercetat des, ca un mers la liturghie. Să nu uităm chiar noi românii (că nouă ne va fi căutat ASTRA mântuirea!) de lungul drum dinspre noaptea evului întunecat, spre ziua însoririi şi să ne bucurăm de regăsirea noastră, afirmându-ne mândria şi îndatorarea faţă de eroii unei lupte cu izbânzi.

Să ne regăsim pe noi înşine, să ne afirmăm limpezimea izvoarelor, singurele care înnobilează, şi să ne arătăm lumii largi cu respectul deplin faţă de toţi semenii noştri, oamenii, cu toţii fiii aceluiaşi Dumnezeu, indiferent de numele Lui, acelaşi Părinte tuturor.

Seniori ai culturii

Ion Hadârcă

Raia ROGAC

Libertatea este Degetul salvator de la mâna lui Dumnezeu...

Născut la 17.08.1949 în Sângereii-Vechi, judeţul Bălţi. Poet, eseist, traducător, publicist. Absolvent al Institutului Pedagogic de Stat „Ion Creangă” din Chişinău (1974). Redactor, şef de secţie la Editura Literatura artistică (1978-1981); consultant literar (1985-1987) şi secretar (1987-1989) al Comitetului de conducere al Uniunii Scriitorilor din Moldova. Primul preşedinte al Frontului Popular din Moldova (1989-1992) şi preşedinte al primei Mari Adunări Naţionale din 27 august 1989. Deputat în Congresul Deputaţilor din URSS (1989-1991), deputat în Parlamentul Republicii Moldova (1990-1998; 2009-2014); prim-vicepreşedinte al Parlamentului Republicii Moldova (1990-1993). Senator în Parlamentul României (2016-2020).

Volume de poezie: *Zilele* (1977); *Lut ars* (1984); *Darul vorbirii* (1985); *Ambasadorul Atlantidei* (Iaşi, 1996); *Helenice* (1998); *Două imperii* (1998); *Cetăţile albe* (Bucureşti, 1998); *Albe cetăţile negre* (1999); *A fi în timp* (Timişoara, 1999); *Teoria stării inutile* (Timişoara, 1999); *Dezinfecţia de frontieră* (Iaşi, 2001); *Echipa de îngeri* (Iaşi, 2001); *Arta obsesiei* (Iaşi, 2005); *Artera Zen* (2006); *Memoria celulozei* (Iaşi 2007); *Gheara de fum* (2008); *Pianul din abator* (2009); *Noimele după Ioan* (2012); *Imposibila oprire* (2014); *Lira din acvariu* (2014); *Perfectul (des)compus* (2017); *Ulyssemne* (2019); *Sonetarium* (2020); *Nelinişti asimetrice* (Iaşi, 2021) etc.

Volume de publicistică: *Arena cu iluzii* (2000); *Era barbară* (2005); *Tezaurul zilei de 27 martie 1918 – Unirea Basarabiei cu Ţara-Mamă* (Iaşi, 2019); *Grigore Vieru – verbul de lumină* (Iaşi, 2022).

Cărţi pentru copii: *Baciul mieilor chirilici* (1981); *Noiţele* (1985); *Duminica Mare* (1999); *Povestea Cerbului Divin* (2000); *Bunicuţa zburătoare* (2002); *De ce-i mare soarele* (2002); *Aproape trei cai* (2003); *Grăuncioare de lumină* (2009); *Ionuţ cel nou-nouţ* (2009). Coautor al *Abecedarului* pentru clasa I (2001-2021).

Versurile sale sunt traduse în rusă, ucraineană, belarusă, letonă, azerbaidjană, lituaniană, kazahă, armeană, engleză, franceză, italiană, turcă, maghiară, bulgară...

A tradus din M. Cervantes, Ch. Baudelaire, A. Puşkin, M. Lermontov, G. Guillen, D. Harms, M. Aguirre, R. Alberti, M. Hernandes, F. Mayor, I. Draci, Nizami Ganjevi…

Premii: Diploma Internaţională IBBY în domeniul literaturii pentru copii Hans Christian Andersen (2010); Premiul Mihai Eminescu pentru poezie acordat de Academia Română (2009); Premiul Republican al Tineretului (1979); Premiul Mihai Eminescu al Consiliului Judeţean Suceava (1998); Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova (1998, 2002, 2008); Marele premiu al Festivalului internaţional de poezie Grigore Vieru, Iaşi-Chişinău (2021); Premiile revistei *Convorbiri literare* pentru eseu (2001), pentru poezie (2018) şi altele.

Distincţii: Ordinul Republicii Moldova (1996) declinat în 2001, din motive de incompatibilitate cu resurecţia ideologiei comuniste; Premiul Naţional al Republicii Moldova (2020); Cetăţean de onoare al oraşului Sângerei (2001); Cetăţean de onoare al Municipiului Iaşi (31 august 2020); Ordinul Marelui Duce al Lituaniei Ghediminas (2014); Medalia Mihai Eminescu (2000); Titlul Om emerit al Republicii Moldova (2011); Distincţia de Onoare a Ministerului de Externe al Lituaniei „Diplomacy Star” (2012); Diploma de excelenţă a Institutului Cultural Român (2021); Premiul Naţional Constantin Negruzzi, Iaşi, 1 decembrie 2021. Membru-corespondent al Academiei de Ştiinţe a Moldovei (2012); Membru de Onoare al Academiei Române (2023).

Raia Rogac: *Domnule Ion Hadârcă, am tot aşteptat să realizăm această convorbire de suflet, care îmi doresc să fie o spovedanie a adevărului. Aţi desfăşurat o activitate polivalentă, aţi avut atâtea premiere, evidenţiate în CV! Mi-a plăcut foarte mult aprecierea pe care v-a făcut-o Adrian Păunescu, subliniind calităţile de poet şi de luptător. Iat-o: „Poezia lui (Ion Hadârcă) a rămas însă aceeaşi: o splendidă sinteză de simţire şi luciditate. Moldova suverană îi datorează mult şi luptătorului Hadârcă, şi poetului Hadârcă. Citindu-l pe acest poet, după ce i-am tot citit pe ceilalţi, sunt obligat să constat că marea poezie de la Chişinău este recunoaşterea revoluţiei de la Chişinău. Sper, pentru tot restul poeziei române, cea scrisă între hotarele de azi ale statului nostru, să se molipsească de simplicitatea, de îndurerarea, de fatalitatea poeziei basarabene. O poezie care a dezrobit o ţară. Unul din numele acestei lupte este acelaşi cu unul din numele acestei poezii: Ion Hadârcă.” Am citit zilele acestea o amplă monografie despre Vasile Alecsandri, m-a impresionat lupta lui pentru Unirea Principatelor. Această impresie avea să se completeze cu lectura romanului* Deşteptarea *de Mihail Diaconescu, la aceeaşi temă. Au luptat şi au biruit... Această biruinţă a condus la Marea Unire. Şi noi? Eram deosebit de fericiţi şi cei din prima linie, ca Dumneavoastră, şi cei din linia a patra (fiind cu gândul la puterea a patra), ca mine, în epoca Renaşterii Naţionale... Eram majoritatea uniţi... Acceptaţi provocarea să vorbim deschis despre problemele istoriei recente, ale culturii şi literaturii române? Vom începe cu „Ce vor scriitorii…”, de fapt, ce au vrut şi au realizat atunci şi, poate, acum nu mai doresc? Un preambul cam lung, cu multe întrebări, de fapt...*

Ion Hadârcă: Da, întrebări sunt cam multe pentru o realitate cu şi mai multe întrebări fără răspuns... Să încercăm a le dezghioca metodic. Perioada avântului Renaşterii Naţionale de la sfârşitul anilor `80, începutul anilor `90 a fost expresia unei nemaipomenite solidarităţi şi înţelegeri dintre elita intelectuală (scriitori, pedagogi, medici, economişti, ziarişti, studenţime etc.) şi mulţi reprezentanţi ai clasei muncitoare, ai ţărănimii şi chiar ai unor funcţionari din administraţia de partid şi din alte instituţii, patrioţi care împărtăşeau ideile naţionale. Pe lângă cei din generaţia mea, ţin să aduc în această evocare succintă numele lui Gheorghe Malarciuc, Ion C. Ciobanu, Ion Druţă, Valentin Mândâcanu, Lidia Istrati, Vladimir Beşleagă, Ion Vatamanu, Ion Gheorghiţă, Dumitru Matcovschi, Ion Ungureanu, Andrei Strâmbeanu, Nicolae

Esinencu, Serafim Saka, Nicolae Sulac, Ion şi Doina Aldea Teodorovici, Gheorghe Ghimpu, Alexandru Moşanu, Iacob Burghiu, Valeriu Matei, Andrei Vartic, Iurie Sadovnic, Tudor Ungureanu, Anatol Ciobanu, Silviu Berejan, Constantin Tănase, Ion Dumeniuk, Nicolae Mătcaş şi mulţi, mulţi alţii – toţi chemaţi de ora astrală a Istoriei noastre recente. Iar ora astrală, buciumul şi clopotul ei cel mare a fost Marea Adunare Naţională (MAN) de la 27 August 1989! Atunci se scanda în Piaţa MAN: *Scriitorii şi poporul!* Şi, într-adevăr, am fost cot la cot cu poporul, realizând prima mare victorie – revenirea la grafia latină! Nu au fost mai multe linii, ci una singură, ca un fir roşu trecând prin inimile noastre.

Cât priveşte *Ce vor scriitorii...,* e simplu de tot. Ei vor să rostească Adevărul. Vor să fie lăsaţi în pace să trăiască, să scrie şi dacă se poate să şi publice. Dar atitudinea celor de la putere era alta. Amintiţi-vă de accidentul aproape fatal împotriva poetului Dumitru Matcovschi. Ion Gheorghiţă – ucis, Mihail Garaz – ucis, cărţile lui Ion Vatamanu, Petru Cărare, Mihail Ion Ciubotaru – sub cuţit. Să continuăm? Cât priveşte nota lui Adrian Păunescu, ce să zic? Poetul, ca orice poet bântuit de hiperbole mai şi exagerează. Sunt doar unul din cohorta acelei lupte. Am fost mulţi, dar puţini am rămas...

Regrete? Minore, personale, sunt mai multe. Dintre cele majore – un regret ar fi că nu am păstrat acel avânt de solidaritate şi de unitate naţională. Din păcate – irepetabil. Alt regret ar fi că nu s-a realizat Unirea cu Ţara, dar faptul acesta nu a depins numai de noi... *Podul de flori,* reuniunile teatrale, saloanele de carte, bursele de studii, înfrăţirile de oraşe, comune, instituţii etc. sunt doar consolări parţiale. Poate în Uniunea Europeană ne vom regăsi definitiv...

R.R.: *Aţi fost foarte solicitat în preajma sărbătorilor Ziua Independenţei şi Ziua Limbii Române. Aţi ieşit din conul din umbră, căci aşa mi se păruse că aţi fost, aţi comunicat publicului larg despre cum s-au legiferat acestea (Zilele...). E obligatoriu ca tinerele generaţii să cunoască adevărul istoric de la cei care au realizat prin fapte Schimbarea...*

I.H.: În conul de umbră, în turnul de fildeş sau în spatele cortinei – toate sunt doar metafore circumstanţiale. Locul scriitorului este prin definiţie Masa tăcerii lui de scris. Când eşti solicitat, bineînţeles că faci alegerea. Dar întotdeauna masa este cea care pierde...

Cât priveşte obligativitatea cunoaşterii, este de prevăzut aceeaşi reacţie de respingere ca şi operaţia de trezire la elevi a interesului pentru lectură. Este o lege a fizicii, că orice puseu de forţă întâmpină o reacţie adversă, pe măsura presiunii exercitate. În altă ordine de idei, am putea vorbi de neajunsurile curriculei educaţionale, de timiditatea provincială în faţa devastatorului tsunami al globalizării, de necesitatea păstrării şi cultivării sentimentului identitar neostentativ, dar profund şi de aleasă nobleţe. Mai ales în orele critice ale istoriei acest sentiment creşte în preţ mai mult decât aurul. Dovada ne stă la dispoziţie chiar în vecinătatea noastră, în excepţionalul eroism al tinerilor ostaşi ucraineni, pentru victoria cărora se roagă o Europă întreagă.

R.R.: *Ce ne puteţi spune despre perioada bucureşteană a activităţii dumneavoastră?*

→

Seniori ai culturii

I.H.: Precizez: perioada bucureşteano-vasluiană! Conform regulamentului parlamentar, este obligatoriu să-ţi deschizi cabinet senatorial (am deschis două), consilieri şi zile, ore de audienţă. Am înregistrat prezenţe în presa vasluiană şi în *Monitorul Oficial,* inclusiv în presa din Iaşi şi din alte zone. De asemenea, am participat la numeroase întâlniri nu numai în judeţul Vaslui, ci şi în Iaşi, Bacău, Botoşani, Brăila, Sinaia etc. În una din zilele aflării mele la Iaşi, o distinsă Doamnă, profesoară universitară, văzându-mă printre cunoştinţele comune, m-a întrebat: „Oare sunteţi acel pe care-l ştiam în anii `90?" Am confirmat: sunt acela şi acelaşi. Acum precizez: da, sunt acelaşi îndărătnic basarabean în *urmărirea idealului reîntregirii,* în convingerile şi principiile mele ceva mai călite în vâltoarea timpului. Anii mi-au mai nins tâmplele, dar am rămas acelaşi mesager (poate naiv, dar sincer) uitat la mijlocul *Podului de flori* de la Albiţa sau de la Ungheni, pe care l-am iniţiat cu fraţii mei din stânga Prutului, ghidaţi de acelaşi Destin românesc. *Pod de flori…*

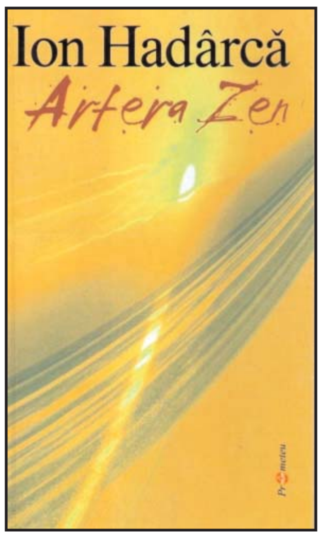
Apropo, pe atunci aveam relaţii strânse cu nucleul Frontului Popular din Iaşi (lideri – C.M. Spiridon şi Ş. Pruteanu) şi doar întâmplarea nefastă (arestarea în masă a grupului ieşean de iniţiativă) a făcut ca declanşarea revoluţiei române să nu aibă loc la Iaşi. Am vorbit mai pe larg despre acele evenimente în Senatul României, am promovat şi un proiect de lege ca Iaşul să fie recunoscut drept iniţiator al Revoluţiei române, proiect adoptat tacit de Senat şi întârziat la Cameră.

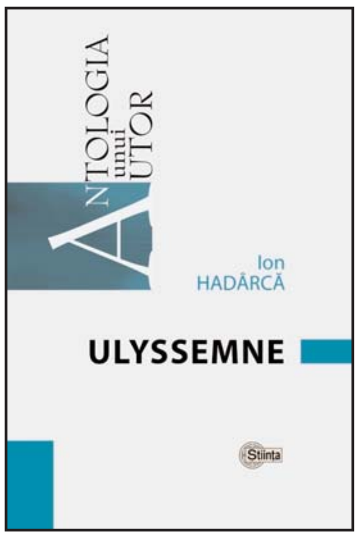
Despre frământările acelor ani romantici, mai ales în contextul Centenarului, cât şi despre ctitorii Marii Uniri de la 1918, am susţinut în Senat o serie de discursuri, incluse mai apoi în cartea *Tezaurul Unirii de la 1918. Unirea Basarabiei cu Ţara-Mamă,* editată de *Junimea* ieşeană în 2019. Despre avatarurile limbii române în spaţiul basarabean am susţinut trei comunicări în Aula Academiei Române, de Ziua Naţională a Limbii Române şi o conferinţă la Congresul Academiei Româno-Americane. În mandatul meu senatorial am promovat o serie de alte iniţiative legislative şi interpelări către Guvern, legate de facilitarea dobândirii cetăţeniei române pentru basarabeni; de majorarea pensiilor şi alocaţiilor pentru copii; de relansarea învăţământului tehnico-profesional sub forma învăţământului dual; de nostrificare a diplomelor medicilor basarabeni; de standardizare europeană a infrastructurii naţionale; de reabilitare a segmentului rutier de la Vama Albiţa ş.a.

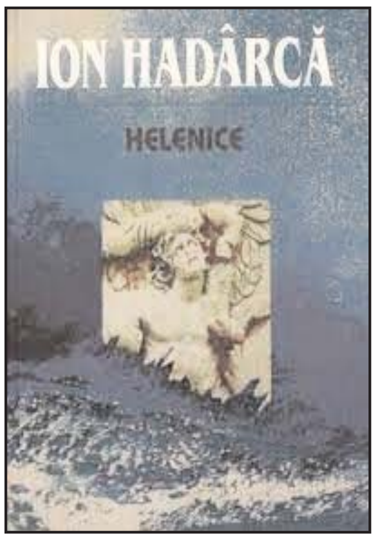
Nu înşir toate acestea pentru a-mi arde cărămizi de piedestal, bonusuri sau indulgenţe. E doar un răspuns la întrebarea dvs.

R.R.: *Apropo, Vă felicit pentru Premiul Omnia al Uniunii Scriitorilor. Aţi devenit membru al Uniunii Scriitorilor din 1978, având doar debutul literar – o singură plachetă de versuri, e adevărat că tânărul critic literar Mihai Cimpoi de atunci v-a dat girul, semnalând apariţia unui nou talent... Astăzi unii şi cu 20 de cărţi tipărite, trecuţi în condica US, din păcate, nu au calitatea de scriitori adevăraţi...*

I.H.: Este un premiu ce mă onorează şi vă mulţumesc pentru felicitare. Prima plachetă de versuri, *Zilele,* mi-a apărut în 1977, în colecţia Debut, alături de copământeana noastră de la Bursuceni, Sângerei, Leonida Lari (Tuchilatu), alături de Nicolae Dabija, Vasile Romanciuc, Iulian Filip ş.a. Îmi amintesc faptul că prin 1972 aveam deja o primă variantă a manuscrisului. I l-am arătat dlui Mihai Cimpoi, pe atunci – preşedinte al Cenaclului *Mioriţa* de la Biblioteca Naţională. Mi-a cerut şi alte texte.

Istoria editării a durat vreo patru ani. Cam mult, dar şi acum îmi pare că m-am grăbit...

Criticul Mihai Cimpoi, cel care mi-a „nănăşit" prima carte, a formulat foarte exact în prefaţa volumaşului simbioza organică dintre simţirea poetică şi percepţia realului – un fenomen sincretic al oglindirii fenomenologice, valabil pentru creaţia oricărui poet. Cel mai răspicat accent, de ambiţionare programatică, l-am pus în sonetul de debut *Voi fi adaos?* Este în fond o replică hamletiană: *A fi în timp – aceasta-i întrebarea!*

În aceeaşi ordine de idei, a valorilor programatice, ţin să remarc faptul că m-am străduit întotdeauna să cultiv zgârcenia scrisului, autoexigenţa şi respectul faţă de limbă. În aria scrisului, constat acum că există frâul şi desfrâul. Desfrâul stimulează incultura buruienilor, grafomania oarbă şi insipidă, bulimia verbală, ispita desfrânării. Frâul bine strunit disciplinează pasiunile crude şi înfrânează himerele spiritului. Măsura, bunul-simţ şi exerciţiul limbii, cultivarea constantă a intelectului prin lecturi pot înfrâna excesele şi nonşalanţa talentului preaplin de sine, făcându-l să preţuiască gustul drobului de sare mai mult decât zornăitul şi sclipătul punguţei cu doi bani...

R.R.: *În încheierea acestui capitol al discuţiei noastre, vă invit să ne prezentaţi câteva proiecte, în desfăşurare sau în aşteptare. Pe când o nouă lansare de carte, indiferent că va fi poezie, proză, publicistică sau poate chiar o piesă, în care să fiţi autor şi actor principal?*

I.H.: Despre proiectele în desfăşurare prefer să nu mă prea desfăşor. În faza de finalizare se află un manuscris de publicistică, plus câteva eseuri literare. Cu ajutorul Domnului sper să organizez în timpul apropiat lansarea a două cărţi apărute la Editura Academiei Române – o antologie de autor şi, în premieră absolută, o antologie a lui Dimitrie Cantemir – Poetul!

R.R.: *Cine v-au fost îndrumătorii, avându-i în vedere pe profesorii din şcoală şi din universitate? Aş vrea să remarc faptul că Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chişinău, fostul institut, în perioada generaţiilor dumneavoastră, dar şi mai înainte, a fost o adevărată şcoală pentru viitorii scriitori. Acolo au studiat Grigore Vieru, Spiridon Vangheli, Aureliu Busuioc etc. Aţi avut idoli sau modelatori ai destinului literar?*

I.H.: Să încercăm o diferenţiere: dintre profesorii de şcoală, primele deschideri către frumuseţea limbii române mi le-a cultivat învăţătoarea din clasele primare, doamna Ecaterina Cucu-Chele. Apoi profesorul de română, Leonid Furtună, cel care m-a purtat de mânuţă spre primele locuri la olimpiadele republicane; apoi conducătorul cenaclului literar-şcolar, prof. Boris Herţa, cel care, prin 1965 (clasa IX), ne-a prezentat cu câte-o poezie în paginile revistei republicane *Cultura Moldovei* (subsemnatul, Mihai Doagă, Grişa Gramă şi Tania Rusu). Din păcate, nu am păstrat pagina debutului. Ar putea fi o provocare pentru cine ar dori să se documenteze.

Dintre scriitorii contemporani sunt/au fost Liviu Damian, Grigore Vieru, Vladimir Beşleagă, Ion Druţă, Aureliu Busuioc, Nicolae Labiş, Nichita Stănescu, I.L. Caragiale... În armată am plecat cu cărţile lui Labiş şi Lermontov în raniţă... Dacă este vorba de un model absolut, nu este nimeni altul decât Eminescu, de la începuturi până azi!

R.R.: *Părinţii dumneavoastră, Nina şi Dumitru Hadârcă, v-au încurajat în alegerea studiilor?*

I.H.: Părinţii mei, Dumnezeu să-i odihnească în pace, ar fi dorit să mă vadă medic, după cum era moda, adică după marja superioară a satului, criteriul profesional al căruia era celebrul profesor Constantin Ţăbârnă. Nu era de neglijat nici profesia de agronom, precum era părintele meu. Dar când au văzut că nu mă puteau scoate din biblioteca sătească, mai începând şi a vorbi în versuri şi a le publica (în gazeta de perete), atunci s-au lăsat păgubaşi...

R.R.: *Vă rog să ne vorbiţi puţin şi despre familia dumneavoastră, aveţi un discipol demn de concurenţă, fiica Ionela, care a debutat în literatura pentru copii...*

→

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Cântec de luptător

Ionel Zeană

Partizanilor anticomunişti din munţii Făgăraşului, conduşi de ing. Ion Gavrilă

Stau zi şi noapte-nfipt pe-această creastă,
Ţâşnit ca din adânc, la o chemare;
Mi-e răzmeriţă inima sub coastă
Şi vulturi, ochii crunţi rotiţi în zare.

Ca să înfrunt uzbecii şi calmucii
Ce azi din trupul ţării se înfruptă,
M-am înfrăţit cu doina şi haiducii,
Mânat de-o sete aprigă de luptă.

De sus, de pe Negoiuri şi Parânge,
Mi-mbrăţişez şi ţara şi strămoşii.
Vuiesc în mine volburi mari de sânge
Şi plumbi descarc în fruntea fiarei roşii.

Sunt vifor şi nimic nu mă-nspăimântă:
Nici moartea şi nici iadul cel sinistru.
Aştept o zi de răzbunare sfântă,
Să-mi oglindesc privirile în Nistru.

Cu arma-n mâini să pustiesc blesteme
Şi hoardele flămânde şi nebune.
Să crească iar voievodale steme
Pe creştetul hotarelor străbune.

Mi-e inima luceafăr sus, pe creste
Şi-nfrunt hidosul stepelor balaur.
Visez o ţară nouă ca-n poveste
Şi mândră ca un măr domnesc de aur.

Aici e toată ţara

Andrei Ciurunga

Pe după ziduri negre adunată,
cum brazii şi-i adună codrul sur,
stă ţara noastră, veşnică şi toată,
cu temniceri şi lanţuri împrejur.

Tot sângele care-a hrănit secara
s-a strâns aici, din cronici până azi,
şi arde-acum ca focul în obraz
când şerpii umilinţei muşcă ţara.

Aici sunt toate: doinele şi hora,
râsul de ieri şi scrâşnetul de-acum,
logodnica din poză, mama, sora,
şi carul tatii scârţâind pe drum.

Aici e toată harta ţării mele:
un Caraiman de doruri, nevăzut,
un Nistru care spumegă, vândut,
şi-o Dunăre de lacrimi şi de stele.

Se rup din cartea vremii voievozii
cu mersul şui în straie de ocnaşi,
şi-aşa cum trec, prin mărăcini şi bozii,
istoria se clatină de paşi.

Aici e gura care cheamă plebea
să-şi afle răzvrătirilor sălaş,
de parcă glasul adormit la Ţebea
s-ar fi întors pe Câmpul de la Blaj.

Aici e neamul tot, ca un ciorchine
strivit sub teascul vremii, bob cu bob.
– Şi fierbe azi în taină mustul rob,
să curgă slobod vinul ţării, mâine.

(Din volumul Ilie Popa, *Antologia liricii de detenţie anticomunistă din spaţiul românesc,* Fundaţia Culturală Memoria, Bucureşti, 2016)

In memoriam

Nume şi uitare

Alexandru Busuioceanu, Ricardo Molina, Georges Borgeaud, la Bucureşti şi la Berna

Lilica VOICU-BREY

O suflare scăpată de pe buze mărturiseşte/ că trandafirul şi omul au trăit odinioară.
Ricardo Molina, *Nombre y olvido/Nume şi uitare* (*Elegía de Medina Azahara*)

Marţi, 21 decembrie 1948, „era cordobeză”. În gara din Cordoba, poetul român Alexandru Busuioceanu tocmai coborâse din trenul „rapid” care sosise de la Madrid. Un grup de trei tineri îl aştepta la ieşire. Camuflat printre călători, străinul a avut timp să-i observe: „Unul din ei ţinea în mână, cu alarmantă ostentaţie, o fasciculă a revistei *Cántico.* Era un semn convenit. Aparent, acel tânăr cu păr negru bogat, cu faţa mai tuciurie ca aceea a unui maur şi cu o privire prea serioasă în spatele unor ochelari care impuneau respect, era şeful micului grup, însuşi Ricardo Molina. Lângă el, legănându-se uşor spre a-şi găsi o ocupaţie, alt tânăr, cu o privire mai dulce, între distrată şi visătoare, aştepta în mod docil consumarea acelor neplăcute formalităţi feroviare. Cu faţa lui albă, cu indolenţa lui puţin feminină şi aerul lui inocent, părea un înger rătăcit printre oameni, un înger în trenci. Numai mustăţile lui negre, retezate într-un mod hotărât şi foarte personal, trădau condiţia lui umană. Acesta era Pablo García Baena, autorul poemului *Llanto de la hija de Jephté* (*Lamentaţia fiicei lui Iepta*). Al treilea, cu o faţă foarte iberică şi cu un aristocratic profil andaluz, părea puţin dispus să ia situaţia în glumă sau în serios, dar accepta totul cu nobleţe şi eleganţă şi lăsa să se întrevadă că era, în sufletul lui, un cavaler şi un băiat bun. Am aflat imediat că era Julio Aumente. Lipsea numai al patrulea muschetar, Juan Bernier, căruia aveam să-i zic eu mai târziu *marele Bernier.*” (Al. Busuioceanu, *Aquellos hijos de Góngora, Ínsula,* Madrid, 38, feb. 1949, p. 8, *Letra y espíritu*)

Aceste rânduri sunt mărturia faptului că a existat cândva o relaţie de „poezie şi prietenie” româno-cordobeză. Un fapt insolit, dar nu lipsit de explicaţie. În ciuda anilor care s-au scurs, este încă posibil să urmărim firul întâmplărilor care i-au dat naştere. Pentru aceasta, trebuie să facem călătoria în sens invers, să ne întoarcem la punctul de plecare. Ar fi inutil să mergem la Madrid, unde n-a mai rămas decât o placă indicând casa unde şi-a trăit Busuioceanu ultimii ani din viaţă, cei ai exilului spaniol (1945-1961), după ce fusese destituit de regimul comunist din postul de consilier cultural pe care-l ocupase, din 1942, la legaţia României. Oraşul de destinaţie va fi Bucureşti, unde, la Arhivele Naţionale, se păstrează arhiva sa de la Madrid, dovada prezenţei sale, astăzi uitată, în ambianţa literară şi artistică spaniolă de după Războiul Civil. În capitala României ne aşteaptă, mereu tineri, poeţii grupului *Cántico,* din Cordoba, în special Ricardo Molina, sufletul şi vocea grupului.

Sosiţi la Bucureşti, documentele păstrate ne transportă chiar în inima Madridului. Suntem în primele zile ale lunii iulie 1948. În redacţia revistei *Ínsula,* José Luis Cano, secretarul ei, pregătea cronica lui de poezie (*Crónica de poesía, Ínsula*, 31, iul. 1948, p. 4). Pus în faţa unei duzini de volume de versuri care ajungeau la redacţie în fiecare lună, se întreba dacă s-a scris vreodată în Spania atâta poezie. Vedea în acest lucru un semn de „renovat eroism”: nici lipsa de interes a publicului, care „se îndepărtează de orice formă de cultură”, nici a librarilor, care „se feresc de poezie ca de ciumă”, nu reuşeau să „stăvilească pana poeţilor noştri”. În acea cronică apărea un nume straniu: Alejandro Busuioceanu, pe care cei din anturajul lui, confruntaţi cu dificultatea de a pronunţa şi de a scrie numele lui de familie, l-au primit cu căldură şi l-au consacrat pentru eternitate drept „Alejandro”, în timp ce prietenii mai apropiaţi au optat pentru un afectuos şi tandru „Busu”. Nu era o noutate: când şi-a manifestat pentru prima oară harul de poet în presa românească, se putea citi: „Versuri de Al.A. Busoiceanu” (trei poezii: *Dimineaţă; Cântec pentru fapte mari,* închinat „Prietenului Radu Vulpe”; *Noapte. Linişte adâncă. Stele, Gândirea*, V, 2, 1925, pp. 36-38).

La Madrid, Busuioceanu nu era un necunoscut. Ca diplomat (1942-1945), frecventase cu asiduitate instituţiile culturale străine şi avea mulţi prieteni, printre ei Walter Starkie (1894-1976), director al Institutului Britanic, care se simţea atras în egală măsură de România şi de Spania şi avea o mare pasiune pentru Cordoba. Ca recunoscut critic de artă, cu greu ar fi putut să se menţină în afara orbitei lui Eugenio d'Ors (1881-1954) în a cărui Academia Breve de Crítica de Arte a intrat în 1950. Ca profesor (1942-1961) de Limbă şi Literatură română la Universitatea Centrală s-a bucurat de prietenia şi sprijinul poetului, scriitorului şi filologului Dámaso Alonso (1898-1990) şi studenţi cu nume ilustre i-au frecventat cursurile: Juan Eduardo Zúñiga, Emilio Alarcos Llorach, Fernando Lázaro Carreter, Eugenio de Nora, Emilia Palomo, Ángel Valente, Jesús López Pacheco, Pilar Palomo, Claudio Rodríguez, Antón Risco, Joaquín Benito de Lucas, Carlos Sahagún, Antonio Quilis etc.

Al. Busuioceanu

R. Molina

G. Borgeaud

Nu era un necunoscut nici cititorilor revistei madrilene *Ínsula* în al cărei număr din aprilie 1948 debutase cu articolul de critică literară *Louis Aragon o el nuevo medievalismo*, în care lăsa să se întrevadă poziţia lui contrară compromisului politic şi ideologic în literatură şi artă. Şi totuşi, în cronica lui, Cano îi descoperea o faţetă necunoscută până atunci:

„Un poet şi scriitor român [...] a făcut o experienţă poetică cu adevărat dificilă, dar pe care a reuşit s-o realizeze cu eleganţă. [...] Busuioceanu a vrut să-şi scrie poemele în castiliană, şi rezultatul acestei experienţe tocmai a ieşit la lumină într-o frumoasă carte: *Poemas patéticos.*” (Madrid, col. Mensajes, 7, 1948. Cu un desen de Daniel Vázquez Díaz).

„Ar fi greu să ghicim – spunea – condiţia de scriitor străin a autorului acestei cărţi, care este «un neîntrerupt poem de dragoste». Dacă ceva îl trădează, este contrastul între ţara «statică» a iubitei, care vine «din Nord, dintr-un peisaj de brazi înzăpeziţi şi mări îngheţate», şi ţara unde locuieşte poetul, Spania, cu «soarele arzător din Sud»: *…acel patetic soare care aprindea ca pe nişte torţe toţi plopii de la Miazăzi…*”

→

I.H.: Voi repeta un truism, probabil, dacă voi afirma că familia mea este Cetatea mea. Nu zic Ideală, pentru că din Cetatea Ideală poetul trebuie izgonit, vorba lui Platon. De mai mult de jumătate de secol (cum mai zboară vremea!) paznicul şi pârcălabul Cetăţii este draga mea consoartă Mărioara. Din acest cuib-cetate şi-au luat zborul copiii Eugen şi Ionela, iar acum rar şi cu mult dor ne vizitează nepoţii Amelia, Dan şi Florin. Da, Ionela este mândria şi Opera noastră cea mai frumoasă. Nu cred că putem vorbi de concurenţă, ci de emergenţă şi excelenţă vocaţională. Este deja la a cincea carte şi câteva premii literare pentru debut şi pentru foarte actuala poveste pentru copiii şi părinţii lor care nu ştiu cum să voteze.

R.R.: *Pe cât de legat de mâini şi picioare v-aţi simţiţi în perioada pandemiei?*

I.H.: E dificil de recapitulat şi de comentat acest segment nefast al omenirii, cu multe semne de întrebare, cu mari tragedii şi pierderi de prieteni, persoane apropiate, mari personalităţi ale Cetăţii. Ne-a încercat şi pe noi nevoia, cu toate că ne-am vaccinat şi am respectat toate restricţiile... Într-un cuvânt, m-am simţit nu atât legat de mâini, cât de aripile libertăţii.

R.R.: *O întrebare pentru absolventul Institutului Pedagogic: acum, în era tehnologiilor moderne, mai nou – inteligente, mi se pare că prestigiul oamenilor de cultură, chiar şi al scriitorilor, al pedagogilor, al adevăraţilor profesionişti, devine din ce în ce mai fragil. Cum pot fi schimbate accentele pentru ca generaţiile tinere să fie interesate mai mult de lecturi, ca altă dată, de poezii, de aventuri frumoase la urma urmei, dar nu de diete, reţete, mâncăruri, care se prepară non-stop la TV, de horoscoape, de modă, de fitness, care se revarsă, de asemenea, aproape pe toate canalele, nemaivorbind de filmele de groază, poliţiste etc. Desigur, sunt şi emisiuni pozitive, însă puţine şi cu minim impact. Ce se întâmplă, de fapt, cu noi?!*

I.H: Grea întrebare, ce ne frământă pe toţi şi frământaţi vom rămâne pentru vreme indefinită. Secolul care se vestea a fi al păcii, al progresului tehnologic şi al prosperităţii umane, cam de la primul pătrar a luat-o razna şi mai că ne aflăm pe buza prăpastiei. Nu doresc să sporesc umorile, de aceea mă opresc aici. Nici nu mai ştiu dacă schimbarea accentelor ar depinde de noi. Una înţeleg şi ţin s-o accentuez, că *numai prin efort comun, numai printr-o deosebită solidarizare umană şi o cât mai grabnică integrare în spaţiul românesc, european şi euroatlantic ne-am putea salva de pericolul real al dispariţiei noastre totale în burta nesăţiosului imperiu de la răsărit...*

R.R.: *Nu sunteţi magician, nici prezicător, vreau însă o previziune a situaţiei care ne aşteaptă în viitorul cel mai apropiat, în următorii doi ani, de exemplu...*

I.H.: Astăzi, repet, suntem cu toţii în aceeaşi oală. Suntem volens-nolens lectorii unui narativ agresiv, mai războinic şi mai nesăbuit ca niciodată. S-a fisurat granitul ordinii mondiale şi ceva scump de tot, un puls normal al existenţei, o supapă de control raţional pentru însăşi inima civilizaţiei terestre a încetat să funcţioneze. Ceva nu-i bine, ceva nu-i deloc în regulă, oameni buni... Nu aşteptaţi pronosticuri, nu credeţi în magi, în minuni şi în cântece de sirene. Luaţi-vă în mâini viitorul!

R.R.: *Şi ultima întrebare: cum s-ar defini Ion Hadârcă într-o singură propoziţie sau prezentaţi-ne unul din aforismele în care vă regăsiţi spiritual?*

I.H.: Diferenţa dintre propriile înfrângeri şi victorii scade sau înalţă numele de Om.

Până şi un strop de corupţie poate îneca un munte de justiţie.

Libertatea este Degetul salvator de la mâna lui Dumnezeu...

R.R.: *Vă mulţumesc mult pentru amplele răspunsuri, mi-au plăcut, vă doresc să vi se împlinească toate visurile (proiectele), care încă izvorăsc din plin şi să vi se materializeze.*

Cu aceste versuri, Cano îşi introducea cititorii „în aerul Sudului”, pentru a-l prezenta pe Pablo García Baena şi volumul său de poeme *Mientras cantan los pájaros,* publicat în al doilea număr extraordinar al revistei *Cántico* (mai 1948), al cărei „trio de directori” îl alcătuiau García Baena, Ricardo Molina şi Juan Bernier. Această carte – sublinia – „este un mesaj foarte promiţător al poeziei din Sud, care are astăzi în vechiul ţinut cordobez una din avangardele juvenile cele mai autentice şi mai entuziaste”. Cano aduna laolaltă pentru prima oară pe viitorii prieteni. Puţin după aceea, avea loc o altă întâlnire. Eduardo Haro Tecglen (*Informaciones,* Madrid, 24 sept. 1948) situa poezia acelui an sub semnul „diversităţii”: „semn evident că poeţii se află în căutarea unei forme de expresie” într-o perioadă în care „nimeni nu este capabil să definească o dogmă care să dea naştere unei şcoli” şi, cel mai grav este că „nimeni nu ar fi dispus s-o accepte în cazul în care s-ar ivi”. În această „anarhie poetică” situa, printre altele, *Tres poemas* de Ricardo Molina (San Sebastián, Ed. Guipuzcoana, col. Norte, 1948) şi volumul poetului român Busuioceanu care „scrie în limpede vers castilian” deşi „fără a-l supune nici rimei, nici metrului”.

Confruntat cu cazul curios al unui „poet în două limbi”, Enrique Canito, directorul revistei *Ínsula,* îl va vizita pe român în „micul lui laborator poetic”, cu scopul de a-i lua un interviu (*Ínsula*, 36, dec. 1948, p. 7; trad. rom., L. Voicu-Brey: „Al. Busuioceanu ne vorbeşte despre poezia sa, despre poezia spaniolă şi despre sensul poeziei”, *Convorbiri literare*, 6, iun. 2013, pp. 115-121, unde poetul îşi exprima concepţia sa despre poezie: „Poezia nu este o ramură a literaturii, ci a cunoaşterii”). Canito îl prezintă ca pe un „intelectual neliniştit, un eseist penetrant, introducător în ţara lui al unor poeţi precum Whitman, Rilke, Hugo von Hofmannsthal, cunoscător al picturii italiene şi spaniole, autor al unei reputate cărţi despre El Greco”. Toate aceste merite nu puteau fi comparate cu ultima lui izbândă: a reuşit să îmbine „miracolul creaţiei poetice” cu „stăpânirea unei limbi care este nouă în expresia lui poetică”. Explicaţia l-a surprins pe Canito: românul s-ar fi născut „cu nostalgia culturii spaniole”, moştenită de la un bunic al său care, deştărat, călătorise prin Franţa, Spania şi Maroc şi, întors în România, editase o revistă, *Album literar,* în care tânărul Alexandru citea poezii „inspirate din amintirile lui din Andaluzia: fantasma maură de la Alhambra, râul Guadalquivir, care lui îi părea râul Paradisului”. Nu a fost un simplu hazard „faptul de a fi întâlnit primii mei prieteni printre andaluzi”: J.L. Cano, E. Canito, Leopoldo de Luis, Vicente Aleixandre, Daniel Vázquez Díaz. Şi adăuga: „Îmi amintesc acum de un alt prieten, Ricardo Molina, care mă aşteaptă la Cordoba… cu corul de prieteni şi poeţi ai revistei lui, *Cántico*”. În acest fel, Canito ne dezvăluie că întâlnirile au încetat a mai fi întâmplătoare şi arhiva de la Bucureşti ne ajută să verificăm.

Imediat după apariţia volumului de versuri, Busuioceanu a primit, datată la 18 iunie, o scrisoare cu antetul: „Adonais / Colección de Poesía / El Director”. Însuşi J.L. Cano, îi trimitea o listă de nume, zece directori ai unor reviste de poezie şi adresele respective, sfătuindu-l să le trimită cartea. A fost primul lui contact cu Ricardo Molina, director al revistei *Cántico*, Coronel Cascajo 74, Cordoba, şi la această adresă, domiciliu particular al poetului şi cartier general al revistei lui, a trimis cartea, cu o cordială dedicaţie. Răspunsul lui Molina, datat la 4 iulie, a fost prima dintr-o serie de scrisori care au configurat un contact epistolar prelungit, cu o paranteză de tăcere din partea lui Molina, până la 20 mai 1954. Se păstrează la Bucureşti şaptesprezece scrisori inedite: opt scrise de mâna lui Molina, expediate din Cordoba, şi copii a nouă scrisori, opt de la Madrid şi una de la Paris, trimise de Busuioceanu, care păstra copii după toate documentele expediate de el. Subiectele tratate sunt în legătură cu *foaia cordobeză de poezie, Cántico* (*Cântare*) (1947-1949: 8 numere; 1954-1957: 13 numere), pe un ton de fraternă cordialitate.

În prima lui scrisoare, cordobezul îi comunica proiectul de a publica în revista *Cántico* „o selecţie de poezie românească în traducerea lui Eduardo Zúñiga, pe care nu ştiu dacă-l cunoaşteţi”. Fără îndoială, Busuioceanu nu a putut evita să rememoreze vara anului 1942, când ajungea la Madrid pentru a lua în primire catedra de Limba română, inaugurată la 17 decembrie 1942 cu conferinţa *Originile şi latinitatea poporului român*. Acel eveniment îl captivase pe tânărul Juan Eduardo Zúñiga Amaro (1919-2020) care, în arhiva de la Bucureşti, apare pe lista primilor studenţi ai lui Busuioceanu şi care avea să fie primul în a sublinia transcendenţa acelui fapt: „Izolarea şi lipsa de înţelegere dintre România şi Spania, două popoare cu origine comună, este ceea ce se întâmplă când naţiunile, pe calea civilizaţiei, ajung la indiferenţa istorică şi la apatia pentru tot ceea ce se află în afara graniţelor lor. Este menită să întrerupă această izolare absurdă, crearea unei catedre de Limbă şi literatură română, […] care îi va atrage pe studenţii doritori să cunoască viaţa acestei ţări atât de puţin cunoscută şi din foarte multe motive atât de interesantă.” („Cátedra de rumano”, *Cátedra*, Salamanca, feb. 1943).

Personalitatea literară a profesorului – adăuga – era „garanţia că va reuşi prin cursurile sale proiectul care l-a adus în Spania”. La rândul său, profesorul, într-un referat către Ion Petrovici, ministrul Culturii Naţionale, datat la 30 aprilie 1944, afirma: „Sunt în relaţiile cele mai bune cu studenţii mei, care continuă să frecventeze cursul şi Seminarul în număr destul de apreciabil […]. Unii din ei încep a fi colaboratori foarte utili pentru noi, scriind articole şi chiar cărţi despre România. Menţionez pe tânărul Juan Eduardo Zúñiga, care mi-a fost elev anul trecut, iar anul acesta mi-a făcut serviciul de asistent la Universitate. În aceşti doi ani el a publicat multe articole despre România şi studiile sale de predilecţie sunt asupra ţării noastre. În ultimul timp a publicat un foarte bun articol despre Transnistria şi Basarabia, sub titlul «La guerra en tierra rumana» (*Războiul pe pământ românesc*) în ziarul *El Alcázar* din Madrid, 21 Martie 1944, şi a ţinut o conferinţă la Radio Naţional Madrid la 29 Martie, despre inaugurarea Institutului Român [de Cultură].”

Documentele păstrate constituie dovada că între ei exista o bună sintonie şi o apreciere mutuală. Nimic nu prevestea că acea ambianţă plină de entuziasm avea termen de expirare: cele două ţări vor întrerupe relaţiile lor diplomatice în 1946. Mulţi ani mai târziu, la aceeaşi universitate, în ziua de 26 octombrie 2021, a avut loc inaugurarea Lectoratului de Limba română în cadrul Facultăţii de Filologie. Ambasadoarea României, Gabriela Dancău, a prezentat acel eveniment ca pe un omagiu în memoria lui Busuioceanu, iar la 4 februarie 2022, lectoratul a primit numele de „Alexandru Busuioceanu” şi s-a descoperit o placă comemorativă.

„Am o mare simpatie pentru România”, mai scria Molina, „am fost prieten bun cu Valeriu Papahagi care a venit de două ori în vizită la Cordoba, unde am petrecut momente de neuitat vorbind despre frumoasa D-voastră ţară. Se pot trimite cărţi şi reviste la Bucureşti?” Cuvintele atât de amabile ale lui Molina răscoleau rana adâncă a unui deştărat: „Papahagi a fost colaboratorul meu… Îmi pare rău că s-a întors în România, în condiţiile atât de nefericite azi pentru ţara mea. Corespondenţa cu România este foarte dificilă şi nu există nicio posibilitate de a trimite cărţi sau reviste”, scria el în ziua de 31 iulie 1948. Filologul, istoricul şi diplomatul român Valeriu Papahagi (1906-1983) a plecat în vara anului 1945 de la Madrid la Barcelona. La 4 noiembrie a hotărât să se îmbarce pe vaporul Transilvania trimis spre a-i repatria pe toţi funcţionarii de Stat rechemaţi în ţară printr-o scrisoare a ministrului Educaţiei Naţionale, Ştefan Voitec.

Molina nu a omis să-i mulţumească călduros pentru volumul *Poemas patéticos*, o operă care „este splendidă şi a plăcut mult aici” şi, adăuga, „cu multă plăcere voi scrie o recenzie”. La rubrica *Panorama de la Poesía*, semnată (R.M.), a revistei *Cántico*, 6 (aug.-sept. 1948), răspândea vestea apariţiei unui „important scriitor român”, care este un „excelent poet în limba spaniolă” şi care compune „versuri profund evocatoare”. Mai târziu, recenziile din *Cántico* vor fi considerate „suspecte din cauza diplomaţiei lui Molina faţă de colegii lui literaţi” şi se va renunţa la ele atunci când se va face o prezentare antologică a revistei, numele lui Busuioceanu dispărând (Guillermo Carnero, *El Grupo Cántico de Córdoba. Un episodio clave de la historia de la poesía española de posguerra*, Madrid, Visor Libros, 2009, ed. a II-a, p. 54). Şi totuşi, acea recenzie a circulat. Tradusă în româneşte de însuşi Busuioceanu, ea a fost trimisă împreună cu alte recenzii lui Virgil Ierunca, ajungând să fie publicată la Paris (*Caete de Dor. Metafizică şi poezie*, 9, dec. 1955, p. 82). Am primit o copie de la Biblioteca Românească de la Freiburg, fundată în 1949 cu scopul de a salva documente şi publicaţii ale celeilalte Românii, cea din exil.

Pentru „a putea asigura viaţa revistei *Cántico* în anul următor, se pot presupune multe dificultăţi într-un oraş de provincie şi fără niciun fel de subvenţie”, Molina va trimite câteva formulare de abonament. Busuioceanu va întrece toate aşteptările. În afară de propriul său abonament, şi cel al Claudiei Sabarezi [Săveriţă], vechea sa colaboratoare, un important aport a fost abonamentul în numele Seminarului lui de la Facultate, garanţie a unei mai mari difuziuni a revistei la nivel naţional. A demonstrat aceeaşi generozitate printr-un abonament de onoare: „Tu eşti *Anonimul de la Madrid*”, scria Molina, foarte recunoscător, dezvăluindu-ne astfel numele celui care se ascundea sub anonimat pe lista „Abonaţilor de Onoare ai revistei *Cántico*” din ultimul număr al primei serii.

Mereu preocupat de calitatea revistei sale, Molina îi scria la 29 august 1948: „V-aş mulţumi pentru orice sugestie pe care aţi avea-o şi pe care mi-o puteţi comunica cu toată încrederea: să-mi spuneţi ce vă şochează, ca defectuos, în revista *Cántico*, şi ce anume v-ar plăcea să găsiţi în ea. *Cántico* se va depăşi mereu; nu este un lucru «gata făcut»; însăşi nestatornicia ei este mai mult un semn de viaţă decât de veleitate.”

Probabil că au abordat acest subiect în timpul vizitei lui Busuioceanu la Cordoba şi scrisoarea lui Molina din ianuarie 1949 coroborează această ipoteză: „Sugestiile tale în legătură cu *Cántico* încolţesc în mintea mea şi cresc în aşa măsură încât tind a se transforma în proiect. Mă gândesc să fac de îndată o listă de poeţi pe care, cu consimţământul lor, îi vom numi «redactori» şi care trebuie să-şi ia angajamentul de a publica «cu precădere» în revista noastră. Când voi avea lista, ţi-o voi trimite ca să-mi spui părerea ta, ai «drept de veto» pentru cine ţi se va părea că nu merită şi să-mi semnalezi numele celor pe care am omis să-i punem pe listă.”

Despre acest proiect, sugerat de Busuioceanu, îi va vorbi Molina lui Vicente Aleixandre, care şi-a dat imediat consimţământul.

Molina îi confirma la 16 august 1948 primirea, prin mijlocirea lui Cano, a trei poeme inedite şi adăuga la 29 august: „*Cántico* se află sub tipar. Ne-a fost imposibil ‘să compunem’ pagina cu cele trei poeme ale D-voastră şi am publicat numai două: *Afán* (*Dor mare*) şi *Ángel engañoso* (*Înger înşelător*)” (*Cántico*, 6, aug.-sept. 1948, p. 8. Incluse în antologia *Innominada luz, Escorial,* Madrid, seria a 2-a, 62, oct. 1949, primul este închinat lui Vicente Aleixandre). Busuioceanu va răspunde pe 30 octombrie de la Zaragoza, unde a mers pentru a-şi prezenta cartea şi unde avusese ocazia să răsfoiască revista. Îi mulţumeşte şi promite să-i spună părerea sa: „Deocamdată, pot să vă asigur că şi acest număr face cea mai bună impresie prin prezentarea foarte îngrijită”, ceea ce în mod sigur îi dădea aripi lui Molina la împlinirea primului an de existenţă al revistei lui. Busuioceanu devenise colaborator al revistei *Cántico*. Nu regăsim această informaţie în cartea lui Fanny Rubio, *Las Revistas poéticas españolas, 1939-1975* (Universidad de Alicante, 2003), în paginile corespunzătoare revistei *Cántico* (383-386). Apare, totuşi, sub numele de „Buisioceanu”, colaborator la numai două reviste: *Doña Endrina* (Guadalajara), 4 (1952) şi *Pleamar* (Baracaldo), 2 (1953).

(Va urma.)

(În imagine, grupul *Cántico* - de la stânga: Ricardo Molina, Miguel del Moral, Pablo García Baena, José de Miguel, Juan Bernier (Cordoba, 1956))

In memoriam

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (VI)

Rodica LĂZĂRESCU

Aurel Sasu,
Jurnal american

Adevărul despre un autor e de căutat mai degrabă în corespondenţă decât în opera sa. Cel mai adesea opera este o mască. (Emil Cioran)

Una dintre „roţile” ce au constituit angrenajul *Dicţionarului scriitorilor români* (în patru volume, apărute, după o lungă perioadă de gestaţie, dar şi de umilinţe, între anii 1995 şi 2002), profesorul clujean Aurel Sasu (1943-2018), a funcţionat, între 1981 şi 1982, ca lector de limbă şi civilizaţie românească la University of Washington din Seattle (SUA). Din această perioadă, în arhiva lui Niculae Gheran se păstrează patru epistole (fără a socoti câteva cărţi poştale ilustrate), ce se constituie într-un adevărat *jurnal american.*

În anii din urmă, când AS a încercat o recuperare a scrisorilor în vederea alcătuirii unui volum de corespondenţă cu Niculae Gheran (precum cel din 2008, *Amiaza cea mare*, ce aduna o parte din dialogul său epistolar cu Mircea Zaciu), „păgubaşul” i-a reproşat că urmăreşte, în principal, scrisorile trimise din Statele Unite, recunoscându-le acestora valoarea memorialistică. Iată-le.

[1]
[Seattle, 16.10.1981]*
Stimate Domnule Gheran,

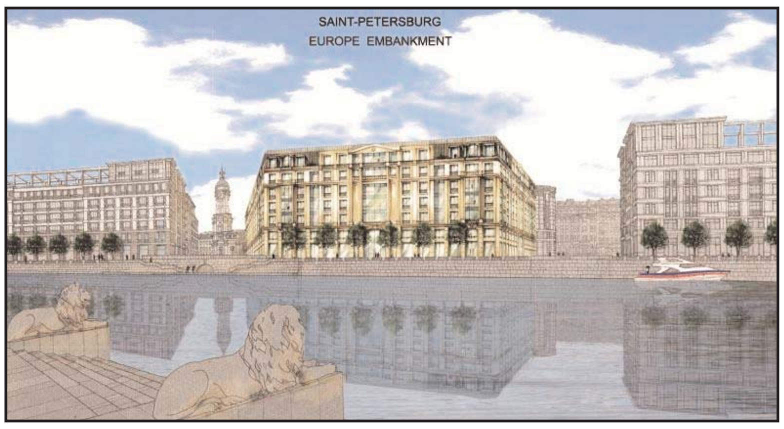
sunt, cum s-ar spune, în aer liber, cu *Al cincilea cavaler* în faţă (aţi citit *Apocalipsa,* nu-i aşa?), încercând să găsesc o alternativă onorabilă celor câteva săptămâni de cumplite ploi (după o temperatură de peste 40° C). Am în stânga podul de peste Union Lake, vreo optzeci de metri înălţime, supraetajat, care-ar putea lega foarte bine Gara de Nord cu Piaţa Unirii; autostrada cu douăsprezece benzi vine – am auzit, fiindcă altfel n-am fost acolo – din Mexic şi-mi place să aud că poate duce oriunde în strania-i geometrie. În spate e „acul spaţial”, un triunghi al imaginaţiei, şi-n dreapta clopotul cel mare al Universităţii (e de-ajuns să aleg un singur sunet pe zi ca să fiu fericit!). În faţă, un uluitor albastru, care-mi spune că undeva, departe, trebuie să se afle ascunsă Canada cu toamna arţarilor săi. Bănuiţi, deci, că privesc spre nord…

Vă scriu, aşadar, din această geografie sentimentală, cu un anumit sentiment de vinovăţie. Am trecut într-adevăr, în scurta vacanţă de vară, de două ori prin Bucureşti şi nu v-am întâlnit. O dată n-aţi fost de găsit, altă dată mâna cu care trebuia să deschid uşa a rămas suspendată în aer. Pentru un prieten bun trebuie să ai liniştea şi timpul necesar; trebuie să te-ncânţi de pacea sufletească a emoţiei şi să iubeşti la fel de mult vorba pe care o rosteşti, ca şi pe cea pe care o aştepţi. Eu eram însă un om neliniştit, obosit, fără acea rezonanţă de catedrală a încântării. Am avut un an (practic şase luni) dificile, teribil de monotone prin chipul insensibil al dificultăţilor. Unde mai adăugaţi că eram singur (şi una e a te simţi şi alta e a fi cu adevărat). Vorbiţi cu Dl profesor Zaciu şi vă va explica mai multe cu harul de povestitor şi de calmă înţelegere a Domniei Sale. „Bună ziua” v-am dat însă de atâtea ori, pentru că, nu o dată, în gândurile mele, v-am întâlnit în aceste locuri.

Şi, iată că revin la un cuvânt, căruia-i lipseşte aici acel zâmbet rebrenian al lui… Niculae Gheran (da, nu greşesc!), spre a nu cere o altă explicaţie. Nu, n-am fost făţarnic atunci când am considerat apariţia *Gorilei* un mare eveniment al culturii române (volumul l-am găsit, la întoarcerea din România, la Seattle). Ceea ce aţi reuşit nu e numai o rară performanţă, dar şi o dovadă de extraordinară intuiţie critică. Se vorbeşte astăzi de opera deschisă (s-a vorbit şi altădată), de concretizare imaginativă (a lecturii) şi iată că se poate întemeia şi o teorie a *limitelor interne* ale textului, prin care – cât de simplu? – acesta poate fi apropiat sau îndepărtat de o ideologie. Prefaţa şi subtilele note (teatru în stilul lui Caragiale ar trebui să scrieţi!) mi-au demonstrat c-aţi descoperit aceste limite şi c-aţi ştiut să folosiţi semnificaţia lor cu inteligenţă (sunt sigur că autorul n-ar fi reuşit să-şi publice romanul!). Ori, ce-şi poate dori mai mult un critic decât să fie (uneori?) arhitectul deziluziei altora (mici sau mari scriitori).

Dar, se spune că nici în literatură, cu atât mai puţin într-un dialog epistolar, nu este important stilul, ci tonul. Eu îmi dau seama că nu v-aţi schimbat exact după acest ton de mare seriozitate, grav cel mai adesea, ascuns însă sub masca unei şăgalnice îndoieli, spectacol de sensibilitate şi umor cu accente de proză cehoviană.

Nu-mi vine să cred că veţi renunţa la ediţie; ea oricum nu va renunţa la numele Dvoastră (e şi va fi ediţia Gheran, indiferent câte alte variante vor mai apare). Ce vor spune vorbele mamei lui Rebreanu, ce vor spune clopotele care au anunţat naşterea marelui romancier, dacă nu le veţi înscrie în continuarea celelalte [sic!] pagini? Opera este acum întreagă, dar sunetul nu! Redaţi-l întreg literaturii, fiindcă este înalt şi pur, odată cu restituirea VIEŢII.

Dicţionarul va apare, cu siguranţă, chiar dacă o „roată” e în Statele Unite (deoarece nu e dinţată, celelalte vor merge de minune şi fără ea). O să-i ameninţ şi pe cei din Cluj c-o să le ofer, pentru capitolul I.D. Bălan, o poză cu istoricul literar tăind curcanul Doamnei Goga, la Castelul de la Ciucea, dacă nu predau manuscrisul până în toamna anului viitor. Cât despre cartea noastră, e bine că se află în fază înaintată, deşi aş dori-o în linia întâi, acolo unde graba are miros de tranşee, nu de coloniale cu care stimabilul director al Editurii împrospătează aerul la rarele întâlniri oficiale. O să-i scriu, de altfel, acestui personaj de science-fiction şi o să-l rog să se mute cu birou cu tot la Oficiul de obiecte neidentificate ale oraşului.

Doamnei Puia i-am scris de câteva ori, mulţumindu-i, întâia oară pentru „romanul epistolar”, mai apoi, de peste ocean, pentru *Gorila.* O să-i scriu din nou; până atunci rugaţi-o să primească asigurarea sentimentelor mele de stimă şi preţuire. Dacă-l vedeţi pe Dl Coban**, transmiteţi-i salutările mele, mânzgălite [sic!] mai acum câteva săptămâni şi pe o ilustrată trimisă în „drumul taberei” sale poetice.

Sărutări de mâini lui Vali***. Mai pâlpâie neonul pe coridoarele vieţii literare?

Cu prietenie,
Aurel

---

* Data poştei.

** Nicolae Coban (1915-1996), scriitor, colaborator al lui NG la copierea actelor din arhiva Rebreanu, colaborator la elaborarea Addendei la vol. 9 din Rebreanu – *Opere*.

*** Valeria Dumitrescu, partenera sa de viaţă în acea perioadă.

[2]
[Seattle] Ajunul Anului Nou 1981
Stimate Domnule Gheran,

n-o să credeţi, dar privind melancolica paradă a albului din felicitare m-am visat pentru o clipă în Codrii Bacăului: o invazie de violet, oboseală şi tristeţe – de ce nu se construieşte oare în marile oraşe o cazarmă pustie, în care trompetul să inventeze un cântec pentru fiecare stingere. De câteva ore ninge, dar aici iarna e o cifră a singurătăţii, e visată, e aşteptată, e o obsesie, ca orice metaforă a absenţei. E mai mult o dorinţă şi mulţi îşi închipuie că într-o zi vor putea citi zăpada căzută prin parcurile publice aşa cum citesc cuvintele hazardului dintr-o poezie. V-am scris prin octombrie un provocator eseu epistolar, recitiţi-l şi veţi vedea în el toată dragostea ce v-o port şi tot regretul de a nu fi avut timp să măsurăm marea trecere după umbra unui bun vin de prin părţile sufletului amândurora. Aici se bea „Călugăriţa albastră”, ce-ar fi fost al nostru să se fi numit „Rochiţa rândunicii”!

Puteţi face ceva pentru mine? Am predat înainte de plecare, în vară, Editurii Minerva, două ediţii – G. Banea, *Zile de lazaret* (vreo şapte sute de pagini dactilografiate)* şi Mircea Gesticone, *Războiul micului Tristan* (aproape nouă sute)**. Ultima, probabil, intră în discuţie pentru 1983. În schimb prima, după informaţiile primite, se află în lectură şi numai Dumnezeu ştie cât mă tem pentru ea. Banea e acum un necunoscut. În 1938 a luat Premiul Uniunii Scriitorilor şi, pentru un singur volum, G. Călinescu l-a introdus în marea sa istorie. Alţii: Perpessicius, P. Constantinescu, C. Fântîneru, Eugen Ionescu au scris despre el cu extraordinar entuziasm. *Zile de lazaret* e un cutremurător jurnal-roman al lunilor de prizonierat din primul război mondial. Autorul-personaj a trăit una dintre cele mai cumplite drame pe care le cunoaşte literatura română: e rănit în prima zi de război, părăsit pe câmpul de luptă, descoperit de o patrulă, împuşcat din nou, purtat prin mai multe spitale, declarat mort şi reînviat, în sfârşit, prin ordin de front spre a se bucura, după încheierea ostilităţilor, de toate drepturile unui mare invalid de război (ridicolă satisfacţie a vieţii). Acestei cărţi-document i-am adăugat altele două: *Vin apele* şi *Muschetarii din Balcani* (roman manuscris), întregind pentru contemporani un chip care s-a născut aproape mitic din suferinţă. Dar locul întâmplărilor e Bulgaria începutului de secol şi scriitorul, din durere, exagerează uneori, ca orice ficţiune. Am scris o prefaţă în spiritul celei de la *Gorila*, cu subsoluri explicative – totuşi, nu toţi gândesc textul în sine şi dacă numai unul nu vede sub-textul e suficient pentru ca toată această considerare să devină imposibilă. Între atâtea alte obligaţii, aş dori să aveţi timpul necesar spre a discuta toate acestea cu Dl Vârgolici***, un om minunat de altfel, şi împreună să găsiţi soluţia cea mai fericită. În *Zile de lazaret* se pot face mici modificări, a fost şi dorinţa autorului înainte de moarte, dar n-aş vrea să apară în text paranteze drepte. Poate veţi reuşi să citiţi volumul şi cu experienţa de la Rebreanu să restituiţi, în lipsa mea, o excepţională operă literară co-mesenilor noştri. Faceţi totul pentru literatură, fiindcă industria, am aflat, începe să-şi trădeze oamenii. Citesc într-un ziar că unul din cei şapte zeci şi cinci de mii de roboţi din Japonia şi-a realizat în cele din urmă „visul”: şi-a ucis îngrijitorul, un tânăr de treizeci şi şapte de ani.

A propos, ştiţi că japonezii mănâncă obişnuit şerpi muraţi şi că la o aruncătură de băţ de Bucureşti, la Sibiu, se poate servi în fiecare zi, la „Împăratul romanilor”, ciorbă de broască ţestoasă? Iar aici, câinii în loc să-şi păzească stăpânii, mănâncă, incredibil, lacăte. Nu credeţi?, priviţi poza alăturată****! Americanii nu-şi leagă şireturile cu maşina, cum credea Geo Dumitrescu, în schimb îşi pun clopoţei la rucsac şi oglindă retrovizoare la ochelari, anunţând de pe acum carnavalul poetic al veacului viitor.

Sărutări de mâini lui Vali, un an nou cu puţine griji şi multe bucurii,
Aurel

---

* Gheorghe Banea (1897-1967), *Zile de lazaret – Jurnal de captivitate şi spital* (1938), romanul nu va fi publicat înainte de 1989.

** Mircea Gesticone (1902-1961), *Războiul micului Tristan*, a apărut în 1983.

*** Teodor Vârgolici (1930-2019), critic şi istoric literar, editor şi îngrijitor de ediţii critice importante.

**** În plic se află, decupată dintr-un ziar american, fotografia în care apar un doctor veterinar şi asistenta sa, un câine şi şapte lacăte scoase din stomacul acestuia.

(Din volumul în pregătire *Niculae Gheran în oglinda corespondenţei*)

Scriitorul-preot Gala Galaction

Elis RÂPEANU

Să scrii sau să vorbeşti despre preotul-scriitor Gala Galaction (Grigore Pişculescu) e o mare cinste, care implică documentare, dar şi concentrare – e greu ca într-un articol (chiar eseu) să se prezinte meritele unuia dintre cei mai mari scriitori care a slujit credinţa ortodoxă românească. Datele privind viaţa sa pământeană pot fi concentrate într-un fragment al unei expuneri, dar nu şi datele privind evoluţia, opera sa, universul său de gândire şi simţire, pentru că, pentru spiritualitatea, pentru Teologia românească, face parte din pleiada secolului XX.

Grigore Pişculescu s-a născut pe 16 aprilie 1879 la Dideşti (Teleorman) şi a plecat la Domnul pe 8 martie 1961, din Bucureşti. Bunicul său dinspre tată era aromân, iar bunica, fată de mocan din Ţara Bârsei. Primul lor născut e Nicolae, tatăl viitorului scriitor, care se va căsători, la începutul anului 1878, cu Chiriaca Ostreanu, fiica protoistosului Constantin Ostreanu din Roşiorii de Vede. Primul lor copil e Grigore – viitorul scriitor. Din *Jurnalul* acestuia, publicat în 5 volume de Theodor Vârgolici (1930-2019), la Editura Albatros, Colecţia Memoria, între 1996-2003, ediţia a II-a (text integral), aflăm date privind viaţa şi evoluţia sa ca scriitor şi ca distins teolog.

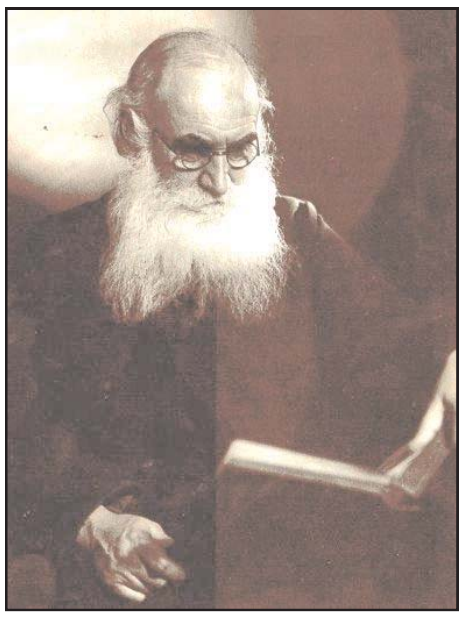
A urmat primele două clase în satul natal Dideşti, iar în 1888, Nicolae Pişculescu îşi înscrie fiul în clasa a III-a primară la şcoala din Roşiorii de Vede, pe care acesta o absolvă în 1890. „La vârsta de 12 ani, am venit la Bucureşti – notează scriitorul în *Jurnal* – şi am intrat solvent la internatul Liceului Sf. Sava. Tata a murit acum vreo 6 ani [în 1892]. Era un om voinic şi frumos. Iubea chefurile, femeile, caii şi armele. Era însă uneori de o poezie şi de o filozofie fermecătoare. Era un povestitor incomparabil. Mama e sănătoasă şi o să trăiască mult peste cei vreo 45 de ani pe care îi are [în 1898]. Am un frate de vreo 17 ani. E un băiat frumos şi de o sănătate de fier. /.../ Am o soră de 12 ani."

Băiatul a rămas la internatul liceului până în 1905, când mama sa, văduvă, se mută întâi la Roşiori, apoi se stabileşte, cu familia, în Bucureşti.

În liceu, leagă prietenii de viaţă cu Tudor Arghezi (1880-1967) şi N.D. Cocea (1880-1949). Pe Arghezi l-a cunoscut la cenaclul lui Alexandru Macedonski (1854-1920) din strada Povernei, în 1896; a aflat că e elev la acelaşi liceu, cu un an mai mic. Prietenia care s-a legat între ei a fost atât de puternică, încât, pentru a anula bariera dintre clase care îi despărţea, Galaction se decide, în 1896, să nu mai înveţe nimic ca să rămână repetent şi să devină coleg cu bunul său prieten, devenit tovarăş de aspiraţii literare: „Am rămas repetent – acum 29 de ani – de dragul lui Arghezi", declară Gala Galaction în 1925, în interviul luat de Ion Călugăru (*Gala Galaction despre Arghezi,* în *Integral,* an I, nr. 3, mai 1925, p. 4). În 1940, când Arghezi, cel care, un timp, a îmbrăcat haina monahală sub numele Iosif, împlinea 60 de ani, Gala Galaction mărturisea, printre altele: „Rămânem unul pentru altul, indivizibil şi definitiv legaţi, prin acea viaţă negrăită şi nepieritoare, care începu pentru noi în acea seară de iunie şi se întări, nu ştiu unde, în taina oracolelor vieţii, prin funii de mătase trecute de la el spre mine şi de la mine spre el." (Cf. Gala Galaction, *Aniversarea lui Arghezi,* în vol. *Oameni şi gânduri din veacul meu,* p. 169.)

Terminând liceul, se înscrie, în 1898, la Facultatea de Litere şi Filosofie din Bucureşti. E anul în care dovedise deja că mânuieşte pana scriitoricească şi în care o cunoaşte pe Zoe şi e copleşit de dragostea care-i invadează inima, dar şi de o trăire intensă în credinţa sa. Este adevăratul eveniment care, după propria-i mărturisire, avea să hotărască definitiv drumul vieţii sale. „Mergând la Mânăstirea Agapia împreună cu prietenul N.D. Cocea, cunoaşte aici, pe 13 iulie 1898, pe vara acestuia, Zoe, care era soră în ascultare, adică în faza preliminară intrării în monahism. Născută în 1867, Zoe trăise tot timpul între chiliile mânăstireşti şi alt viitor nu avea decât viaţa monahală. Iată însă că sufletele celor doi tineri sunt zguduite de cele mai fireşti sentimente lumeşti. Galaction se hotărăşte să urmeze drumul Teologiei." (Cf. *Jurnal*, în Prefaţă, p. 13-14.)

Scriitorul notează că mama sa nu era încântată de căsătoria cu „sora" Zoe, cu 12 ani mai mare. „Am chemat-o la noi acasă pe «sora Zoe» de la Agapia şi – spre încremenirea tuturor – am declarat-o logodnica mea. În aprilie 1903, am făcut, la primăria comunei Filioara, căsătoria civilă, iar în aprilie, ziua 17, am făcut acasă, la Bucureşti, căsătoria religioasă. Biata mama s-a resignat..." (*Jurnal,* vol. V, p. 71.) Rodul dragostei lor, care a durat cât au trăit, au fost patru fete:

Magdalena-Dalina (ianuarie 1905), care va ajunge la Opera din Milano, se va căsători în Italia cu un conte, Bajocchini, şi va rămâne acolo;

Lucreţia-Luchi (aprilie 1906) va fi pictoriţă şi scriitoare, căsătorită şi rămasă în Italia, a scris cărţi în limba română şi italiană;

Maria-Marioara-Mara (mai 1970), cu două doctorate, va fi profesoară, va publica şi scrieri literare, căsătorită cu avocatul Şerban Ţuculescu, fratele pictorului Ion Ţuculescu,

Elena-Nunuţa (octombrie 1911), căsătorită Stănciulescu, actriţă la Teatrul Naţional din Bucureşti.

Asistă la slujba de la Catedrala Metropolitană prin care Tudor Arghezi (Ion N. Theodorescu) primeşte haina monahală pe care a purtat-o aproape 5 ani.

Îşi continuă studiile de Teologie şi, în 1909, obţine, la Cernăuţi, doctoratul cu calificativul de excepţie „eminent cu unanimitate". Este hirotonit preot în 1922 (la 43 de ani) şi, în 1926, devine profesor la Universitatea din Chişinău.

Alături de marii scriitori, colaborează permanent la un număr impresionant de reviste: începe să publice la *Adevărul literar* încă din adolescenţă, în 1895, şi, împreună cu alţi tineri scriitori, scoate reviste, se bucură de sprijinul lui Al. Macedonski. Editorial debutează în 1914 cu volumul de nuvele *Bisericuţa din Răzoare*, care evidenţiază nu doar excepţionale calităţi de povestitor, ci şi preferinţa pentru anumite teme teologice, fantastice, psihologice, dezvăluind conflictul dintre *legea trupului şi legea minţii,* înfăţişând realist raporturile dintre oameni. (Cf. *Dicţionar cronologic. Literatura română,* 1979, p. 275.)

În 1916 îi apar două volume: *Clopotele din Mânăstirea Neamţu* (Andrei Moţul consideră că scriitorul „apelează la fantasticul basmului în simbolistica convertirii creştine") şi *La ţărmul mării, reverii şi note.*

În 1920 îi apare volumul *Răboj pe bradul verde,* apoi volumul de proză *Caligraful Terţiu – Adevăr şi închipuire,* iar în 1932 vede lumina tiparului romanul *Papucii lui Mahmud,* în care pledează pentru o „armonie universală între religii, izvorâtă din iubire".

În anul următor, 1933, îi apare romanul *Doctorul Taifun,* în care autorul „dezbate problema responsabilităţii etice a bărbatului într-o societate ce tratează femeia ca pe o sclavă şi ca pe un instrument al plăcerii. Finalul îndeamnă la o clemenţă universală, *echitatea socială trebuind să urmeze preceptele creştine.*"

În 1935 opera sa literară se îmbogăţeşte cu romanul autobiografic *La răscruce de vânturi,* despre care autorul declară: „Urzeala cărţii mele e luată dintr-un jurnal intim şi completată cu mărturiile cotidienelor epocii. Din acest punct de vedere, fabula mea are picioare de cronică." Remarcăm faptul că, în unele scrieri, creează o stare de tristeţe profundă.

În 1942 îi apare fantezia dramatică *Riţa Crăiţa.*

În 1946, pe 29 decembrie, sunt sărbătoriţi Gala Galaction şi Tudor Arghezi pentru jumătate de veac de activitate literară.

În 1947 este ales membru titular al Academiei Române, alături de Zaharia Stancu (1902-1974).

În 1949 i se tipăreşte primul şi singurul volum din seria *Opere*, îngrijit şi prefaţat de autor, iar în 1959 i se publică în colecţia *Scriitori români,* sub îngrijirea lui Theodor Vârgolici, care nu demult ne-a părăsit, cu o prefaţă de Dumitru Micu (1928-2018), *Opere alese (nuvele, povestiri, amintiri, reverii, însemnări de călătorie).* Vor urma vol. II, 1961 *(articole)* şi vol. III-IV, 1965 *(romane).*

Cea mai importantă exegeză purtând titlul *Gala Galaction* (1967) i-o datorăm lui Theodor Vârgolici (1930-2019). Am avut onoarea să vorbesc la telefon cu acest merituos critic literar pe 25 iunie 2019, în perioada finală a cărţii mele *Gala Galaction şi Valea Călugărească.* Nu se simţea bine, dar a spus că se bucură enorm, aflând că mai sunt cercetători care-l preţuiesc şi-l readuc în actualitate pe Gala Galaction. Mi-a mai spus că spiritul, activitatea intelectului favorizează fizicul. Cu vorbă clară, la 89 de ani împliniţi, a spus că are dreptate prof. Ştefan Cazimir (1922-2021) când spune că, de la 80 de ani, nu mai suntem bătrâni, ci *longevivi.* S-a dus la Domnul, după aproape două luni, la 20 august şi n-a apucat să vadă lucrarea pe care am publicat-o.

Gala Galaction are mari merite în cultura română – în sens larg. Neuitata profesoară Zoe Dumitrescu-Buşulenga – Maica Benedicta – atribuia lui Galaction cel mai mare merit prin traducerea Bibliei – „cartea de căpătâi a umanităţii, indispensabilă unei culturi solide – o reuşită care a constituit *visul torid al unei vieţi întregi.* Încă din primul deceniu al secolului XX, publică în revista *1907* a lui Ioan Paucescu un articol intitulat *Cărţile eterne în româneşte*, iar în 1918 scrie în ziarul lui Constantin Stere (1865-1936), *Lumina,* articolul *Daţi-ne Biblia în româneşte.*

A tradus *Noul Testament*, apoi a trecut la traducerea întregii *Biblii*, ajutat de pr. Vasile Radu, ale cărui pagini erau revizuite de Galaction (într-un articol se specifică faptul că Părintele Galaction ştia limbile *greacă, latină, ebraică* şi se descurca în *turcă*). Pe când multe tălmăciri anterioare urmau mai ales ediţiile în limbile moderne, cei doi recurg nemijlocit la textele originale în ebraică şi elină. *Noul Testament* este transpus în româneşte direct din limba greacă; pentru *Vechiul Testament* cei doi traducători au apelat la versiunea originală din limba ebraică. Aceştia constată că între *Septuaginta* (versiunea în limba greacă din secolul II î.Ch.) şi textul ebraic există numeroase deosebiri, lucru care nu i-a încântat pe unii dintre „arhipăstrătorii" *Septuagintei* din fruntea Bisericii noastre, precum şi pe unele feţe laice care se erijau în „ideologi" şi „îndrumători", printre care se evidenţiază A.C. Cuza, care-l mustră public pe autorul *Bisericuţei din Răzoare.* Galaction nu s-a tulburat, răspunzând demn tot pe cale publică.

Aspecte interesante, care vor stârni interesul cititorilor doritori de informaţii privind înfăptuirea în limba română a cărţii fundamentale a creştinismului, aflăm de la Valeriu Anania (1921-2011), din cartea *Rotonda plopilor aprinşi*, în care a prezentat în amănunt evenimentul, chiar cu preambul. Prin 1930, Patriarhul Miron Cristea (1868-1939) a dorit să tipărească o ediţie integrală a *Bibliei* în limba română, după cea din 1688, cunoscută sub numele de *Biblia lui Şerban Cantacuzino*. În acest scop, el a apelat la trei specialişti: preotul profesor Vasile Radu, preotul profesor Gala Galaction şi episcopul Nicodim Munteanu – viitorul mitropolit al Moldovei şi apoi Patriarh (1939-1948) în locul răposatului Miron Cristea. Noua traducere, numită *Biblia lui Miron Cristea,* a apărut în 1936 cu titlul de ediţie provizorie; „după prezentarea observaţiilor de către specialişti, Patriarhul Miron Cristea urma să tipărească a doua ediţie, definitivă. Însă lucrarea suferea de multe neajunsuri, cauzate în special de metodele de lucru ale celor trei autori, precum şi de orgoliul lor nemăsurat de a fi recunoscuţi unul mai important decât ceilalţi doi.

→

In memoriam

În consecinţă, divorţul lor spiritual s-a produs curând. Mai iute, ne înştiinţează Valeriu Anania, părintele scriitor Gala Galaction s-a unit cu Vasile Radu şi a tipărit o nouă ediţie. Şi, ca să nu mai îndrăznească cineva să o conteste, a pus-o sub înaltul patronaj al Regelui Carol al II-lea şi a tipărit-o la Editura Fundaţiilor Regale, în anul 1938. Ediţia a purtat numele de *Biblia lui Gala Galaction.* Peste doi ani, ales Patriarh, Nicodim Munteanu editează şi el o Biblie, care-i va purta numele, întrucât îi eliminase de la colaborare şi pe Radu, şi pe Galaction. Însă această ediţie a rămas cunoscută doar în cercul specialiştilor şi nu a putut atinge celebritatea *Bibliei lui Galaction*. Dar lucrurile nu s-au oprit aici. Prin 1940, ebraistul Ion Popescu Mălăeşti a publicat o broşură, *Omnia pro pecunia,* mai degrabă un pamflet, cu critici severe la adresa lucrării lui Galaction. Acesta s-a înfuriat şi, când l-a prins în cancelaria Facultăţii de Teologie, i-a tras un perdaf lui Mălăeşti şi l-a ameninţat că, dacă nu se potoleşte, recurge la bunele oficii ale cenzurii. Bietul Galaction! ar fi exclamat T. Arghezi, când a aflat incidentul, nevenindu-i să creadă că prietenul său de o viaţă era atât de orgolios, încât nu accepta nicio critică." (Sf. Paul Suditu, *Addenda la Biblia lui Galaction, România Mare,* 1 iulie 2011, p. 16)

Părintele Gala Galaction a plecat la Domnul pe 8 martie 1961, la Bucureşti. Să amintim unde dorm în ţară membrii familiei Pişculescu, întru „pământeasca zidire":

• Roşiorii de Vede – „am aici, se destăinuie Părintele, subt grilajul de fier şi subt câţiva stâlpi de piatră [or mai exista, oare?], pe tata, o soră, doi unchi şi o mătuşă".

• Bucureşti, unde scriitorul-preot s-a împământenit la propriu, în Cimitirul Mânăstirii Cernica, alături de iubita sa soţie Zoe şi unde, în două morminte alăturate de ale părinţilor, se află draga sa Nunuţa şi soţul ei, Stănciulescu.

• Valea Călugărească, unde, în vârful dealurilor (la Schiau) care curg spre şosea, parcă paralel, în succesiunea deal-vale (cum scrie Lucian Blaga despre sufletul plin de dor al românului), îşi dorm somnul de veci fiinţa cea mai dragă – aceea care i-a dat viaţă – mama sa, Chiriaca Pişculescu, precum şi fratele său, Dimitrie Pişculescu. Aceste fiinţe au traversat o parte din existenţă sub cerul învăluitor al comunei mele natale, într-un loc simbol al localităţii, conferindu-i onoare şi reputaţie.

În cursul documentării, ani întregi, pentru monografia comunei Valea Călugărească, am discutat cu localnicii mai informaţi, iar regretatul părinte Ioan Vasiliu (1921-1993) mi-a spus că în cimitirul din Schiau, din jurul Bisericii în ruine, sunt înmormântaţi mama şi fratele lui Gala Galaction. Cu greu, după ani, am descoperit care e mormântul lor. Era abandonat, fără cruce, cu bordura spartă, năpădit de vegetaţia spontană crescută din abundenţă. Cu ajutorul fratelui meu, Aurel Tudor Stângă, am pus o cruce înaltă de stejar cu numele celor doi înmormântaţi acolo şi, în 2009, de Ziua Sfintei Cruci, în prezenţa unui grup de oameni, cu părintele Casian în frunte (de la Biserica „Sf. Nicolae" din Chiţorani), a avut loc slujba pentru sfinţirea crucii şi pomenirea morţilor din familia Pişculescu.

Sunt multe aspecte cunoscute legate de realizările, de prestigiul, de ecoul faptelor acestui valoros om de cultură, slujitor al Credinţei noastre Ortodoxe. Pe scurt, mă voi referi la câteva.

De unde vine pseudonimul *Gala Galaction?* Aflat într-un pelerinaj la Mânăstirea Neamţ, studentul Grigore Pişculescu a văzut scris pe un perete numele *Galaction*, cu ecouri în limbile străvechi şi i s-a părut potrivit pentru numele pe care voia să-l poarte ca monah (avea intenţia de a se călugări) şi l-a adoptat ca scriitor. În ceea ce priveşte *Gala,* care creează un ecou cu Galaction, iată ce ne-a spus fiica sa, doamna Elena, în interviul acordat joi, 15 mai 2003: „*Galaction Gala* este o creaţie personală, de fapt este prima parte de la *Galaction* şi tata spunea că, stând în tren şi ascultând ritmul roţilor, a auzit, în loc de ţac-ţac! ţac-ţac-ţac!, Ga-la Ga-lac-tion! I-a plăcut această succesiune care era ca un ecou al aceluiaşi cuvânt, avea muzicalitate şi aşa şi-a adoptat pseudonimul literar." (Cf. Elis Râpeanu, *Gala Galaction şi Valea Călugărească,* Ed. Semne, Bucureşti, p. 111.)

Subliniem, de asemenea, omenia, dragostea de oameni, sprijinul acordat celui în nevoie. La începutul anului 1916, C. Dobrogeanu-Gherea (1855-1920) devine iarăşi ţinta unor atacuri violente din partea politicienilor vremii, unii dintre aceştia cerând chiar să i se retragă concesia restaurantului din gara Ploieşti. În apărarea criticului intervine, printre cei dintâi, Gala Galaction.

De altfel, să nu uităm că părintele Constantin Galeriu, arestat şi dus la Canal, în 1952 (odată cu Mircea Ionescu-Quintus), a fost scăpat, după un an şi ceva, datorită lui Gala Galaction, care i-a scris lui Petru Groza cam aşa: *Dragă Petrică, mă grăbesc.* Adică Galaction era bătrân şi se temea să nu moară până nu-l ştia pe părintele Galeriu liber.

Iată alt exemplu: cel care pleda, după cum am scris, pentru o armonie universală între oameni, între religii, izvorâtă din iubire, l-a apărat, la proces, pe I. Peltz, care era acuzat ca duşman al poporului. Gala Galaction era considerat cel mai mare filosemit din România, aşa încât „în momentul de faţă, în Ierusalim, există o piaţă care poartă numele lui". (Cf. Fiica Tia Peltz, într-unul din interviurile luate de Viorica Ghiţă Teodorescu, transmise la radio la emisiuni precum *Studio deschis* sau *Nostalgie*.) Avea înţelegere, îngăduinţă faţă de oameni, indiferent de etnie, dar neuitând nicio clipă că este român.

Altă trăsătură a preotului-scriitor Gala Galaction era sensibilitatea sa la cântări, la glasul omului. Spunea că, înainte de a vorbi, omul a cântat. În *Jurnalul* său subliniază nu o dată „vocea preţioasă, melodioasă" a părintelui Boris Macovschi (1908-1971) de la Biserica „Sfânta Paraschiva" din Valea Săracă (com. Valea Călugărească), fostul ucenic întru Teologie, care-l acompania la slujbele la care participa şi părintele Galaction, mai ales la cele de înmormântare a mamei şi a fratelui la cimitirul din Schiau. Îi învăţa pe enoriaşi, ca şi Părintele Galeriu, cântece bisericeşti care mergeau (şi merg!) la suflet. Ca şi prof. Dumitru Stăniloaie, considera că „prin cântare cel care cântă trezeşte în sine o relaţie afectuoasă", se creează, ca şi în rugăciune, o punte între om şi Dumnezeu. „Cântarea este modul cel mai propriu de a vorbi despre Dumnezeu şi lui Dumnezeu. /.../ Prin cântare spunem mai mult decât putem exprima prin cuvinte." (Ziarul *Lumina,* miercuri, 27 sept. 2023, p. 11) De aceea îl aprecia foarte mult pe Anton Pann.

Merită subliniat şi darul oratoric al părintelui Galaction; într-un articol de pe internet din august 2013, Tudor Danalache aduce omagiu părinţilor care aveau, de la Dumnezeu, darul cuvântării, amintind de părintele Galeriu şi de părintele Galaction.

Ca şi părintele Galeriu, considera că ştiinţa şi religia se împletesc uneori, se sprijină cu argumente comune, pentru a exprima adevărul. A binecuvântat istoria, trecutul neamului nostru. Chiar când cauţi „în cisterna trecutului ca-ntr-un puţ adânc de ape străvezii" – aduci trăirile în prezent şi le retrăieşti astăzi. *Astăzi* este numele timpului lui Dumnezeu.

Prin aceste rânduri, doresc să aduc un omagiu acestui Mare Om – reprezentant al literaturii, al culturii, al Bisericii noastre Ortodoxe şi al neamului românesc. De la Sfinţia Sa înţelege tot omul adevărul următor: Credinţa a fost forţa morală stabilă a românilor de a-şi păstra neamul.

Semn(al) de carte

Ion Fercu, Marius Manta, *Cuvântul şi carele de foc. O aventură subiectivă în poetica fiinţării,* Editura Eikon, Bucureşti, 2023

Din start, o spunem răspicat: nu ţintim să urcăm în topuri, nu fugim după promovări de niciun fel, îndrăznim să vorbim despre ceea ce iubim şi nu despre ceea ce probabil ar fi trebuit să vorbim. Vrem în primul rând să ne (auto)surprindem cu întrebări şi răspunsuri [întrebări de Marius Manta, răspunsuri de Ion Fercu], să vedem că dialogul acela adevărat socratic încă (ne) mai poate însoţi paşii prin Polisul vremurilor de azi. Mi-am manifestat uneori chiar o curiozitate naivă, lăsând întrebările fără a le şlefui prea mult – mi s-a părut că e mai sincer aşa! Mi s-a răspuns viu, cu bucurie implicită, dar şi extrem de detaliat, cu nuanţări şi trimiteri bibliografice cu vădit caracter exhaustiv!

Mai mult, ţin să precizez că nu am convenit neapărat asupra unor subiecte, chiar dacă e de aşteptat să nu fi ocolit teme majore, precum suferinţa, sensul, libertatea/liberul-arbitru, credinţa, singurătatea, eşecul, lenea, iubirea, copilăria, inocenţa, absurdul, eşecul, dublul, spiritele apropiate sufletului, criticism, critică. Am venit în faţa Cuvântului pentru noi şi pentru bucuria de a aduce în acelaşi loc ştiinţe conexe precum literatura, religia, psihologia, filosofia, antropologia, ştiinţele exacte ş.a.m.d. Am preferat apoi să nu pre-stabilim o anumită arhitectură, încredinţându-ne întru totul şansei şi speranţei că până la urmă se va naşte ceva în afara artificialului. Deşi probabil împănat ici-colo şi cu ceva firimituri don quijoteşti, schimbul de replici şi impresii anunţat se doreşte până la urmă o fotografie credibilă – deşi subiectivă – asupra câtorva realităţii din lumea literaturii şi culturii universale. (Marius Manta în Argument)

Florentin Popescu, *Şcoala de la Târgovişte. Tradiţia şi continuitate. Caietele Simpozionului Naţional. 10 comunicări,* Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2023

Mai ales în deceniile din urmă, mişcările, evenimentele, în fine, marile manifestări culturale n-au fost/nu sunt posibile fără un factor catalizator, fără o personalitate de anvergură, care să pună în valoare acel *spiritus loci* ce dă autenticitate şi frumuseţe oricărei creaţii.

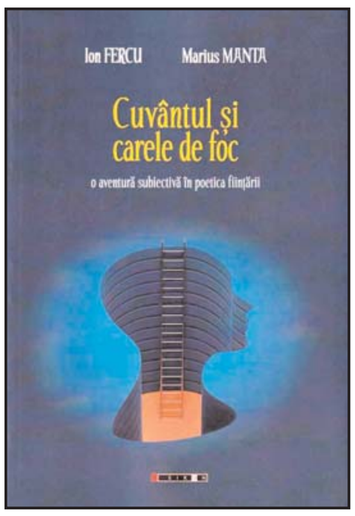
[La Târgovişte,] Acel rol, deloc uşor şi neaflat la îndemâna oricui, a fost asumat de către dl Mihai Stan. (…) Grupul literar coagulat în jurul sus-amintitului scriitor şi cărturar a devenit de mulţi ani un brand cultural naţional. Un brand ale cărui carate au sporit şi prin organizarea Simpozionului Naţional „Şcoala prozatorilor târgovişteni", ajuns în 2023 la cea de a X-a lui ediţie. (…)

Volumul de faţă cuprinde toate cele zece comunicări pe care le-am făcut până în prezent la Simpozion. (Autorul, în Argument)

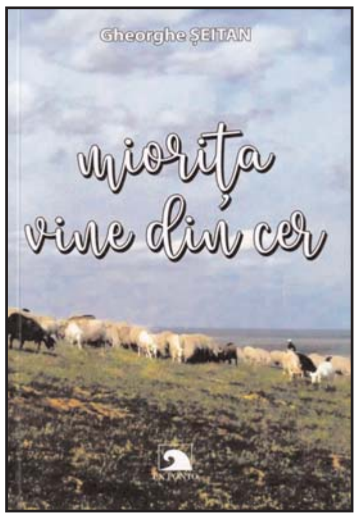
Gheorghe Şeitan, *Mioriţa vine din cer,* Editura Ex Ponto, Constanţa, 2020

Volumul oferă perspective interesante şi căi inedite pentru citirea unor episoade mitice, revizuite în lumina reinterpretărilor ulterioare în cultura modernă şi contemporană, transformând lectura în una stimulantă şi plină de surprize. Se aduce în discuţie rolul pe care îl joacă auditivul în structura textului şi dacă *Mioriţa* este o creaţie revelată de tipul *sruti*, termen folosit când ne referim la textele clasice ale *Vedelor,* destinate castelor superioare. (…)

În *Mioriţa* totul este alegorie, simbol şi metaforă cu o multitudine de înţelesuri. Ciobanul este un erou în mitologia precreştină a strămoşilor noştri, provine de dinainte de Zalmoxis, este Străinul, „însemna în religia geţilor de dinainte de creştinism ultimul nivel de evoluţie al adeptului religios." (Nastasia Savin, în introducerea la carte)

Marcel Roşculeţ, matematică şi poezie

Eufrosina OTLĂCAN

În turnul de fildeş al artei mulţi ar dori să pătrundă
Sau ţarina aspră-a ştiinţei să poată s-o facă fecundă!

Am ales aceste rânduri dintr-o poezie a celui care a pătruns atât în artă, cât şi în ştiinţă, viaţa între punctele ei extreme, cum stă scris în versul următor.

Reluând răscolitul cărţilor din biblioteca de acasă, aflu multe cărţi pe care le-am citit, unele şi recitit, dar mai sunt şi titluri pe care nu le-am luat în seamă până nu demult. Între acestea, găsesc patru cărţi de versuri, publicate între 1992 şi 1995, pe una dintre ele, autograf, corectură şi dedicaţia poetului: *Dar din har divin,/ Stropit cu vin,/ În clipe grele/ Un alin!* Nu eu, ci soţul meu primise în 15 iulie 1996 cele patru cărţi de poezii. Aceste cărţi mă fac ca, din atât de mulţi şi valoroşi profesori-matematicieni ai Politehnicii bucureştene, să mă opresc acum la Marcel Roşculeţ.

Dacă aţi fost student la Politehnică în a doua jumătate a secolului trecut sau aţi condus seminarii de matematică la un institut de învăţământ tehnic din ţară, e foarte posibil să fi cunoscut, ca şi mine, cărţile profesorului Marcel Roşculeţ, *Analiza matematică* sau *Culegeri de probleme*. Constat că aceste cărţi, unele reeditate, sunt şi acum folosite, ofertele anticariatelor fiind o dovadă.

Primul meu ghid privind biografia matematicianului îmi este, ca de obicei, *Istoria matematicii în România*, cartea lui G.Şt. Andonie, de această dată volumul III. Pentru modul în care este păstrat în memoria foştilor săi studenţi, am găsit un frumos articol publicat de *Cercul scriitorilor ingineri* din AGIR, supliment literar al revistei *Univers ingineresc*, iar pentru poetul care a fost Marcel Roşculeţ, stau mărturie cele patru cărţi de versuri despre care aminteam mai sus.

Pasiunea pentru matematică iese învingătoare la mulţi ingineri. Andonie ne exemplifică cu Henri Poincaré, Augustin-Louis Cauchy, Crelle – inginerul care a condus revista de matematică *Journal of Crelle,* în care s-a publicat primul memoriu al lui Abel, istoriograful francez al matematicilor Paul Tannery, inginerul român, fizician, Alexandru Proca.

Este şi cazul lui Marcel Roşculeţ. S-a născut la 10 iunie 1919 în satul Plevna, comuna Lupaşnu, judeţul Călăraşi. După liceul urmat la Călăraşi, susţine aici bacalaureatul în 1938, după care face simultan studii la Facultatea de matematică a Universităţii din Bucureşti şi la Facultatea de construcţii, care pe atunci funcţiona în cadrul Politehnicii din Capitală. În acelaşi an, 1943, obţine ambele diplome. Pentru inginerul constructor Roşculeţ vor urma şase ani grei, 1943-1949, de muncă dură pe şantier. Totuşi, învingând condiţiile grele şi suferinţa fizică, pregăteşte teza de doctorat în matematici, pe care o susţine la Universitatea din Bucureşti în anul 1949, la 30 de ani. Subiectul tezei: *Teoria funcţiilor de o variabilă ipercomplexă în spaţiul cu trei dimensiuni.* Este publicată în *Bul. Ştiinţ. Acad. R.P.R.*, secţia A, t. 1, nr. 6, mai 1949.

Chiar înainte de susţinerea tezei, la 15 decembrie 1948, fusese numit asistent în catedra de analiză matematică, condusă de profesorul Nicolae Ciorănescu, la Institutul Politehnic din Bucureşti. Imediat după obţinerea doctoratului, este înaintat lector, apoi şef de lucrări, iar în noiembrie 1956 ocupă prin concurs postul de conferenţiar la acelaşi Institut. Din februarie 1964 devine profesor titular la catedra de matematici III din Institutul Politehnic din Bucureşti. Aici va fi şeful acestei catedre. A fost şi cercetător principal la sectorul (departamentul) de calcul operaţional din secţia de analiză funcţională şi topologie a Institutului de Matematică al Academiei R.S.R.

În 1967, anul publicării volumului III al *Istoriei matematicii în România,* sunt menţionate 60 de lucrări ale lui Marcel Roşculeţ; între acestea, 51 sunt memorii şi note (aşa numeşte Andonie lucrările originale de cercetare ştiinţifică), în restul lucrărilor intrând cele publicate în *Gazeta matematică* şi cele didactice. Dintre lucrările didactice, numesc aici cărţile care se găsesc semnalate de anticariate pe internet: *Analiză matematică,* vol. I şi II (Editura Didactică şi Pedagogică, 1964, 1966, reeditată în volum unic, 1979, 654 pagini), *Probleme de Analiză matematică pentru admitere în învăţământul superior* (EDP, 1964, 472 pagini), *Ecuaţii diferenţiale aplicative*, coautor Mariana Craiu (Editura Academiei R.S.R., 1979), *Serii trigonometrice şi aplicaţii* (Editura Academiei Române,1991, 286 pagini), *Funcţii monogene pe algebre asociative necomutative,* coautor Paul Cocârlan (Ed. Tehnică, 1997, 180 pagini).

Cinstind memoria matematicianului, în fiecare an are loc Concursul de matematică „Profesor Marcel Roşculeţ” la Universitatea Politehnica din Bucureşti, adresat elevilor (clasele XI şi XII) care doresc o carieră în inginerie.

Fostul student Nicolae Vasile (absolvent din 1978 al Facultăţii de Electrotehnică din Politehnica bucureşteană, doctor inginer în maşini electrice, profesor universitar, prozator şi poet) scrie în articolul publicat în *Cercul scriitorilor ingineri* din AGIR, Anul 6, Nr. 20, 2018: „Marcel Roşculeţ a fost primul profesor universitar pe care l-am cunoscut în viaţa mea! La Facultatea de Electrotehnică, prima facultate a Politehnicii din Bucureşti, în numerotarea care încă se păstrează de pe vremea lui Nicolae Vasilescu-Karpen, primul şi cel mai longeviv rector al acesteia, cursul de analiză matematică, din anul I, semestrul I, era predat de profesorul Roşculeţ, şeful catedrei şi cel mai faimos personaj al matematicienilor politehnişti din acea vreme. S-a nimerit ca orarul să prevadă ca noi, bobocii, speriaţi de renumele acestuia, de care auzisem din folclorul studenţesc, să dăm piept cu magisterul chiar din prima zi. Ne-am convins repede că în spatele imaginii de om dur se afla un suflet mare, înţelegător, care cuprindea tot diapazonul posibil trăirilor omeneşti. Probabil, de aceea era desemnat îndrumătorul anului I, adică un fel de diriginte al bobocilor… Marele profesor avea un mod foarte direct de a se exprima, însoţit de mult umor care cred că i-a adus necazuri în viaţă… Până la sfârşitul a două semestre şi trecerea a două examene, am devenit cei mai buni prieteni şi a rămas un reper al amintirilor noastre din perioada studenţiei. Dar acest profesor a însemnat pentru istorie mult mai mult decât ştiam noi atunci! De la el am înţeles infinitul, în sensul matematic. Nu ştiam atunci că era şi poet!”

Nicolae Vasile aminteşte titlurile cărţilor cu poezii (cele pe care le voi numi şi eu ceva mai departe) şi ilustrează cu versuri ale lui Marcel Roşculeţ. Aleg din articol versurile, semnificative pentru matematician, din poezia *Finitul* (pe care nu o găsesc în ediţiile pe care le am) în care Infinitul se adresează Finitului: *Finitul mă deprimă,/ …/ Tot ce este 1,2,3, îmi suprimă/ Avântul/ Ca o faptă neterminată/ Cuvântul/ Să aibă infinite nuanţe,/ Gândul/ Să pătrundă în cotloane ascunse.*

Poetul Marcel Roşculeţ a fost şi în atenţia unor mari critici ai literaturii române. Chiar pe ultima copertă a cărţii sale *Cloşca cu puii de aur,* Şerban Cioculescu scrie: „Trei dintre cele douăzeci de cânturi din vastul poem *Dacia Felix,* şi anume: V. *Bunicul*, XIV, *Ars longa, vita brevis*… şi XVI, *Ştefan cel Mare,* atestă o concepţie epică foarte îndrăzneaţă, slujită de perfecţia parnasiană a terţinelor, cu un lexic bogat şi neaoş, neîncadrându-se în nici unul din curentele literare contemporane, aşadar de o indiscutabilă originalitate. Rarele neologisme sunt ale unui intelectual care nu se mulţumeşte să descrie şi să povestească, ci reflectă asupra epocii şi a oamenilor. O concepţie unitară, presupunem, stăpâneşte vastitatea «aventurii» epice.” Autograful lui Cioculescu, datat 18.VII.1987, denotă faptul că aprecierea fusese scrisă pe volumul care urma a se publica în Chile, în 1988. Precizarea privind apariţia cărţii în Chile apare pe coperta interioară a cărţii *Ars longa, vita brevis. Dacia Felix, Pasărea Phenix,* Editura Excelsior, 1993, unde, pe ultima copertă, este reluată aprecierea lui Şerban Cioculescu.

Nicolae Vasile ne spune, în articolul citat, că versurile s-au bucurat şi de aprecierea lui Alexandru Piru; din păcate, prin editare-reeditare, această notă s-a pierdut de pe volumul publicat în 1993.

Reţinem şi încheierea lui Nicolae Vasile: „Aveam să aflu, mult mai târziu, că meseria lui Marcel Roşculeţ era şi eternitatea!”

Seară de seară, am citit cu încântare toate poeziile din cele patru cărţi. În ordinea editării lor, acestea au fost: [1] *Cloşca cu puii de aur* (Editura Ramina, Bucureşti, 1992), [2] *Ars longa – Vita brevis, Dacia Felix, Pasărea Phenix* (Editura Excelsior, Bucureşti, 1993), [3] *Cogito* (Editura Ramida, Bucureşti, 1994), [4] *Et in Arcadia Ego* (lucrare apărută în regia autorului, tehnoredactare, tipar şi legătorie la Gerom-Design S.R.L., Bucureşti, 1995). Versurile poetului-matematician, deplin armonioase, subîntind o largă paletă cu descrieri, fapte istorice, sentimente. Vom găsi atinse diverse domenii de viaţă: de la istorie, filosofie, mitologie şi ştiinţă la dragoste, copilărie, viaţa la ţară… cu largă întindere fiind poemele dedicate istoriei românilor, dar şi matematicii şi istoriei matematicii. Marcel Roşculeţ îşi va numerota poeziile cu teme istorice de pe toate cele patru cărţi cu cifre romane, numindu-le Cânturi.

Din istoria antică, l-a îndrăgit pe Cezar ([2], pp. 15-50, Cânturile XI, XII, XIII). Preiau câteva versuri: *Spre tine Caesar, gândul mi-l îndrept,/ Eu, trubadur al vremurilor mele,/ Ce printr-un zig-zag ricoş, dar înţelept,/ M-a dus spre timpuri de demult, rebele!*

Aflăm în cărţile de versuri ale lui Marcel Roşculeţ Cânturi, dedicate Ţării şi unor destoinici voievozi ai românilor: Mihai Viteazul ([1], Cântul II, pp.18-36), Vlad Ţepeş ([1], pp.83-111, Cânturile VI, VII, VIII), Ştefan cel Mare ([2], Cânturile XVI, XVII, XVIII, pp. 72-111).

Ştefan cel Mare, din care voi şi reda aici câteva versuri ale poemului, asemeni unui film de lung metraj, trecând prin istoria zbuciumată a Moldovei, ne aminteşte de Dragoş, Bogdan, Alexandru, Vlad Ţepeş, Iancu, Mihai, Cantemir, cu războaiele, duşmanii, aliaţii ei… *O, Ştefan, timpul te-a numit „cel Mare”,/ Dar începutul a fost trist şi greu!…/ De Teoctist eşti uns la Dreptate,/ Domn al Moldovei; binecuvântare/ Ce consfinţea şi-un drept şi-o luptă,/… Ţara şi tu Ştefan, recunoştinţă/ Părintelui ceresc de ajutor,/ Prin post şi rugăciuni L-aţi prea slăvit,/ Şi cu nădejdi de bine-n viitor! …*

Primul Cânt este *Dacia Felix* ([1]). Transcriu o strofă, imaginând frumuseţea ţării dacilor, care precedă cucerirea romană: *Pacea scumpă, sfânta pace, odihneşte peste ţară,/ În acest oblăduit şi bogat sfârşit de vară,/ Codrii cântă-n frunză dorul, în lumina ce se stinge,/ Mierea-n plinele ştiubele peste margini se prelinge,…* Pătrund apoi legiunile romane, dar: *Decebal. Stăpânul Ţării, e-ndrăzneţ, dar şi şiret,/ Nu-i uşor de prins în plasă acest blestemat de get.* Urmează, în versuri dramatice, cucerirea Daciei, dar şi un orizont optimist pentru viitorul Ţării: *Peste vremi un Burebista va ţâşni iar dintre noi,/ Ne va ridica mândria pângărită de noroi,/ Vom fi iar stăpânii liberi peste vetrele străbune,/ Viaţa va avea din nou luminoase zile bune!*

→

Ştiinţa, parte a culturii

Parcurs şi perspective
în tehnologia informaţiei şi comunicării

Viorel GAFTEA

În evoluţia sa, fiinţa umană a avut printre principalele visuri pe cele de a zbura, de a călători şi străbate lumea, dar comunicarea a fost o necesitate. Comunicarea a fost în esenţă fenomenul şi modalitatea care a diferenţiat umanitatea de restul vieţuitoarelor, i-a permis fiinţei umane să se dezvolte intelectual, să se organizeze social şi familial şi să evolueze. Fazele intermediare şi evolutive ale modalităţilor de a comunica au însemnat un drum lung, atât în ceea ce priveşte comunicarea orală, verbală, cât şi cea scrisă, începând cu etapele intermediare pe suporturi materiale sau dispozitive vizuale până la apariţia soluţiilor cu aparate electrice (morse, radio) şi electronice.

Drumul parcurs de la apariţia formelor incipiente de scris, din care amintim inclusiv cele descoperite pe vasele de la Cucuteni, dar menţionând scrierile mai coerente sumeriene, cuneiforme sau hieroglife, au darul să conştientizeze asupra lungului drum al civilizaţiei umane până la stadiul de astăzi, să înţelegem varietatea soluţiilor inventate şi folosite de omenire şi să ne gândim la posibile noi modalităţi de comunicare, de transmitere a informaţiei şi, de ce nu, a gândurilor, culturii şi cunoaşterii.

Astfel ne apropiem de revoluţiile ştiinţifice, industriale, care au culminat în zilele noastre cu tehnologiile informaţiei şi comunicaţiilor (TIC) moderne. Este clar că întâi a apărut comunicarea şi necesitatea de a crea sistemele de comunicaţie adaptate nevoilor, valului de informaţie tot mai complex şi bogat.

Dar sâmburii tehnologiei informaţiei şi comunicaţiilor au fost constituiţi tocmai din elementele scrisului sub cele mai diferite forme, de la inscripţii în piatră la papirus şi hârtie, până la înregistrarea şi transmiterea sub formă electronică. Implicit, de la comunicarea brută, materială, prin multiplicarea suportului fizic amintit sau transmiterea vizuală prin telegraf optic sau ulterior voce, s-au făcut paşi rapizi. Vocea a fost şi înregistrată pe diverse suporturi materiale cum ar fi disc, casetă, benzi magnetice, dar s-a trecut, relativ recent la scară istorică, pe suporturi informatice realizate din memorii electronice sau compact disc, utilizând ca urmare tehnologiile informaţiei. Au fost inventate diferite şi tot mai eficiente metode electronice, mai rapide, mai performante din punct de vedere al volumelor de informaţii stocate.

Paşii tehnologiei şi cei filosofici de abordare ai ştiinţei actuale, inclusiv TIC, au fost marcaţi şi menţionaţi în discursurile de recepţie susţinute la Academia Română de către acad. Dorel Banabic, *Evoluţia tehnicii şi tehnologiilor de la prima la a patra revoluţie industrială şi impactul lor social,* apoi de acad. Viorel Bădescu, *Trilema civilizaţiei tehnologice: între tradiţie, conservaţionism şi revoluţie,* până în situaţia de azi, în care Inteligenţa Artificială devine din instrument software, un factor de decizie sau cel puţin consultant.

Nu vom intra în abordarea tehnică a mijloacelor cu care TIC lucrează, problematica făcând subiectul unei abordări de specialitate, ci vom analiza puţin fondul problemei puse în discuţie, încercând să explicăm, să enumerăm bazele şi tainele domeniului respectiv.

Trecând peste nivelul de carte, bibliotecă, înregistrare voce, video pe suporturi specifice, automat ajungem la problema privind prelucrarea acestor informaţii într-un mediu digital, care înseamnă transformarea informaţiei în format digital, care codifică în stări de 0-zero şi 1-unu înşiruiri şi secvenţe de un alt tip de informaţie, care poate fi text, imagine sau voce. Tehnologia informaţiei este cea care operează cu informaţia digitală, ajută la stocarea ei şi în final comunicaţiile electronice (sub formă analogică sau digitale în formă modernă) întregesc procesul TIC.

Evoluţia cunoaşterii, digitalizarea, dezvoltarea societăţii, ştiinţei, serviciilor, au condus la generarea unui volum şi flux de informaţii neimaginat în ultima sută de ani. Ca atare, cerinţele de comunicaţie au împins cercetarea la crearea unor sisteme care deşi au pe fond bazele fizice şi teoretice ale undelor radio sau semnalelor luminoase în cazul fibrelor optice, au ridicat performanţele la un nivel exponenţial.

Am putea să exemplificăm performanţele TIC pe planul performanţelor agregate, aceasta însemnând cu precădere serviciile Internet, de geolocalizare, bibliotecile digitale, comunicaţiile complexe din serviciile publice, multimedia, reţelele sociale, culminând cu motoarele de căutare a informaţiei şi utilizarea acestora în aplicaţii de inteligenţă artificială.

Pe partea de tehnologie informatică trebuie menţionat saltul cantitativ şi calitativ al informaţiei create, stocate, manipulate şi utilizate în format digital. Tehnologiile au parcurs paşi de neimaginat. Pe partea de comunicaţii trebuie menţionat saltul uriaş în viteză, volumul de informaţii vehiculat. Tehnologiile au suferit transformări şi adaptări, creştere în performanţă cu numeroase ordine de mărime. Trecând la TIC în tehnologiile cuantice, în comunicaţii, amintim de sistemele de comunicare voce, imagine, tehnologiile mobile 3, 4, sau 5G şi mai mult, dar trebuie să înlăturăm „frica" de aceste tehnologii. Nu intrăm în istoria şi evoluţia detaliată a ceea ce ţine de TIC fiindcă sunt domenii a căror dezvoltare exponenţială ar necesita multe pagini de descriere.

În tehnologia informaţiei, de la apariţia calculatoarelor cu tuburi electronice, apoi cele microprogramate, urmate de cele cu microprocesoare, creşterea puterii de calcul prin lărgirea „BUS"-ului de date şi mărimea cuvintelor de programare de la 4/8/16 sau 64 biţi (inclusiv la cele construite în România, indiferent de tip) sau viteza procesoarelor la nivel de număr de megahertzi, toate acestea au dus la performanţe neanticipate acum 50 ani. În acest domeniu, avem o revoluţie adevărată şi în domeniul stocării informaţiei, de la suporturile fizice simple, floppy-disc, bandă magnetică, casetă magnetică, compact disc-CD, până la memorii digitale cu capacităţi de gigabiţi sau terrabiţi pe structuri de 2-3 nanometri.

Tehnologia informaţiei şi contribuţia ei în diverse domenii ca medicină, telemedicină, servicii complexe de orientare şi geo-poziţionare pe glob, servicii globale financiare, bancare, rezervare în transport, comerţ, turism, au avut darul să generalizeze atât cunoaşterea, cât şi utilizarea acestora. Rolul TIC în educaţie, cultură şi ştiinţă însă rămâne cel mai semnificativ. TIC ca definiţie şi concepte luate distinct sau în unitatea lor funcţională, capătă un rol determinant în prezent. Rolul apare şi în susţinerea independenţei şi identităţii culturale, este susţinut în prezent prin sistemele şi serviciile digitale de internet, televiziune, radio, multimedia. Acestea completează şi definesc în final viaţa noastră, care devine subordonată tehnologic. Suntem obligaţi însă să luăm în considerare şi aşa-zisul „gunoi informatic", precum şi „zgomotul parazit" în TIC.

TIC uneşte lumi şi civilizaţii urbane, rurale, globale, religioase chiar, având astăzi rolul unui catalizator al societăţii, dar constituind prin anumite comportamente şi riscuri la adresa ei.

Trecerea de la formele de fond ale tehnologiilor informaţiei şi comunicaţiilor spre noile concepte „Open Data, Big Data, Cloud, Big Space", încorporate în noile medii Internet, Online, IoT – *Internet of Things,* a fost rapidă, a survenit pe nesimţite şi a schimbat paradigma informaţiei şi a gestiunii ei. Este adevărat că au început să se conştientizeze nu numai formele de risc, dar să apară stringentă nevoia găsirii soluţiilor de protecţie, de rezilienţă, de „backup", de „data restore" şi de luptă împotriva acţiunilor de astă dată voluntare încadrate în „hacking", fraudă şi criminalitate cibernetică. Riscurile din TIC sunt completate de cele aferente serviciilor electronice, informatizate, asupra identităţii electronice, portofelului electronic, cardurilor bancare şi alte aplicaţii din domeniul financiar-economic, transport aerian, naval sau pe uscat, pentru persoane sau mărfuri. Trebuie să fim precauţi, dar nu speriaţi în faţa tehnologiei.

„Cloud"-ul, superba implementare a TIC, migrează către „cloud of clouds", concept menţionat recent cu ocazia aniversării a 30 de ani de la implementarea Internet în România.

Inteligenţa artificială (AI) vine să completeze la un nivel conceptual net superior operarea cu volume de date, informaţii, să le gestioneze într-un cadru organizat şi coerent. Este adevărat că *imaginaţia, creaţia şi controlul* rămân încă apanajul creierului uman, dar urmează să fie transferate atât modulelor cibernetice, subprogramelor specifice, cât şi către AI.

Fizica cuantică şi performanţele înregistrate în AI deschid căi pentru noi performanţe, pe lângă facilităţile de „manipulare", înţelegând prin aceasta partea pozitivă de servicii, operaţii de analiză, corelare şi raportare inteligentă, a volumelor de date cu care se operează în prezent.

Lanţul valoric generat de TIC se extinde vertiginos, acaparând împreună cu nano-tehnologiile din biologie, medicină şi electronică, toate domeniile din viaţa noastră.

Tot Cânturi sunt numite versurile de sub titlul *Mundum Regunt Numeri* (*Numerele guvernează lumea*), unde cuvântul de referinţă este *Mathema.* În prima carte avem Cânturile IV, VI şi IX, apoi în a doua carte, Cântul XV. Aleg dintre multele, frumoasele, semnificativele versuri; *Mathema tu, nepoată a lui Zeus/ Şi fiică a astralei Urania,/ Lăsând printre stihii bătrânul deus,/ Pe Terra ţi-ai întins împărăţia/ Şi demnă-n fruntea ei te-ai instalat.... Mathema zee, să mă-nalţ din tina/ Umană, ajută-mă cu forţa ta,/ Întinde-mi mâna, raza mea divină/ Şi viaţa mea agaţ-o de o stea!* ([1], pp. 69, 81). În cartea a doua este sugerat drumul autorului, inginer şi matematician, către *Mathema*, cu îndepărtarea sa de *Tekhnia: Din vorba voastră am cules nectarul,/ Şi-o fac şi-acum, aproape de apus;/ Cu Tekhnia mi-am început amarul,/ Mathema m-a-mbiat cu un surâs,... Mathema, a înţelepciunii muză,/ Frânează a lui Tekhnia pornire,/ De-a-mpinge omenirea în dezastru/ Sau dirijează-i poftele-asasine,/ Departe-n galaxie, la vreun astru/ Uscat, uitat şi fără viaţă-n vine!* ([2], pp. 71, 72) În acelaşi ciclu, referirile la istoria matematicii ne amintesc de mari creatori: Gauss, Riemann, Sofia Kovalevskaia, Emmy Noether.

Apropiindu-mă de încheiere, mai trec o strofă pe care o adresează *Mathemei: În greaua trudă singur iar rămân,/ Mă plec, cât am fost fără minte,/ Şi pun pe lutul care l-ai călcat,/ Pământul ţării, un sărut fierbinte!*

Matematicianul poet s-a stins din viaţă la 5 decembrie 2008 şi odihneşte în pământul Daciei sale iubite.

Cred că ar fi un gest frumos ca un editor să publice un volum intitulat *Poezii de Marcel Roşculeţ.*

Valorizarea hermeneutică a culturii româneşti vechi

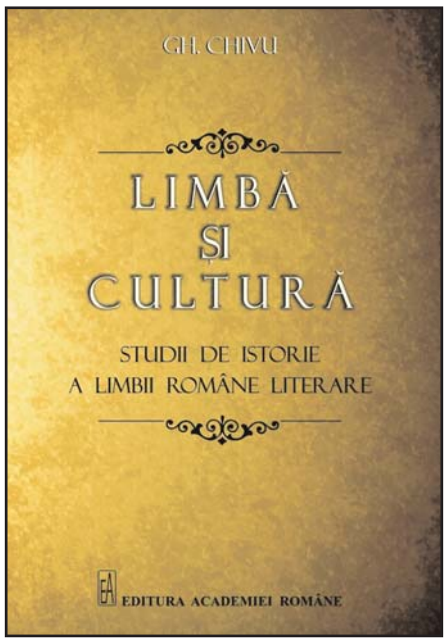
Florian COPCEA

În contextul teoretizărilor imanentiste ale fenomenelor lingvistico-diglosice produse de-a lungul istoriei în structura limbii române, lucrarea filologului Gh. Chivu – *Limbă şi cultură. Studii de istorie a limbii române literare* (Editura Academiei Române, 2019) exercită, prin gradul sporit de sintetizare hermeneutică, un impact reformator imediat asupra devenirii germinative a „scrisului românesc modern". Abordarea cognitivă a „unor aspecte dintre cele mai diverse ale limbii române literare, înţeleasă ca proces", constituie una din priorităţile cercetării, în principal, a vechilor texte bisericeşti, astfel încât să fie definitiv identificate/ elucidate mutaţiile survenite succesiv în „evoluţia culturii" ca urmare a apariţiei conjuncturale a diversificării şi îmbogăţirii limbajului, esenţa acestuia fiind văzută de Eugeniu Coşeriu drept o „activitate liberă şi creatoare". Tocmai de aceea, în prima parte a exegezei sale, cunoscutul filolog, axându-şi analiza pe impactul pozitiv al limbajului bisericesc asupra românei literare moderne, scoate în evidenţă „semnul vizibil al originii limbii noastre şi caracterul european al culturii". Pronunţându-se categoric în legătură cu „vechile noastre scrieri bisericeşti" de la sfârşitul veacului al XV-lea, când este datată *Psaltirea Hurmuzaki,* şi până la sfârşitul secolului al XIX-lea, când se renunţă la alfabetul chirilic în tipografiile bisericeşti, autorul se alătură paleografilor care au emis ipoteza, examinând cu atenţie filigranul hârtiei, că „primul manuscris religios românesc cunoscut scris cu litere chirilice" este anterior *Scrisorii lui Neacşu* de la Câmpulung (1521). În virtutea circumstanţelor lingvistice în care au apărut primele texte vechi bisericeşti, se poate deduce că acestea din urmă au influenţat considerabil normele de comunicare laică. „Varianta laică a limbii noastre naţionale", postulează cercetătorul, se regăseşte din abundenţă în „unele scrieri de cult contemporane" în care scrisul bisericesc este individualizat „prin numeroase particularităţi de tip arhaic". Faptul că, în pofida revizuirilor ortografice, sintactice şi stilistice operate în procesul de tipărire a cărţilor bisericeşti, scrierea chirilică s-a menţinut în cultura română timp de aproape patru secole, indică abandonarea „hainei slavone" în scrisul bisericesc.

Interpretările detaliate ale unor aspecte filologice identificate în textul ultimei versiuni româneşti a *Bibliei* (1968), se pare insuficient argumentate de hagiografii Gala Galaction şi Dumitru Radu, deşi pot aduce în discuţie unele diferenţe şi interferenţe lexicale faţă de *Vechiul* şi *Noul Testament,* conservă o „serie de trăsături ortografice, morfologice, sintactice şi lexicale", concluzia la care ajunge Gh. Chivu fiind aceea că în cuprinsul textului biblic s-au utilizat cuvinte apartenente slavonei sau din neogreacă „dispărute din uzul literar actual". Constatarea autorului cărţii *Limbă şi cultură. Studii de istorie a limbii române literare* este convingătoare: „În versiunea modernă a Bibliei (…) este deci aplicată o normă ortografică specială şi pot fi consemnate numeroase particularităţi morfologice, sintactice şi lexicale necunoscute uzului literar contemporan, ce pot fi încadrate aproape fără excepţie în categoria arhaismelor".

Ascensiunea limbii române literare, studiată de autor din perspectivă diacronică, nu ar fi putut fi posibilă dacă nu ar fi fost introdus scrisul românesc atât în tipăriturile religioase, cât şi în literatura laică. Un prim text românesc imprimat cu litere latine asupra căruia Gh. Chivu îşi direcţionează cercetările este *Psaltirea* lui Pavel Tordaşi, a cărei apariţie, se presupune, ar fi între anii 1571 şi 1575. Importanţa acesteia constă în faptul că textul imprimat cu litere latine este realizat „în manieră ortografică maghiară", adică prin utilizarea „cu frecvenţă şi distribuţie adesea diferite a unor grafeme specifice, precum *c, cz* sau *tz* pentru a nota africata *ţ* (*enceleg, gurice; lacz, viczel; despertziture*), *cs* pentru *č* (*cser, decsi*) sau *s* pentru *ş* (*akmusu*) şi *j* (*grise*)".

Investigaţiile lui Gh. Chivu ne relevă că impunerea limbii române ca limbă de cult şi deopotrivă ca limbă de cultură s-a produs simultan cu „încetarea activităţii tipografiei coresiene, respectiv, tipărirea la Bucureşti a primei *Biblii* româneşti (1688)", de aici concluzia că impunerea românei se datorează râvnei mitropolitului Varlaam şi a lui Dosoftei de a modifica litera textului sacru şi de a-l recepta „nu doar ca un monument de limbă, primul de această amploare şi valoare din istoria culturii noastre scrise". În paralel, la Bălgrad, în acelaşi „veac de aur al culturii româneşti", cărturarul-mitropolit al Ardealului „făcea eforturi similare ierarhilor moldoveni, încercând să introducă în cartea bisericească românească modelul (nu numai editorial) occidental". În această nouă etapă din evoluţia scrisului bisericesc românesc, începută prin opera tipografică şi de misiune a lui Antim Ivireanul şi încheiată odată cu realizarea celebrei *Biblii de la Blaj* – certifică autorul – „s-au creat premisele pentru noua încercare, generalizată în toate planurile vieţii noastre culturale (deopotrivă religioase şi laice, în cartea tipărită şi în cea difuzată prin copiere manuscrisă), de unificare a limbii noastre literare, încercare desfăşurată acum de intelectualii iluminişti, influenţaţi, în Ţara Românească şi în Moldova, de ideile venite din spaţiul grecesc, iar în Transilvania şi în Banat, de mişcarea iluministă occidentală".

Rezultatele informaţionale obţinute în urma cercetărilor înserate în partea a doua a lucrării îi oferă lui Gh. Chivu posibilitatea să constate prezenţa în vocabularul românesc cultivat „în scrieri anterioare anului 1780" a unor „cuvinte latino-romanice". Sunt puse în prim-plan împrumuturile de „termeni proveniţi din latina medievală, din italiană sau din franceză". Urmare a pătrunderii în limba română a unităţilor lexicale „cu etimologie multiplă", sporesc scrierile laice, termenii neologici fiind astfel adaptaţi „fonetic şi morfologic", contribuind la evoluţia şi înnoirea incontestabilă a limbii române, modernizarea structurilor – constată filologul – „după modelul originalelor, alese din ce în ce mai frecvent din spaţiul cultural vest-european, şi mai ales o modernizare a vocabularului". Cercetătorul aprofundează ideea că „*Psaltirile* în proză şi în versuri, *Vieţile sfinţilor, Liturghierul* şi *Molitvelnicul*" ş.a., ale lui Dosoftei, atestă, printre altele, „crearea unor cuvinte cerute de raţiuni stilistice, în cadrul cărora nevoii de variaţie formală a redactării i s-au alăturat, nu doar în *Psaltirea în versuri,* certe necesităţi prozodice". Consideraţiile auctoriale cu privire la câmpurile lexical-semantice influenţate de neologismele latino-romanice sunt în măsură să ilustreze inevitabilele contacte culturale „ale spaţiului românesc cu lumea occidentală", a căror finalitate s-a concretizat în apariţia unor lucrări lexicografice fundamentale.

O atenţie deosebită este acordată de Gh. Chivu, în incursiunea sa hermeneutică printre factorii care au generat înnoirea lexicului literar, glosarului de neologisme alcătuit de Gh. Asachi. Cercetarea, axată pe analiza unor cuvinte extrase din vocabularul pe care acesta îl alcătuieşte şi îl încorporează în *Istoria imperiii rosiene* (1833), în *Poezii a lui aga Gh. Asachi* (1836), *Elemente de matematică* (1837) şi *Fabule versuite de Gh. Asachi* (1844), demonstrează „nivelul atins în ansamblu de scrisul literar românesc începând din deceniul al patrulea al secolului al XIX-lea". În consecinţă, includerea în limba română a „împrumuturilor neologice puţin sau deloc cunoscute" confirmă că „vocabularul literar, deja distinct atunci în scrierile laice de cel specific textelor religioase, împrumuturilor neologice de dată recentă, numeroase, bine adaptate formal şi semantic, li se alătură constant cuvinte uzuale, deopotrivă populare sau (mai rar) regionale, şi chiar lexeme cândva literare, de regulă moştenite din latină, reactualizate pentru caracterul lor *clasic.* Introducerea acestor tipuri de cuvinte în lexicul literar modern este rezultatul unei acţiuni deliberate a intelectualilor vremii pentru care devenise o datorie şi nevoie de a ne înavuţi limba, cum nota Gh. Asachi, «prin toate mijloacile, introducând cuvintele clasice ce s-au păstrat în gura poporului român, re-înnoind acele ce se descopăr prin cărţi şi documente vechi şi adaptând acele care se cer spre lămurirea ideilor nouă pentru români»".

În viziunea lui Gh. Chivu, particularităţile normei literare, întâlnite în multiplele sale ipostaze, sunt reliefate în rezultatul cercetărilor filologice al căror obiect este *Codex Sturdzanus*, în corpusul căruia identifică „două straturi lingvistice", unul aparţinând, admite, copiştilor, celălalt autorului propriu-zis. Devine plauzibilă constatarea că „Patru dintre aceştia (popa Grigorie şi trei *colaboratori* ai săi anonimi) erau, după cum indică elementele lingvistice şi filologice multiple, măhăceni sau locuitori ai unor sate din apropierea Măhaciului. Ceilalţi vorbeau, în schimb, un grai localizabil în nordul Hunedoarei." Importantă este observaţia, subliniem, extrem de corectă, că toţi „copiştii *Codicelui Sturdzan,* asemenea tuturor slujitorilor vechiului scris românesc, modificau textele pe care le reproduceau cu scopul de a le subordona propriului sistem lingvistic". În aceste condiţii, accentuează lexicograful, „abaterile de la norma copistului sunt datorate exclusiv neatenţiei transcriptorului". În sprijinul celor afirmate sunt aduse o serie de argumente.

Ne vom opri doar asupra câtorva: **1.** „Graiul din zona Măhaciului, localitate situată în nordul Transilvaniei, era caracterizat prin închiderea lui *e* aton medial la *i* (*chima* f. 90v/9, *ficiorii* f. 97v/8, *oaminii* f. 91r/2-3, *şidzându* f. 80v/18, absenţa epentezei semivocalei *į* (în *câne* f. 96r/5, *mânre* f. 119v/14-15, *pânre*(*a*) f. 119v/8, 15-16), rotacizarea lui *n* latin intervocalic (*se adura* f. 78v/7, *creştiri* f. 76r/6-7, *lura* f. 5r/1, *vecirilor* f. 120v/6), păstrarea africatelor *dz* (*audzi* f. 80r/3-4, *dzise* f. 110r/2, *vădzutelea* f. 117r/12-13) şi *ğ* (*agiute* f. 4v/9, *giudeţu*(*l*) f. 109r/16), pluralul *mâru* (f. 3r/8, 117r/17) şi caracterul invariabil al articolului posesiv genitival (*a* masc. sg., f. 95v/8)";

2. Cercetătorul stabileşte că în zona în care au fost transcrise (nordul Hunedoarei) unele cuvinte aflate în originalul *Omiliei la Paşti – Fraţi dragi*, „era în uz tot un grai de tip nordic", vocalismul acestuia constând în „transformarea lui *ă* în *a* (în *să praznuiască* f. 64r/4-5), conservarea vocalei centrale (în *nărod* f. 18v/11-12, *năroade* f. 23v/8), închiderea la *i* a lui *e* aton medial (*despuitorului* f. 17r/5-6, *ominescu* f. 31r/5-6) sau final (*laturi*, sg., f. 40v/4, *rugăciuni,* sg., f. 37v/15), absenţa epentezei lui *į* (în *cânilor* f. 21r/10), asimilarea vocalică din *curundu* (f. 52r/13-14) şi transformarea diftongului *ea* final accentuat în *ę* (*ave* f. 59v/3, *dzăce* f.22v/3, *n-ară pute* f. 23v/1)";

→

Cărţi şi autori

3. **Autorul este de părere** că în transcrierea originalelor *Codicelui Sturdzan* copiştii măhăceni sau nord-hunedoreni au utilizat „o serie de trăsături ale graiului muntenesc”, cum ar fi, de exemplu, în sfera vocalismului: „asimilarea lui *ă* la *i* (în *ridică* f. 32v/2, *să ridice* f. 18r/11-12), prezenţa lui *i* epentetic (în *câine* f. 55r/11, *mâini*(*le*) f. 32r/14-32v/1, 47r/7, *pâine* f. 53v/13), transformarea lui *u* în *î* (*frâmseaţă* f. 80v/19-20, *porânca* f. 16v/8) sau *o* (*preotul* f. 49v/11) şi reducerea diftongului *ju* la *i* (în *mencinoşilor* f. 49r/13-14).”

Un accent deosebit este pus de hermeneut pe modificările sesizate de Ion Gheţie în textul *Psaltirii slavo-române* (1589) atribuită lui Şerban Coresi. Potrivit filologului menţionat, faţă de ediţia din 1577 a tipăriturii respective, scoasă de diaconul Coresi, au fost depistaţi un număr de 222 de termeni noi, care aveau, la sfârşitul secolului al XVI-lea – subliniază Gh. Chivu – o circulaţie restrânsă sau (fiind plurisemantici) creau dificultăţi de înţelegere corectă a semnificaţiei unor contexte. După părerea sa, „dincolo de nevoia de actualizare a limbii psalmilor, revizorul textului tipărit în 1589 a optat pentru unele lexeme sugerate de versiunea slavonă corespunzătoare, unele dintre aceste slavonisme fiind înregistrate anterior în texte ilustrative pentru variantele nordice, mai conservatoare, ale limbii române literare vechi”. Pentru a susţine evoluţia normelor limbii literare a epocii, Gh. Chivu face metodic anatomia formelor etimologice a construcţiilor fonetice, în scopul evident de a confirma prestigiul dobândit „de scrisul literar la sfârşitul secolului al XVI-lea, când tipărituri precum *Cazania a II-a* coresiană sau *Palia de la Orăştie* probaseră progresele deosebite înregistrate, în doar o jumătate de secol, de limba română de cultură”. De o analiză la obiect se bucură predicile mitropolitului Antim Ivireanu – *Didahiile*, a cărui intuiţie lingvistică este recunoscută. Autorul *Liturghierului* (imprimat în 1680) a avut un rol decisiv, se pronunţă Gh. Chivu, în procesul de unificare a limbii române literare vechi. *Liturghierul* lui Antim a devenit, învederează cercetătorul, sursă şi model pentru tipăriturile folosite „nu doar în biserici munteneşti (...), ci şi în lăcaşuri de cult din celelalte provincii româneşti”. În favoarea adevărului exprimat pledează şi aserţiunile bazate pe câteva fragmente din *Liturghierul* apărut la Iaşi în 1759 în care au fost transcrise pasaje din tipăritura lui Antim. Considerăm că argumentul pe care este construită demonstraţia lui Gh. Chivu, anume că diferenţele ţin „doar de utilizarea unor termeni slavoni, respectiv de înlocuirea lor prin corespondentul românesc, oscilaţie firească într-o epocă în care se încerca stabilizarea terminologiei noastre religioase”, este destul de concludent

în sprijinul remarcii general valabile că lucrarea citată a pus „bazele limbajului liturgic actual” şi a atestat norma unică supradialectală în scrisul vechi românesc.

Revenind la elementele individualizatoare pentru evoluţia scrisului literar românesc, autorul exegezei *Limbă şi cultură. Studii de istorie a limbii române literare* aduce în prim-planul discuţiei şi alţi întemeietori ai vocabularului nostru literar (Dosoftei, Dimitrie Cantemir, cărturarii Şcolii Ardelene, Ion Heliade Rădulescu ş.a.). Un rol esenţial în dezvoltarea funcţiei comunicative a limbii noastre de cultură l-a avut, scoate în evidenţă autorul, *Dicţionarul limbei române* conceput de August Treboniu Laurian şi Ioan C. Massim în colaborare cu un colectiv de filologi puţin cunoscuţi şi a unor distinşi latinişti, între aceştia din urmă figurând şi George Bariţ. Pe lângă substanţa informaţională a vocabularului „curat romanic” al „primului nostru dicţionar academic” se remarcă „norma lexicală ideală, alături de cuvinte din fondul principal lexical, uzuale în limba română pe parcursul întregii sale istorii”. Aşadar, investigaţiile etimologice întreprinse de Gh. Chivu asupra variantelor fonetice şi derivative a „toate cuvintele, toate formele şi construcţiunile de cuvinte curat romanice, nu numai cât se află scrise în verce epocă a limbei, ci şi câte se pot culege din viul graiu al poporului, destul numai că acele cuvinte şi combinaţiuni de cuvinte să fie corecte şi conforme cu geniul limbei”, accentuează actul referinţei şi repune în circulaţie o serie de lexeme care de-a lungul timpului şi-au dovedit modernitatea şi nu au fost în pericol de a ieşi din uz.

Ultima parte a cărţii lui Gh. Chivu, slujitor incontestabil al adevărului ştiinţific, cuprinde studii de rezonanţă lexicologică în care este pus în evidenţă potenţialul comunicativ şi expresiv al stilului limbii române vechi din perioada 1640-1780. După examinarea cercetărilor în domeniu, întreprinse de înaintaşi, teoreticianul se lansează, prin prisma teoriilor lingvistice şi lexicografice aplicative, intens inovatoare, în verdicte care îşi certifică valabilitatea. Ni se oferă astfel privilegiul de a avea la dispoziţie scrieri consacrate domeniilor ştiinţei şi culturii. În această ordine de idei, este un fapt general acceptat că „textele lingvistice”, un adevărat tezaur al literaturii române, au contribuit, cum era şi firesc, la conservarea fiinţei limbii române.

De pildă, autorul demonstrează cu lux de probe că lucrările „savantului de expresie latinească” Dimitrie Cantemir (*Divanul, Hronicul vechimei a româno-moldo-vlahilor* şi *Istoria ieroglifică*) „au o importanţă excepţională pentru vechea noastră cultură scrisă”. Interpretările asupra trăsăturilor „care individualizează cele trei scrieri româneşti”, purtând „însemnele exerciţiului ştiinţific specific unui savant de certă valoare europeană”, includ, pe lângă interpretările originale, ingenioase, atribuite unor fenomene semantico-etimologice cu drept de existenţă în limbă, „concepte specifice atunci filosofiei, respectiv istoriei”. Iată un scurt fragment din *Limbă şi cultură. Studii de istorie a limbii române literare* care reflectă, concentrat, punctul de vedere al lui Gh. Chivu despre marele cărturar: „Dimitrie Cantemir cunoaşte în profunzime stilul beletristic elevat, dar şi pe cel specific, potrivit retoricii epocii, genurilor minore. Utilizează cu dezinvoltură toate registrele limbii, adecvându-le savant la situaţii de comunicare şi la personaje diverse. Posedă ştiinţa utilizării regulilor retoricii greco-latine, dar are totodată plăcerea «să spună istorii, anecdote şi are limbuţia lui Creangă în debitarea zicătorilor populare». Este conştient de necesitatea modernizării vocabularului utilizat în scrisul literar, dar neologismului, utilizat pur decorativ, îi alătură într-o sinteză unică în jurul anului 1700 termeni populari sau regionali, urmărind, prin sonoritatea cuvintelor aflate în succesiune, «reliefarea muzicală» a frazei sau obţinând, dovadă a cunoaşterii profunde a rolului sinonimelor, variaţia formală a expresiei.”

În linii mari, acestea ar fi doar câteva dintre reperele, recunoaştem, sintetizate, care vizează doar o parte din cercetările ştiinţifice, în speţă filologice şi lingvistice, ale profesorului Gh. Chivu, referitoare la textele vechi româneşti şi implicit la evoluţia scrisului şi limbii române literare. Prin creaţiile sale ştiinţifice, Gh. Chivu dovedeşte că limba română, în totalitatea registrelor şi stilurilor sale canonice, este comoara fundamentală a existenţei neamului românesc.

Bibliografie

Gh. Bolocan (coord.), *Dicţionarul elementelor româneşti din documentele slavo-române (1374-1600),* Editura Academiei Române, 1981.

G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Fundaţia Regală pentru Literatură şi Artă, Bucureşti, 1941.

Gh. Chivu, *Vechi texte româneşti: contribuţii filologice şi lingvistice,* Editura Academiei Române, 2015.

Gh. Chivu, *Lexicon Compendiarium Latino-Valachicum,* în rev. *Studii şi cercetări lingvistice*, nr. 6, an, XXXIX, 1988.

Ion Gheţie, *Baza dialectală a românei literare*, Editura Academiei Române, 1975.

Ion Gheţie, *Vechimea scrierii chirilice româneşti*, în vol. *Începuturile scrisului în limba română,* Editura Academiei Române, 1974.

Ştefan Giosu, *Dimitrie Cantemir. Studiu lingvistic,* Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1973.

Mircea Seche, *Schiţă de istorie a lexicografiei române*, I, Editura Ştiinţifică, Bucureşti, 1966.

Poezie fără frontiere

Traducere de Gabriela CĂLUŢIU SONNENBERG şi Germain DROOGENBROODT

Lovituri

Germanin Droogenbroodt

„Există lovituri în viaţă, atât de violente,
încât nu mai ştii…"
César Vallejo

Sunt zile în viaţă
dezolante şi gri
ce ameninţă să ne înece
cu propria tristeţe.

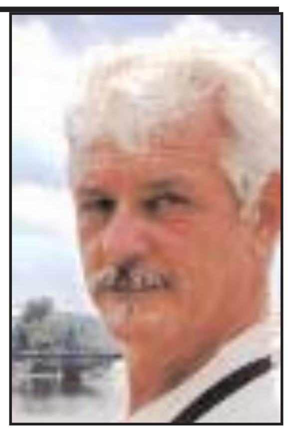
Deşi undeva
– cum şi în ce loc o fi –
trebuie că există lumină şi adăpost
dar nu întotdeauna la vedere.

În oraşul de ploaie udat

Lily Multatuluiana (Indonezia)

Revin în urbea mea natală
plină de zgomote şi viaţă
prin care greu înaintez.
Plouă din greu, mai zilnic, după-amiaza,
şi-mi pare că în bogata grădină înflorită,
plină de plante însetate,
suflarea toată strigă după apă.
Toate aceste lucruri amintesc
de tinereţea în care noi doi ne-am plimbat.
Tu zaci acum sleit,
fără de vlagă,
iar eu mă întorc la tine, tot sperând
să te găsesc ferice şi vesel ca odat'.

Ion Petrovici – *Curs privat*

Mihai POSADA

Un eveniment editorial deosebit, aşteptat la nivel naţional şi poate mai mult de atât, îl constituie apariţia volumului întâi al unui *Curs privat de istorie a filosofiei* (Editura PIM, Iaşi, 2023), al gânditorului român Ion Petrovici. Depăşind fruntariile curţii culturale vrâncene – editorul Ionel Necula vieţuieşte în Tecuci, locul în care, la 2/14 iunie 1882 vedea lumina zilei autorul *Cursului* ţinut la vârsta de aproape 80 de ani de fostul ministru al Educaţiei din România, Ion Petrovici – restituirea interesează iubitorii de filosofie de pretutindeni.

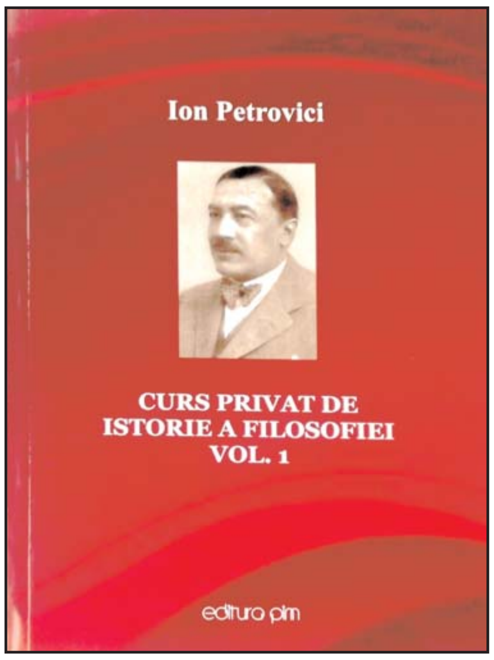
Cartea este un omagiu adus de istoricul şi criticul literar Ionel Necula, octogenar profesor de filosofie el însuşi, unui concitadin tecucean: filosofului Ion Petrovici, autor prea puţin cunoscut astăzi, după 50 de ani de la moartea sa, în 17 februarie 1972 la Bucureşti.

Ion Petrovici a îndeplinit (potrivit https://ro.wikipedia.org/wiki/Ion_Petrovici), până la arestarea şi încarcerarea sa timp de un deceniu, câteva importante funcţii administrativ-politice: ministru al lucrărilor publice (1921); ministru al instrucţiunii publice (1926-1927); ministru al culturii naţionale în guvernul naţionalist prezidat de Octavian Goga (1937-1938); ministru secretar de stat la Departamentul Culturii Naţionale şi al Cultelor în guvernul lui Ion Antonescu. „Ultimul mare reprezentant al şcolii maioresciene din gândirea românească" a fost condamnat la 10 ani temniţă grea (la 19 ianuarie 1949) pentru susţinerea regimului antonescian. Este iniţiatorul amenajării Rotondei scriitorilor în Parcul Cişmigiu din Bucureşti (1943). A deţinut şi funcţia de preşedinte al Consiliului de Administraţie al Societăţii Române de Radiodifuziune până la 5 decembrie 1941. Ales membru corespondent al Academiei Române (la 7 iunie 1927), membru titular (la 24 mai 1934) şi membru de onoare al Academiei de Ştiinţe din România (începând cu 5 iunie 1943), Ion Petrovici a fost, în perioada interbelică, cel mai cunoscut filosof român în străinătate, invitat să conducă lucrări ale unor congrese internaţionale. A fost profesor şi decan al Facultăţii de Litere şi Filosofie din Iaşi (între 1923-1926).

Ionel Necula, profesor pensionar de filosofie, istoric şi critic literar consacrat, editează la vârsta de 80 de ani cartea aceasta ca un omagiu de restituire a memoriei culturale româneşti, mutilate ideologic de dictatura comunistă după 23 august 1944 şi obnubilarea vinovată, în continuare, după 1989, a acestei memorii în ultimele peste trei decenii româneşti de istorie/cultură oficială debusolată de frică, laşitate, servilism, necunoaştere sau toate la un loc.

O menţiune aparte, pe pagina 4, priveşte direct intenţiile merituosului editor Ionel Necula de la Tecuci, cel care semnează *Prefaţa editorului* şi o *Notă asupra ediţiei*: „Această carte a fost tipărită în 50 de exemplare. Cele 42 de volume care îi vor reveni autorului vor fi distribuite în mod gratuit." Incredibil, iată, sunt pe lume şi editori „fără de arginţi" (multe edituri prospere, hulpave şi atât, ar roşi de ruşine, dacă le-ar sta în fire...)! Gestul merită cel puţin o reverenţă în plin avânt de piaţă al industriei producătoare de carte în zilele noastre: pentru fapta de maximă generozitate, pentru gândul cu adevărat pedagogic şi pentru recuperarea operei uneia din nu puţinele victime ale ideologiei comuniste dezlănţuite criminal în România postbelică. Şi toate acestea, prin dragostea, dăruirea şi profesionalismul în faptă al unui profesor român pensionar din „provincie". Acum, când disciplinei Filosofie îi este rezervat un singur an de studiu, exclusiv la clasele cu profil umanist din licee.

Prefaţa editorului pune la curent cititorul cu realitatea istorică a perioadei în care Ion Petrovici, declarat în 1948 „criminal de război", este eliberat la 2 octombrie 1958, la vârsta de aproape 80 de ani, după zece ani de puşcărie politică petrecuţi la Aiud. Revenit în familie, scrie Ionel Necula: „bolnav, cu vederea slăbită şi fără pensie", are de întreţinut şi două surori „lipsite de venituri minime". Prin urmare, frecventat numai de foşti deţinuţi politic şi refuzat de la orice catedră, va deschide în anul 1962 un curs privat de istorie a filosofiei, la care aveau să participe doar trei „tineri iubitori de înţelepciune". Dintre aceştia, recunoştinţa editorului se îndreaptă spre Lucian Lăzărescu, acela care va dactilografia, aranja şi păstra notele de curs, făcând posibilă publicarea. Istoricul Ionel Necula vorbeşte apoi de relaţia lui Ion Petrovici cu Securitatea lui Ceauşescu, de folosirea filosofului pentru atragerea lui Pamfil Şeicaru din Germania, de obţinerea paşaportului pentru sora sa Elena Gatovschi spre a-şi vizita la Paris fata căsătorită cu sculptorul Ion Vlad şi pentru sine, ca să îşi revadă fiul exilat în Spania. Detalii ample ale aspectului pot fi urmărite în volumul lui I. Necula, *Ion Petrovici în vizorul Securităţii,* Bucureşti, Ed. Saeculum I.O., 2005, Colecţia „Documente revelatorii" – p. 192. *Cursul particular...*, este de părere Ionel Necula, „Refăcea în condiţii de libertate ceea ce făcuse în închisoare" (pp. 8-9), dar în „relativă clandestinitate" după eliberarea din detenţia politică, întrucât Securitatea nu păstrase note informative cu privire la cursul privat predat celor trei. Petrovici a sperat, în ciuda evidenţelor potrivnice, în revenirea la catedră sau posibilitatea unei conferinţe „în cazul în care ar fi fost solicitat" şi a alcătuit un „text separat" în care explica „ce este, ce presupune şi la ce foloseşte această trecere prin doctrinele marilor corifei ai sistemelor filosofice plăsmuite de-a lungul veacurilor" (p. 9). Textul, rătăcit printre manuscrisele filosofului, va fi găsit şi folosit de Ionel Necula „ca introducere" la cursul editat în onoarea magistrului.

Şi în *Nota asupra ediţiei*, Ionel Necula subliniază valoarea academică a cursului, despre care profesorul Petrovici acceptase să fie publicat. Mai aflăm despre propunerea Editurii pentru Literatură de a publica memoriile filosofului, în urma vizitei făcute acestuia de Ion Bănuţă şi Mihai Gafiţa, cum şi bucuria profesorului când va primi cartea în care gânditorul francez André Marc îi consacrase câteva pagini, volum procurat de fostul director de cabinet al lui Ion Petrovici, emigrat în Franţa, Constantin Micu Stavilă, volum ajuns în posesia sa prin intervenţia preşedintelui Charles de Gaulle pe lângă Nicolae Ceauşescu (p. 11).

Structura *Cursului privat de istorie a filosofiei,* vol. I:

Cursul începe cu secvenţa *Introducere în istoria filosofiei,* în care sunt explicate: mecanismul alcătuirii sistemelor filosofice; importanţa studierii acestei metode de cunoaştere care este, în diacronia ei, filosofia; legătura şi deosebirea acesteia de teologie; interdependenţa speculaţiei filosofice cu gândirea ştiinţifică, utilizând o dialectică a permanentei influenţări reciproce a gândirii unora de contra-argumentele altor gânditori, având ca rezultat îmbogăţirea, consolidarea, dezvoltarea permanentă a perspectivelor (cum între sofişti şi Socrate). Filosofiile vechilor evrei, egipteni, orientali sunt trecute în „preistorie", fiind exceptate din materia Cursului care începe cu filosofia greacă. Sunt fixate problemele fundamentale: metafizica „sau problema existenţei"; problema cunoaşterii, ontologia (ca problemă a existenţei) etc.

Secvenţa *Epoci filosofice* reia şi sistematizează trecerea în revistă din *Introducere;* prezintă asemănări şi deosebiri între istoria filosofiei şi istoria ştiinţei; vorbeşte despre importanţa empatiei elective a „temperamentului" gânditorului în asimilarea istoriei filosofiei şi originalitatea construirii unei sinteze filosofice proprii: „În elaborarea unei ipoteze, intervine în mare măsură temperamentul individual. Fiind oameni, avem acces doar la o fracţiune din realitate. În domeniul filosofiei, aspirăm să atingem totalitatea. Completarea acestei fracţiuni este, în general, subiectivă şi temperamentală" (p. 25). Despre realitatea aparentă, despre „supranatural" şi „suprasensibil". Despre tratarea „orizontală" sau „verticală" a istoriei sistemelor filosofice şi necesitatea combinării celor două abordări. Despre libertatea filosofiei în comparaţie cu dogma religioasă: „Libertatea tolerată a filosofilor lasă slobodă multiplicarea sistemelor, tot aşa cum caracterul lor ipotetic lasă loc altor construcţii filosofice (ceea ce nu face de exemplu religia)." (Nota 1, p. 26).

Miezul *Cursului* cuprinde, în acest volum I, două mari capitole: *Filosofia antică greacă* şi *Filosofia Evului Mediu.* Cu reiterată precizare autorul îşi motivează poziţia de istoric al filosofiei: „Filosofia nu s-a putut dezvolta şi nu a putut evolua decât atunci când s-a despărţit de religie. La popoarele dinaintea grecilor (egipteni, asirieni, indieni), această despărţire nefiind făcută, filosofia nu s-a putut dezvolta decât în mică măsură. La greci, deoarece religia a avut un caracter larg descriptiv, de legendă, adică a fost o religie politeistă în sens larg şi, deoarece legătura dintre filosofie şi religie a fost mai slabă, s-a putut face această despărţire, iar de atunci filosofia a putut face progrese mari şi repezi" (p. 31).

Primul capitol conţine subcapitolele: *Şcoala Pithagoreică; Şcoala eleată, Socrate; Platon; Aristotel; Trei şcoli post-aristotelice; Trei şcoli filosofice.*

Al doilea capitol se ocupă de: *Filosofia în Evul Mediu I; Filosofia medievală II, Filosofia medievală III; Filosofia Renaşterii; Filosofia Renaşterii în Italia; Filosofia Renaşterii II; Filosofia franceză; Filosofii italieni din perioada Renaşterii; Misticii germani; Renaşterea (sfârşit).*

Pe coperta finală, editorul Ionel Necula ţine să aducă la cunoştinţa cititorului că seriozitatea, acribia şi dăruirea cu care Ion Petrovici şi-a tratat profesiunea de dascăl de filosofie, implicit studenţii particulari şi cititorii de mai târziu, l-au convins de valoarea acestui *Curs privat...*: „Această carte reproduce textul cursului privat de istorie a filosofiei, pe care gânditorul Ion Petrovici l-a ţinut în cămăruţa sa din strada Ana Ipătescu cu câţiva tineri bucureşteni, iubitori de înţelepciune, la puţin timp după eliberarea sa din detenţie. Multă vreme n-am dat importanţă acestui curs, de care luasem cunoştinţă întâmplător. Eram convins că profesorul a recurs la o formulă de predare schematică, lacunară, fără o viziune şi fără un principiu de abordare. M-am înşelat. Cursul său chiar avea o ţinută universitară, iar principiul sub tutela căruia se derula întreaga desfăşurare a doctrinelor filosofice privea dialectica dintre lumea din afară (realitatea, existenţa) şi aptitudinea subiectivă, dintre lumea gândită şi gânditor, de fapt problema dintotdeauna a filosofiei."

Editarea, în premieră, a acestui prim volum al său din *Curs privat de istorie a filosofiei* marchează în cel mai salutar mod intelectual cu putinţă – pentru inimosul efort ştiinţific al unui profesor de filosofie pensionar, la 80 de ani! – aniversarea a 141 de ani de la naşterea şi a unei jumătăţi de veac de la moartea filosofului român Ion Petrovici. Un manual practic de istorie a filosofiei valabil oricând.

Vecina mea Africa

Alianţe colaterale

Nicolae MELINESCU

Conflictul din Ucraina a slobozit câinii războiului, fără intenţia victimelor agresiunii, şi în zone extra-continentale, care au fumegat mocnit ani sau decenii de-a rândul, provocând asocieri şi alianţe colaterale neaşteptate şi nocive.

Ani de zile, lupta guvernului yemenit cu rebelii houthi instalaţi în nordul şi vestul ţării, stârniţi şi înarmaţi de teocraţia iraniană, a trecut în plan secund faţă de evenimente dramatice cum au fost migraţia ilegală spre Europa, conflictul din Afganistan, schimbarea de regim în Irak, criza financiară a anului 2008, jocul politic republicani – democraţi în SUA. Guvernul yemenit, recunoscut internaţional şi susţinut de o coaliţie arabă condusă de regatul saudit, a încercat să facă faţă asaltului extremist islamist declanşat cu furie fundamentalistă după războiul civil început în 2015.

Forţele paramilitare houthi urmăresc preluarea controlului absolut asupra întregului Yemen, împărţirea lui în şase regiuni federale şi dominarea tuturor facţiunilor anti-americane şi anti-saudite prin impunerea interpretării habotnice a islamului. Conflictul intern este perceput ca un război prin mandat între Arabia Saudită (sunni-whabită) şi Iran (Shīʿa). În ultimele luni, sub perdeaua de camuflare a ocupaţiei din Ucraina, rebelii houthi au profitat de mutarea atenţiei spre conflictul provocat de Rusia şi au lansat rachete împotriva comunităţilor civile yemenite, a unor oraşe israeliene şi a unor instalaţii americane staţionate în regatul saudit. Deşi a provocat victime şi pagube majore mai ales în interiorul Yemenului, asaltul nu a ajuns în titlurile marilor relatări şi păreau să cadă în rutina conflictelor îndelungate din afara radarului actualităţii. Până la atacul Hamas împotriva Israelului din 7 octombrie! Un val de evenimente a readus întreaga zonă de la Marea Arabiei până în estul Mediteranei în centrul analizelor şi al reacţiilor marilor jucători de pe tabla de şah mondială, însoţite de proteste, manifestaţii, tratative pentru eliberarea ostaticilor civili răpiţi de combatanţii palestinieni, de reacţii şi contra-reacţii la situaţia tensionată creată de Hamas.

Încordarea a atins cote de senzaţie pe 23 noiembrie, când un comando paramilitar houthi a executat o operaţiune bine orchestrată şi eficient promovată de autorii ei – descinderea pe o navă uriaşă pentru transportul vehiculelor în apropierea strâmtorii Bab el Mandeb (Poarta Suferinţei, orig. arab.). Atacul a provocat îngrijorare şi a dat semnalul unei asocieri de temut între terorişti şi piraţi, pentru că el nu a fost un simplu act de piraterie comis cu scopul extorcării unor sume importante de bani în schimbul eliberării navei şi a celor 25 de membri ai echipajului, între care s-a aflat şi un electrician român în vârstă de 26 de ani. Operaţiunea a avut câteva particularităţi. Desantul houthi a coborât dintr-un elicopter de fabricaţie sovietică Mi 17, de transport şi atac, marcat cu steagul yemenit şi palestinian.

Atacatorii s-au desfăşurat la bord după un scenariu militar riguros, total diferit de practica piraţilor din Golful Aden în anii 2004 – 2010. Înaintând într-o coregrafie tip şenilă, s-au apropiat de puntea de comandă, au ocupat-o sub protecţia pistoalelor mitralieră şi a armamentului uşor cu care erau echipaţi şi i-au imobilizat pe marinarii de serviciu. Cu videocamerele amplasate pe arme, membrii comandoului au înregistrat imaginile debarcării lor şi pătrunderea în interiorul navei unde au strigat „Allah Akbar!”, agitând ameninţător pistoalele şi armele automate. Întreaga formulă a operaţiunii a fost categorisită de specialişti drept atac terorist cu motivaţii politice. Atacatorii auto-declaraţi membri ai mişcării de susţinere a revoluţiei islamice, fondată în 1994 sub denumirea de Mişcarea Houthi Ansar Allah, au revendicat atacul şi l-au încadrat în „acţiunile de sprijinire a poporului palestinian”, după lansarea operaţiunilor militare israeliene în Fâşia Gaza în urma atacurilor Hamas din 7 octombrie.

Practic, descinderea comandoului houthi şi sechestrarea navei *Galaxy Leader* sub lozinci politice a materializat conlucrarea planificată a terorismului islamist cu pirateria maritimă şi a fost cel mai ameninţător episod în confruntările forţelor americano-saudite cu disidenţa fundamentalistă yemenită, mascată sub formatul pirateresc.

Pericolul asocierii catastrofale dintre piraţi şi terorişti a crescut de-a lungul anilor, pe măsură ce o adevărată industrie a pirateriei s-a dezvoltat în zona Cornului Africii şi în zona litorală a Somaliei, cu unele atacuri până înspre sud, în dreptul Kenyei şi chiar al Tanzaniei. Totul a început în 1991, după căderea regimului dictatorial al generalului Siad Barre (trecut şi prin România în anii '80). Vidul de putere

a făcut loc unor pretinşi justiţiari care au început să „amendeze” pescadoarele japoneze, sud-coreene şi filipineze care nu mai achitau taxele obligatorii pentru operarea în apele somaleze bogate în ton şi balene. De la câteva mii de dolari, bandele organizate au ridicat constant preţul şi „amenda” s-a transformat în răscumpărarea navelor sechestrate şi a eliberării echipajelor. De la primele atacuri înregistrate la sfârşitul lui 1991, numărul lor a fost în creştere paralelă cu mărirea răscumpărării. Între 1995 şi 2006 au avut loc două mii cinci sute de abordări, iar până în 2013 numărul lor a depăşit şapte mii de raiduri încheiate cu ocuparea navelor de către atacatori. (1) Din partea lor nu au lipsit cinismul şi fanfaronada ipocrită.

Bashir Abdule, comandantul auto-intitulatului Centru de Securitate din Eyl (aşezare litorală din sudul Somaliei), afirma la apogeul campaniei de capturare a navelor comerciale că el şi acoliţii lui nu erau o bandă de nebuni cu jungherul în dinţi, ci erau combatanţi care sechestraseră numai în 2009 şaisprezece nave şi două sute cincizeci de marinari, între care şi câţiva români. „Suntem oameni de afaceri”, declara el, „şi acţionăm ca o cooperativă. Oameni cu talente diferite, din clanuri diferite lucrează ca să realizeze lucruri importante pentru noi toţi şi pentru Somalia.” (2)

Ceea ce a debutat ca un subiect de senzaţie pentru media de scandal a devenit un fenomen cu consecinţe nebănuite după anul 2000. Toate bandele la un loc au capturat în acel an 2009 413 nave comerciale, fapt care a determinat Biroul Maritim Internaţional să dea publicităţii un raport bilanţier în anul următor (3), care să sensibilizeze armatorii, companiile maritime în faţa pericolului tot mai mare. Culoarul Suez – Marea Roşie – Bab el Mandeb – Golful Aden – Marea Arabiei a devenit o rută cu risc major pentru traficul maritim comercial. Ratele de asigurare a navelor şi a încărcăturilor lor au crescut rapid cu 20, 30 şi chiar 45 la sută. Multe din ţările cu flote civile strategice ca Statele Unite, Marea Britanie, Franţa sau Rusia şi-au trimis în zonă nave militare de patrulare şi protecţie. Consolidarea siguranţei traseului a fost un prilej pentru marina militară din China continentală, Germania sau Japonia să iasă în largul oceanului planetar după o lungă consemnare în zonele stricte de interes pentru apărarea propriilor ape naţionale. Noile lor misiuni erau condiţionate şi chiar sabotate de lipsa unor reglementări care să jaloneze modul de reacţie în faţa fenomenului. Mă aflam pe fregata *Regele Ferdinand* în Golful Aden, când au fost aduşi la bord nouă suspecţi de piraterie. Au fost dezinfectaţi şi consultaţi de medicul român al navei, înregistraţi cu nume, vârstă şi clan/trib, ţinuţi în carcera fregatei trei zile şi trimişi la ţărm într-o barcă gonflabilă nouă. Cam asta a fost tot!

Convenţia Naţiunilor Unite a Dreptului Mării din 1982 descrie pirateria într-un articol separat, dar nu stabileşte normele de anchetare şi de condamnare a autorilor atacurilor pe marea internaţională. (4) Pare ciudat, dat fiind că mai toate zonele litorale şi cele mai multe din rutele maritime majore au fost afectate de atacuri încă din vechime. Fiecare civilizaţie a produs şi o comunitate de piraţi. În funcţie mai ales de criterii politice, şi mai puţin de considerente culturale, pirateria a fost privită pragmatic de conducători de-a lungul secolelor. Vechii greci şi cartaginezi nu aveau reţineri şi pirateria era considerată o conduită normală.

Gheorghe Ghica, pe când era guvernatorul insulei Samos (1853 – 1856), mandatat de sultan să-i stârpească pe piraţii care prădau navele franceze şi britanice de aprovizionare a trupelor angajate în războiul împotriva Rusiei, le-a găsit briganzilor mărilor numele pitoresc de *spumegătorii valurilor*. (5)

Ca şi în vechime, piraţii de azi au urmărit câştigul imediat prin atac armat. Contemporanii lor din Golful Aden au căpătat o statură internaţională din mai multe motive:

- au îndrăznit să se caţere la bordul unor nave de mare tonaj lipsite de protecţie armată (majoritatea sunt dotate doar cu furtunuri cu apă la mare presiune);
- actele lor brutale au monopolizat mass-media internaţională şi relatările însoţite de imagini transmise de agenţiile internaţionale de ştiri;
- au dobândit (închiriat) ambarcaţiuni rapide uşoare, combustibil şi arme pentru atac.

În caz de reuşită, bandele i-au obligat pe armatori şi companiile de transport să plătească între 250 şi 800 de milioane de dolari, într-un singur an, potrivit surselor ONU. (6)

Bilanţul jafurilor pe mare la începutul secolului al XXI-lea nu se opreşte la profituri frauduloase obţinute de crima organizată prin intermediul unor bande de săraci înfometaţi, gata să-şi rişte viaţa cu speranţa unui viitor trai mai abundent.

„Riscurile au fost amplificate constant de abilitatea capilor de a-şi planifica amănunţit atacurile, favorizaţi de:

- lipsa unor reglementări legale general acceptate pentru anchetarea şi condamnarea pirateriei;
- persistenţa unor conflicte etnice şi politice în ţara de origine, lipsită de mijloacele de protejare a graniţei maritime şi pentru menţinerea ordinii publice;
- prevalenţa unor practici cutumiare tribale;
- lipsa fondurilor şi a personalului calificat şi a mijloacelor materiale şi legale pentru lupta împotriva crimei organizate.” (7)

Contextul politic global a fost şi rămâne factorul comun care poate provoca terorismul maritim şi poate tolera şi chiar încuraja pirateria ca manevră cu scop politic şi strategic. „Această realitate este evidentă atunci când intervin insurgenţa şi extremismul violent, dacă avem în vedere că statele slabe (Yemen, în cazul de faţă, n.a.) sau în curs de eşuare sunt din ce în ce mai puţin capabile să se opună infiltrării insurgenţilor şi a teroriştilor pe teritoriile lor. Soarta pirateriei s-a împletit întotdeauna cu puterea, cu bogăţia şi cu politica statelor… În termenii securităţii internaţionale, cu cât pirateria se organizează mai bine, cu atât ea devine din ce în ce mai periculoasă din cauză că crima organizată alimentează corupţia politică, fenomen de destabilizare a statelor.” (8)

Franţa sub jar de maci
Jurnal de Montmorillon (IV)

Paula ROMANESCU

Istoricii însă ne-au lăsat mărturie (şi *scripta manent!*) că ea a făcut câţiva paşi spre tronul (jilţ episcopal-regal) pe care era aşezat falsul rege, l-a măsurat din priviri şi, rotindu-şi apoi ochii prin sală, l-a „văzut” pe neisprăvitul căutat şi i s-a închinat îngenunchind înaintea-i.

Se pare că era cel mai urât, deci uşor de recunoscut..

Restul se ştie.

Istoricii au trebuit să meargă la teatru şi, prin veacul al XX-lea, un dramaturg pe nume Jean Anouilh a făcut din Ioana o *ciocârlie* din cerul Franţei după ce un altul (Ibsen), în ţara lui norvegă, o prezentase pe scenă drept sfântă – *Sfânta Ioana*.

Se mai ştie că a fost şi un episcop de Beauvais, unul Couchon, care avea s-o condamne pe Ioana la ardere pe rug în piaţa oraşului Rouen, spre oroarea (şi încântarea) spectatorilor ahtiaţi după execuţii publice.

De unde să fi bănuit ei pe atunci viul ecou al trompetelor cu zurgălăi din marele circ al „execuţiilor-butaforie” din parlamentele democratice din zilele noastre!

Ies din Palatul de Justiţie, iar bruma mea de raţiune-realitate mă adapă cu amar.

Mă fac a n-o lua în seamă şi-mi ofer o bere (frumos disimulată într-un pliant ecleziastic) pe care-o înghit discret, cu sorbituri mici, aşezată pe treptele bisericii din apropiere, tocite de paşii multor generaţii de căutători de cale care să semene a iubire, adevăr şi viaţă.

Nimeni împrejur. Nimeni pe stradă. Şi cerul înalt şi indiferent deasupra mea.

Cu atât mai bine.

Soarele este şi el mai binevoitor. Pe pliantul în care am învelit cutia de *apaise-soif* ca într-o îmbrăţişare castă, citesc o notă despre nu ştiu ce colecţie privată de artă – *Muzeul Rupert de Chièvres* – şi abia dacă mă mai sinchisesc la cât de *brevis* este şi *vita* asta *qui n'en finit pas de finir…*

Cu forţe reîmprospătate mă pornesc spre casa-muzeu a colecţionarului Rupert, undeva nu prea departe de Notre-Dame la Grande.

Binecuvântaţi fie bogaţii lumii care-şi preschimbă arginţii în obiecte de artă, lăsându-le la plecarea lor drept moştenire şi unora ca mine, îmbogăţindu-i astfel cu preţioase comori de care nimeni niciodată nu-i va mai putea jefui, fiindcă seiful păstrător al acestora le este chiar sufletul.

Mă plimb printre sculpturi romane de secol patru, arte decorative care-şi numără anii cu sutele, pictură italiană renascentistă, flamandă: iată un Breughel – *al Tânăr*! – cu ritualul tăierii porcului de ignat, pe zăpada imaculată (?!), bucuria de un farmec irezistibil care transpare din fiecare gest al celor care umplu „scena”: uite copiii cu obrajii înroşiţi de ger, aşteptând şoriciul cald şi rumenit la focul de paie (la fel făceam şi noi

în copilărie!), uite negustorii grăsuni ca groşteii, tocmindu-se cu proprietarii cam la fel de rotofei ai grohăitoarelor, viitoare victime inocente ale ritualului din ajunul de Crăciun întru bucuria vieţii, uite cum se înfiripă sub ochii noştri mici idile, uite şi nelipsitele clevetitoare (trecute demult de vârsta iubirii dintâi, a celei de a doua, a înţelepciunii, redevenite infantile…), menite parcă să dea urâtului desăvârşire, iată şi mulţimea de gură-cască, uite-l şi pe mult grăbitul acela cu cămaşa scoasă din pantaloni, care şi-a luat cap-compas locul unde se merge singur…

Ce splendidă istorie această ilustrare a vieţii dintr-un burg flamand de prin anii o mie patru sute şi… adică din veacul al XV-lea.

Dar viaţa noastră cum li se va părea trăitorilor de peste cincizeci de ani? Dar celor din veacul al XXV-lea?

Hei, voi, nenăscuţilor, să-mi daţi de veste fiindcă sunt sigură că mintea omenească va găsi între timp, în timpul care va fi al vostru, modalitatea firească de comunicare cu umbrele!…

Memoria timpului pare a se îngusta vertiginos.

Va deveni oare mai ascuţită decât raza de laser?

Ia să-mi văd eu deocamdată de clipa mea *cea repede* cu splendida ei realitate!

Dar ce-o mai fi şi cu această caleaşcă pentru o singură persoană, ca o gheretuţă cu perdele dantelate îndărătul cărora nu m-aş mira deloc să văd o domniţă demi-mondenuţă (că doar n-o fi chiar regina! Cum care? Vreo regină îndrăgostită de nu ş' ce berbant plebeu fermecător!) plecată incognito la-ntâlnire cu alesul inimii, când ne-alesul soţ (încornoratul încoronat!) va fi fost prea ocupat cu vânătoarea... de „căprioare” de prin codrii verzi de cetini sau de pe la alte curţi, de pe la alte castele, de prin alte ţinuturi, prins cu vreun război, cu vreun turnir cavaleresc, cu vreun duel, cu vreun bal-carnaval, cu vreo partidă de *damen menuet* (că tangoul nu se ivise la curte!), de-o partidă de Popa prostu-n lobodă, de dame-n te miri ce, de smotocit subrete ori fauni…

Nu cumva chiar preafrumoasa Diane de Poitiers, mamă a doi copii, văduvă veselă şi grabnic consolată, să se fi deranjat (ea?!) să-i iasă-n cale în caleaşcă la ceas de taină mare lui Henric al II-lea, necoptul rege, soţul îndatoritor al măsliniei italiencuţe Caterine de Medicis pe care a făcut-o mamă eroină a zece puradei prinţişori abonaţi la Tron, Henric cel cu 20 de ani mai tânăr ca „Zeiţa pădurii” – Diane pe care el a divinizat-o şi pentru care bijuteriile coroanei nu erau de ajuns de preţioase spre a-i răsplăti serviciile amoroase oficiate cu trupul ei marmorean de care se înfiorau de amor până şi apele râului Cher din umbra castelului Chenonceaux, cel ce-i fusese dăruit de regalul ei adorator?

→

Experienţa de aproape o jumătate de secol de când lumea uni-multipolară se confruntă cu o formă atavică a violenţei extremiste îndreptată împotriva navigaţiei libere pe mare permite deosebirea a trei forme de manifestare:

- pirateria „de subzistenţă”, redusă la raiduri de jaf în zona costieră, practicată cu mijloace minime, fără pretenţii de dominare sau de schimbare a unor structuri existente;
- pirateria circumstanţială, consumată în zonele obligatorii de trecere (strâmtori, canale) în funcţie de intensitatea traficului, de dimensiunile navelor şi de calitatea mărfurilor îmbarcate;
- pirateria extremistă alimentată de comportamentul şi convingerile (inclusiv etnice, politice sau religioase) atacatorilor, echipaţi şi motivaţi de doctrine supranaţionale (cazul atacului extremist houthi).

Un prim protagonist al asocierii piraţilor la formaţiuni cu practici teroriste l-a reprezentat Al Shabaab (Tinerimea) din Somalia. Ca afiliat iniţial la Al Qaeda, migrat spre ISIS în 2014, grupul a privit cu suspiciune primele exerciţii piratereşti. Când comandanţii săi au descoperit sumele uriaşe puse în circulaţie de autorii sechestrării navelor comerciale în apele internaţionale, a început să se producă un fel de apropiere, dacă nu ideologică, cel puţin strategică. Războiul din Irak a deturnat preocupările părţilor pentru o unificare oficială, dar a rămas ideea posibilului.

Din 19 noiembrie 2023, mariajul devastator între terorişti şi piraţi este operaţional şi cu atât mai ameninţător, pentru că a acţionat şi poate va mai acţiona pe una dintre cele mai aglomerate rute comerciale. Anual trec pe direcţia Canalul de Suez – Golful Aden 50 de milioane de tone de produse agricole sau şase milioane două sute de mii de barili de petrol pe zi. (9) De la izbucnirea războiului civil provocat de rebelii houthi în 2015, combatanţii săi au pus stăpânire pe porturile strategice yemenite de la Marea Roşie şi din arhipelagul Socotra. Ameninţările directe pentru transportul de mărfuri şi de petrol au provocat câţiva jucători din comerţul global. India şi China îşi văd ameninţate livrările spre ţările din bazinul mediteranean şi spre întreaga Europă. Emiratele Arabe Unite şi Arabia Saudită se confruntă cu o posibilă blocare a exporturilor lor de petrol către clienţii din Orientul Îndepărtat.

Atacul împotriva cargoului Galaxy Leader a demonstrat cât de realizabile şi de periculoase pot fi loviturile teroriste pe mare şi cât de reală este blocarea culoarului Canalul de Suez – Marea Arabiei. Ca şi în cazul pirateriei din anii 2010, o nouă ofensivă pe două direcţii de atac – terorismul internaţional şi pirateria maritimă – are şanse de reuşită dacă planificatorii şi executanţii ei trec dincolo de spuma valurilor şi abordează unitar şi pragmatic contrastele, nemulţumirile şi revendicările de pe uscat, care alimentează ciocnirile de pe marea internaţională.

Note

1. Anthony Davis, *Terrorism and the Maritime System,* WingSpan Press, Livermore CA, 2008, pp. 116 – 117, apud Nicolae Melinescu, *Navigatorii români şi ameninţările pirateriei maritime,* Ars Docendi, Bucureşti, 2015, p. 12.
2. Noor Fayrus & Quinnn Haber, *The Somali Pirate*, Phantasea Books, Lexington, 2009, p. 171, apud Melinescu, *op. cit.*, pp. 139 – 140.
3. *ICC Comercial Crime Services*, International Maritime Bureau's Piracy Report 2009, #http:www.ice-ccs.org/index.php?option=com_content&view=article&id=385:2009-world, accesat 23 noiembrie 2023.
4. *United Nations Convention of the Law of the Sea (UNCLOS) of December 1982,* Part VVV, High Seas, Article 101.
5. Ion Ghica, *Scrisori către Vasile Alecsandri,* Editura Minerva, Bucureşti, 1976, p. 2009.
6. Shruti Pant, *Anti-piracy Strategries Proving Effective*, UN Says, CNN.com, 2 February 2010.
7. Vezi Melinescu, *op. cit.*, p. 137.
8. J.L. Anderson, ”Piracy and World History: An Economic Perspective on Maritime Predation”, în C.R. Pennell (ed.), *Bandits at Sea. A Pirate Reader,* New York University Press, New York, 2001, p. 83.
9. https://www.statista.com/statistics/1252568/number-of-transits-in-the-suez-cana-annually/#:~:text=The%20number%20of%20ship%20transits.through%20the%20canal%20in%202022, accesat 26 noiembrie 2023.

La pas prin satul global

Când în Noaptea Sfântului Bartolomeu – 23-24 august 1572 (ce blestem o fi purtând data de 23 august, că şi în veacul al XX-lea a declanşat în România cea mai lungă şi sângeroasă noapte de exterminare a neamului nostru căruia i s-au retezat piscurile de credinţă şi iubire de neam!), din ordinul catolicei regine Caterine de Medicis, au prins să cadă sub diverse tăişuri – al spadei, al pumnalului, al satârului, ca tot atâtea instrumente ale urii oarbe, sub duritatea ghioagei şi a pietrei zvârlite din praştie, cei care se închinau aceluiaşi Dumnezeu, dar care erau consideraţi duşmani de moarte ai catolicilor din chiar ireconciliabila lor modalitate de a aborda calea de „comunicare" cu Domnul, care domniţă *protestantă* va fi fost surprinsă oare la ceas de înnoptat în caleaşca ei de un singur loc, plecată la întâlnire cu iubitul ei *catolic*, arzând de dorinţa de a-l strânge în braţele-i firave (durdulii?) şi ignorând pericolul că poate chiar adoratul i-ar fi putut împlânta pumnalul în inima-i fremătând de iubire, inimă fără minte care nu cunoştea meandrele sângeroase ale urii întru credinţă religioasă… incorectă politic!

Şi nimeni cât să îngâne: *Dar spune-mi, Înalte Stăpân peste ceruri,/ Să mori din iubire aflat-ai cum este?*

Plec de la Muzeul Rupert de Chièvres cu parfumul istoriei învăluindu-mă.

Strada mă ia în primire şi-mi preschimbă parfumul timpului în mireasmă de benzină arsă de la caleştile cu nu mai ştiu câţi cai-putere şi cu locuri destule cât să nu mori de singurătate în pustiul populat numit oraş.

Marţi, 06/06/06…

Ciudată coincidenţă! Cifra malefică nu reuşeşte să întineze bucuria pentru care Adina freamătă de ieri: vernisajul expoziţiei sale de la ora 6 seara!!!

Cu toată alinierea cifrei „6", cine să mai ţină seama de zeroul care-o însoţeşte ca o splendidă inutilitate!

Deci 666! *Vade retro, Satana!*

Păpuşile şi vivanţii – chipuri ale dorului din sufletul nostru de adulţi, acela de-a rămâne copii – stau cuminţi şi înţelepţi (!) lângă portretele unor (încă) însufleţiţi care vor fi pozat artistei sperând ca aceasta să nu le „vadă" şi gândurile…

Eu aştept evenimentul cu suverană detaşare, gândind că şi cei care vor veni la vernisaj tot detaşaţi vor trece şi ei prin faţa tablourilor expuse, căutând din priviri cu oarece viu interes butelcile cu *le vin de l'amitié,* cel în care se lăfăie de-a pururi adevărul.

Orele trec greu.

Ca să lăsăm timpului timp, acceptăm invitaţia neobositului domn Soulard de a da o fugă până la malul oceanului, la Tramblande, de unde, în larg, se poate ghici insula aceea cu nume de sfântă care i-a fost lui Napoleon ultimul popas sub soare.

Mi se părea că trec printr-un ecran imens pe care se derulau peisaje tivite cu jarul florilor de mac.

Ajunşi la malul Atlanticului, era musai să mâncăm „des moules" – scoicile acelea care tot mai mişcă atunci când le… adapi cu zeamă de lămâie înainte de a le înghiţi şi de care eu, plebeea, nu m-am putut atinge.

Că am fost privită cu nedumerire, nu mi-a păsat deloc. Mie mi-a ajuns un colţ de pâine lunguiaţă ca o aşchie căreia i se spune baghetă şi pe care francezii au trimis-o şi în cosmos alături de un disc cu muzică de Edith Piaf, cât să afle cândva şi rătăciţii prin univers (ca şi noi pre pământ?!) de prin alte galaxii cum că pământenii de pe Sena, prin aceste două realizări se distingeau prin anii 2000 cu aproximaţie: printr-un *primum vivere* – pâinea cea de toate zilele şi un *deinde* care nu era decât o promisiune *de la vie en rose…*

De la Tramblande ajungem la Rochefort – ţinutul lui Pierre Loti cu reşedinţa princiară a scriitorului – ofiţer de marină, autor al romanului *Madame Crysenthème,* după care a compus Puccini minunea aceea de operă *Madama Butterfly* pe care, ascultând-o, chiar spectatorii din vremea noastră lipsită de romantism o blagoslovesc în întunericul sălii de spectacol cu o lacrimă de rouă caldă, purificatoare.

Casa Memorială Pierre Loti – un castel ca din basme!

Dar eu mi-l imaginez pe… castelan la curtea regală de la Peleş, făcându-i curte… (intelectuală desigur!) reginei-poete Carmen Sylva cea înconjurată de o mulţime de orătănii literare (ba chiar păsări rare) între care, accidental, regal, stelar, cu totul pierdut în stelele din cerul lui de gând, *Luceafărul acela răsărit din liniştea uitării şi retras în locul lui menit din cer!,* dar şi pe *acel rege-al poeziei veşnic tânăr şi ferice…* care, spre deosebire de cel dintâi, se simţea foarte bine la castelul primitor.

Mi-l imaginez deopotrivă pe purtătorul de coroană de fier, Carol Întâiul, strâmbând din nasul lui subţire, suveran, la vederea curtenitorilor trântori de toate artele roind pe lângă poetesa regină – adică soţie de rege…

Mi-o imaginez şi pe exilata în Franţa Elencuţa Văcărescu tânjind de dorul… pădurilor Peleşului unde el, Ferdinand, mult dragul ei drag, uitase deja că nu trebuia s-o uite… tot uitându-se la frumoasa Maria, nepoata Reginei Victoria a Engliterei, care-i devenise soţioară credincioasă şi cuminţică de i-a umplut curtea de plozi de provenienţă multinaţională.

De la Rochefort până la La Rochelle nu era decât o distanţă de… treizeci de minute.

Am parcurs-o graţie hergheliei cailor-putere şi iată-mă înotând cu privirea în Atlantic spre soare-apune în căutare de tărâmuri care nu mă ştiu.

Soarele cobora.

În rada noului port de La Rochelle – *Les Minines,* cel mai mare port de ambarcaţiuni private de pe coasta răsăriteană a Atlanticului – pădure de catarge, bărci, iahturi ca nişte albatroşi *exilés sur les flots* sau, mai pre limba noastră, ca nişte mesteceni văduviţi de frunziş, ca o armată fără arme şi fără inamic pe care să-l înfrunte, ca nişte braţe albe înălţate spre cerul de unde ar cam trebui să ne pice odată şi odată pară mălăiaţă – iubirea!

Lângă o pasarelă, o mulţime de bărcuţe cu motor îşi clamează prin înscrisuri disponibilitatea: *Louez-moi!* – Închiriaţi-mă! Parcă ar fi în grevă întru atenţionarea patronilor care le ameninţă cu şomajul.

Alte „bărcuţe", pedestre, îşi leagănă şoldurile pe ţărm într-un „Închiriază-mă!" de o explicită elocvenţă.

Evaluatori ai ofertei ar fi.

Un grup de *sans abri,* nişte haimanale deşirate, înzăuate cu lanţuri şi paftale, multicolori cu toţii la coama neţesălată care le ţine loc de podoabă capilară, îmbrăcaţi/dezbrăcaţi în stranii straie de roş-verde-galben-negru-cenuşiu, stau tolăniţi la umbra unui zid secular de catedrală, împreună cu câinii lor de rasă, bine hrăniţi şi unii şi alţii.

Aşa trebuie să fie în iad, îmi spun: turnuri gri de catedrale, străjuite de diavoli de piatră şi, la baza zidurilor, diavoli famelici fără adăpost, vegheaţi de fiare cu pedigree.

În piaţa portului – tarabe multe şi mărunte îmbiind trecătorii cu obiecte artizanale din bronz calp, pietre colorate, evantaie, eşarfe, pălării de soare.

Nelipsit portretistul ambulant care „te prinde" din câteva linii, întreţinându-ţi prin rafale de hohot de râs profesional starea de bună dispoziţie pe care ar trebui s-o păstreze modelul pe chipu-i (su)râzător.

Iată şi o tinerică aşezată pe trotuar (poate studentă la vreo şcoală de muzică), mângâind corzile unei harpe peste care lunecă lin umbre de pescăruşi. În cutiuţa de tablă de lângă ea au poposit câteva bancnote evropeneşti, dar şi de prin alte zări.

Alte umbre se răsfrâng în apa de sub vechiul pod ţinându-ne companie când trec şi umbrele noastre printre ele, cât se poate de vii…

Restaurantele îşi întind mesele până spre mijlocul pieţei, unde se mai păstrează înfipte în asfalt vechile pontoane de care erau legate până mai ieri vapoarele pântecoase pline cu mirodenii, cafea, mătăsuri şi fructe din ţări de soare pline.

Înapoi la Montmorillon!

Orele 6 seara. În sfârşit, vernisajul!

Lume multă.

(Va urma.)

Semn(al) de carte

Elis Râpeanu, *Din oglinda gândului (Aforisme)*, Editura Pim, Iaşi, 2023

Aforismul condensează, cu o pregnantă lapidaritate, adesea chiar paradoxal, observaţii cu o valoare generalizatoare, fundamentate pe o experienţă personală a faptelor, care-l include pe autor, dându-i apartenenţă la genul liric.

Consider că aforismele mele închid în ele exact ceea ce precizează această definiţie. Şi, dacă doina şi romanţa deschid sufletele, aforismul şi epigrama deschid porţile gândului. (Autoarea)

Cred că prin acest volum, pe care-l consider o reuşită, zestrea literară a autoarei Elis Râpeanu se îmbogăţeşte şi-i adaugă o luminiţă nouă. (George Zarafu – ambele citate sunt reluate de pe coperta a patra a cărţii)

Lucian Costache, *Paradoxalul Urmuz. Pagini bizare repovestite şi ilustrate pentru uzul curent,* Editura Rotarexim, Râmnicu Vâlcea, 2023, şi Editura Detectiv Literar, Bucureşti, 2023

Urmuz nu s-a sinucis. Cineva i-a pus revolverul la tâmplă. În noaptea de 23 noiembrie 1923, Demetru Dem. Demetrescu-Buzău, cunoscut de prieteni ca Mitică, a fost găsit într-un boschet, împuşcat în tâmplă cu un revolver marca STM. Avea la el un ceas de aur fără capac. Urmuz cel născut la Curtea de Argeş şi rebotezat de Tudor Arghezi e viu. Urmuz trăieşte. El a creat Urmuzismul. (Autorul, pe coperta a patra)

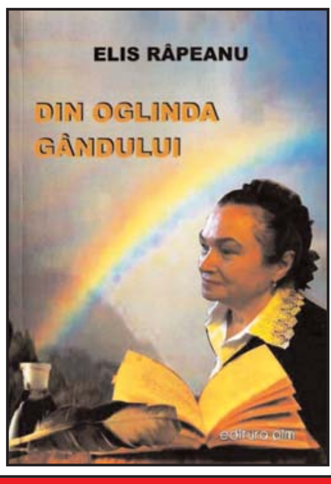
Titi Damian, *Lecturi polifonice,* Editura Editgraph, Buzău, 2022

Între scriitor şi cititor, de cele mai multe ori, se găseşte criticul de întâmpinare. Nu am avut în vedere pe cel excesiv de amabil, nici pe cel răutăcios, ci pe cel ponderat, obiectiv şi responsabil, care vine cu argumente oferite de textul respectiv, dar izvorâte din adâncul conştiinţei lui, după cum şi scriitorul şi-a asumat demersul scrisului, pornind tot din profunzimile conştiinţei sale. Desigur că şi cititorul va reflecta cu aceeaşi obiectivitate asupra celor citite. Singurul criteriu care impune o operă literară în conştiinţa publicului rămâne, de la Maiorescu până acum, cel estetic. Bineînţeles că am avut mereu în vedere originalitatea creaţiei la nivel tematic, structural, dar mai ales stilistic. Nu m-au interesat ierarhizările de tot felul. Consider că fiecare scriitor îşi are locul său într-o posibilă istorie a literaturii, dar până atunci să eliminăm orgoliile, invidiile şi răutăţile. Nu există decât doi judecători: „cititorul şi timpul". (Autorul, pe copertă)

Florea Firan, *Amprente şi voci,* vol. 3, Scrisul Românesc, Craiova, 2023

Volumul al treilea din seria *Amprente şi voci* este unul consistent şi distinct prin faptul că, alături de scriitori români contemporani (…), 36 din cei 42 de autori incluşi sunt scriitori din afara graniţelor, care vor constitui substanţa unui amplu volum aflat în curs de elaborare şi va purta, probabil, titlul *Memoria Emigraţiei.*

Autorii antologaţi, plecaţi din ţară din varii motive, cele mai multe politice, dar şi în căutarea unui spaţiu favorabil manifestării creatoare, îşi păstrează sau îşi revendică originile româneşti continuând să scrie, unii în limba maternă, alţii în cea adoptată, în ambele medii culturale. (Autorul, în începutul cărţii)

Ars longa...

Traian Ionescu

S-a născut pe 10 august 1950, la Curtea de Argeş, unde a absolvit şcoala generală şi Liceul „Vlaicu Vodă” (1969). Desenează şi pictează încă din liceu. Între 1969 şi 1975 urmează Facultatea de Arhitectură la Institutul „Ion Mincu” din Bucureşti, atelierul profesorului Aslan, cu asistenţi Mircea Ochinciuc şi Gheorghe Leahu. Ca student, participă la expoziţii şi execută diverse lucrări pentru instituţii de cultură. Printre profesorii care i-au marcat concepţia despre profesie se numără Ascanio Damian. În 1977-1978 a urmat un curs postuniversitar de design la Politehnica Bucureşti.

După absolvire, a participat la mai multe expoziţii de pictură (tempera, acuarelă, unele pe suport de lemn), circulate în Polonia, URSS şi în alte ţări din blocul socialist.

Între 1975 şi 1978, a lucrat într-un atelier de proiectare la Slatina, coleg cu Eugeniu Ivănescu şi Dan Vucicovici, perioadă în care a participat la organizarea primului congres de design din ţară, cu 50 de participanţi, în special de la facultăţile de arhitectură şi design (Arte Plastice). Prima sa lucrare la Institutul de proiectări din Slatina a fost Şcoala de copii cu dizabilităţi de la Balş – prima şcoală de acest tip din ţară.

Din 1978 până în 1983 a lucrat la Institutul de proiectare Argeş, printre altele, contribuind la planul de urbanism pentru Curtea de Argeş, cu delimitarea centrului istoric.

În 1984 se mută în Bucureşti, la Institutul de proiectare Carpaţi, unde lucrează până în 1990, printre altele, proiectând decoraţii interioare pentru restaurantele de la Casa Poporului.

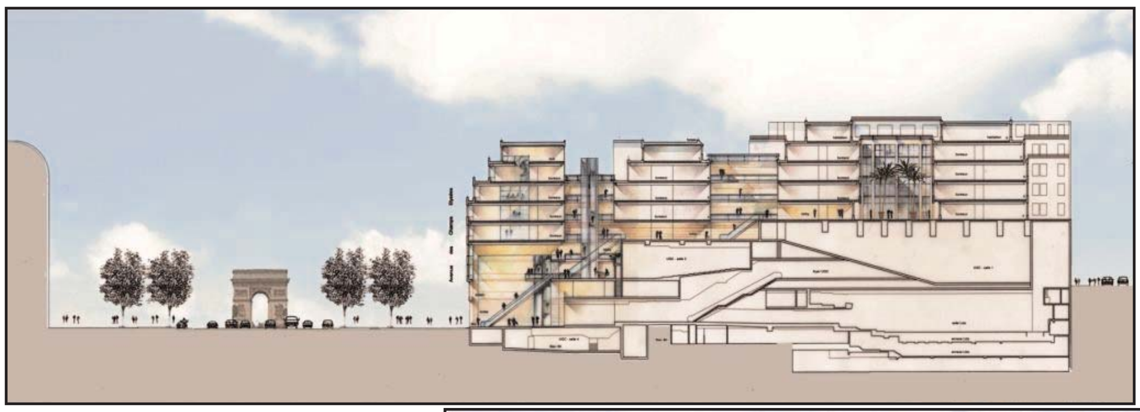
Între 1991 şi 2013 a lucrat la Paris, Franţa, la agenţiile de arhitectură Bernard Durand şi DTACC. În urma unor concursuri câştigate, a proiectat sediul Groupama, sediul Suez, sediul ziarului *Le Figaro*, toate din Paris, cinci staţii de metrou în Paris etc. Mai multe participări la concursuri în Tunisia şi Maroc. Mai multe proiecte de amenajarea teritoriului, gestiune dezastre şi amenajări ecologice – şi unul cu legătură deosebită sufletească, Complex sportiv golf, Chateau de RARAY

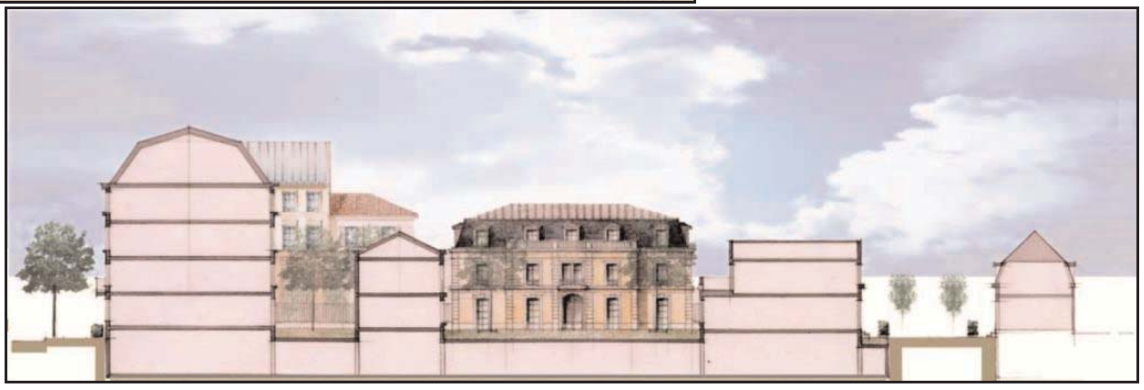
A participat la o serie de expoziţii, unele personale, în Franţa, Elveţia şi în România (pictură, grafică tuş şi lucrări pe lemn).

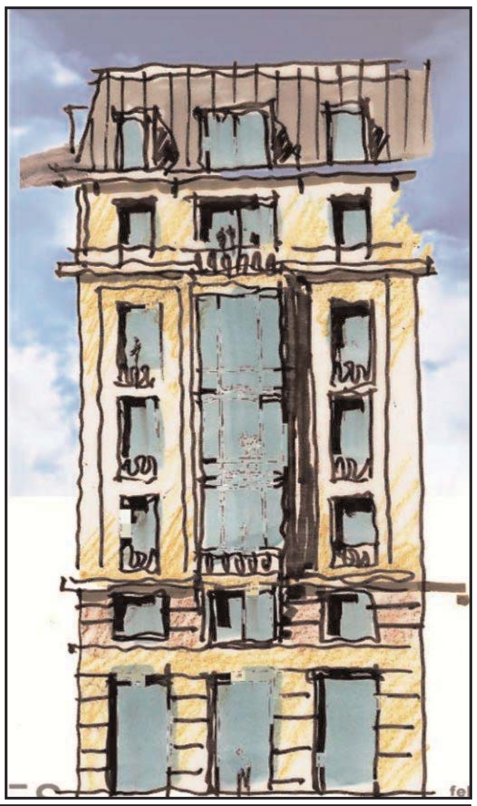
La finalul anului 2013 a revenit în Curtea de Argeş, unde a continuat activitatea de proiectare şi de consiliere a autorităţilor locale în probleme de arhitectură.

Din 2014, ţine lecţii gratuite de arhitectură, de artă în general, cu elevii Liceului „Vlaicu Vodă”. Majoritatea celor care au participat la aceste lecţii au ajuns arhitecţi, adesea laureaţi ale unor concursuri de profil.

Pentru o vreme, a avut o rubrică lunară, text plus imagini, în revista *Curtea de la Argeş*, cu tema „Porţile Parisului”.

Număr ilustrat cu lucrări de arhitectură de Traian Ionescu.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Florin Radu PINTEA – scriitor, Bucureşti
- Dan ANGHELESCU – scriitor, Bucureşti
- Maria CALLEYA – muzician, Bucureşti
- Theodor CODREANU – scriitor, Huşi
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Constantin LUPEANU – scriitor, Bucureşti
- Valeriu MATEI – membru al AŞM şi membru de onoare al Academiei Române
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Vasile VASILE – prof. univ., Bucureşti
- Mihai SPORIŞ – inginer, Râmnicu Vâlcea
- Georgel RUSU – prof. univ., Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Lilica VOICU-BREY – prof. univ., Spania
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Elis RÂPEANU – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Viorel GAFTEA – informatician, Bucureşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Mihai POSADA – scriitor, Sibiu
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti